

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**2001 TARİHLİ SU ALTI KÜLTÜREL MİRASININ
KORUNMASINA DAİR UNESCO KONVANSİYONUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem BERBEROĞLU

Ankara 2019

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**2001 TARİHLİ SU ALTI KÜLTÜREL MİRASININ
KORUNMASINA DAİR UNESCO KONVANSİYONUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem BERBEROĞLU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hakan KARAN**

Ankara 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**2001 TARİHLİ SU ALTI KÜLTÜREL MİRASININ
KORUNMASINA DAİR UNESCO KONVANSİYONUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hakan KARAN**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Hakan KARAN
- 2- Doç. Dr. İsmail DEMİR
- 3- Dr. Öğretim Üyesi Sami AKSOY
- 4-
- 5-

İmzası

Hakan KARAN
İsmail DEMİR
Samir AKSOY

Tez Savunması Tarihi

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hakan KARAN danışmanlığında hazırladığım “2001 tarihli Su Altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair UNESCO Konvansiyonunun Değerlendirilmesi (Ankara.2019) ” adlı yüksek lisans ☒ - doktora/bütünleşik doktora ☐ tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 18/12/2019

Adı-Soyadı ve İmza

Özlem BERBEROĞLU

Ö. Berberoğlu

ÖNSÖZ

Çalışmamın konusunu belirlemekte zorlandığım dönemde danışmanım olan Prof. Dr. Hakan KARAN yakın bir zamanda su altı kültürel mirasının korunması konusunda Deniz Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından bir sempozyum düzenleneceğini söyleyerek sempozyuma da katkı sağlayacak şekilde bu konuda çalışabileceğimi söyledi. Bu konuda çalışmaya başladığımda temel kaynakların tamamının İngilizce olduğunu görünce tedirginlik yaşadım ve konu seçimimi sorguladım. Ancak günün sonunda bu durum bana İngilizce akademik metinleri kavrayabilmek noktasında inanılmaz derecede katkı sağladı.

Bu zorlu serüvende öncelikle benim nazıma sabırla katlanan, dolayısıyla benimle birlikte kendilerini de mezun olmuş hissetmeyi kesinlikle hak eden canım aileme; bana günlerce vakit ayırarak pes ettirmeyen, eksikliklerimi gidermek için noktalama işaretlerine varıncaya kadar uğraşan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Hakan KARAN'a; Libya ile Doğu Akdeniz'deki mutabakat süreci nedeniyle aşırı yoğunluğuna rağmen vakit ayırıp tezime katkı sunan Sayın Büyükelçi Çağatay ERCİYES'e; tez jürimde bulunan değerli hocalarım Doç. Dr. İsmail DEMİR ve Dr. Öğretim Üyesi Sami AKSOY'a; akademik çalışmalarımı destekleyen Düzce Cumhuriyet Başsavcısı Sedat ÇELİK'e; tezimin özellikle yurt dışındaki kaynaklarına erişimimde yardımcı olan sevgili hocam Kübra VAR TÜRK, Emre GÖKMENOĞLU, Naz YILANCIOĞLU, Sermet Mert GÜLER, Fatih AYDEMİR ile yurt içi kaynaklar açısından canım arkadaşım Aslı ŞAHİN'e; tez sürecini birlikte atlattırken psikolojik desteğini esirgemeyen Gizem YILDIZ'a ve Hande RENDE'ye; kriz dönemlerimde yanımda olan Aslım(ERGÜN)'a; tezimin tasarım kısmından sorumlu Yıldray YILDIRIM'a; tezimi tamamlayacağıma dair inancımı daima pekiştiren, akademik İngilizcesi sayesinde kimi zaman beyin fırtınası yaptığımız değerli arkadaşım Hakim Behiye KİRAZ'a; tezimin en kritik aşamalarında şekli, esasa ilişkin, idari ve manevi yardımlarını asla unutmayacağım canım Asistan arkadaşlarım Özgenur KARA ve İzel VARAN'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1
I. KONU VE AMAÇ	1
II. KAPSAM VE PLAN	2
III. İNCELEME YÖNTEMİ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

UNESCO KONVANSİYONUNA GENEL BAKIŞ

I. TARİHSEL GELİŞİM	5
II. AMAÇ.....	8
A) Su Altı Kültürel Mirasının Korunması	8
B) Su Altı Kültürel Mirasının Aidiyeti Meselesinin Dışlanması	9
III. HUKUKİ MAHİYETİ	10
IV. UYGULAMA ALANI	11
A) Su Altı Kültürel Mirası	12
B) İstisnalar	15
1- Kurtarma ve Buluntu Hukuku Bakımından	15
2- Batık Savaş Gemileri ile Diğer Batık Devlet Gemileri ve Hava Araçları	17
V. DEĞİŞİKLİK VE ÇEKİNCE KOYMA YASAĞI	21
VI. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ	23
VII. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU KONVANSİYONU İLE İLİŞKİSİ	24

İKİNCİ BÖLÜM

UNESCO KONVANSİYONUNUN İHDAS ETTİĞİ KORUMA REJİMİ

I. SU ALTI KÜLTÜREL MİRASINI KORUMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	27
A) Genel Olarak	27
B) İşbirliği Yükümlülüğü	28
C) Yerinde Muhafaza Yükümlülüğü	29
D) Kamunun Erişimine İzin Verme Yükümlülüğü	32

II. DEVLETLERİN DENİZ ALANLARINA GÖRE SU ALTI KÜLTÜREL

MİRASINI KORUMA YETKİSİ	33
A) Genel Olarak	33
B) Deniz Egemenlik Alanlarında: İç Sularda, Kara Sularında ve Takımada Sularında	35
C) Deniz Egemen Yetki Alanlarında	36
1- Bitişik Bölgede	36
2- Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanelğinde	37
D) Deniz Yetki Alanları Dışında: Sahada	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARAF OLMAYAN DEVLETLERİN UNESCO KONVANSİYONUNA

YAKLAŞIMI

I. GENEL OLARAK	43
II. KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞ	47
A) Amerika Birleşik Devletleri	47
B) Avustralya	51
C) Birleşik Krallık	53
Ç) Çin	54
D) Norveç	56
E) Rusya Federasyonu	59
F) Yunanistan	60
III. TÜRKİYE’NİN UNESCO KONVANSİYONUNA YAKLAŞIMI	64
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	80
EKLER	89
EK-1. Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage	89
EK-2. Farklı Deniz Alanlarına Göre Batık Savaş Gemileri İçin UNESCO Konvansiyonunda Öngörülen Koruma Sistemi	110
EK-3. Deniz Alanlarına Göre UNESCO Konvansiyonunda Öngörülen Koruma Sistemi	111
ÖZET	112
ABSTRACT	113

KISALTMALAR

AIMA	Alternatif Yatırım Yönetimi Kurumu (<i>Alternative Investment Management Association</i>)
aşa.	aşağıda
B.	Bası
bkz.	bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DEHUKAM	Deniz Hukuku Araştırma Merkezi
dn.	dipnot
Ed.	Editörlüğünde
et.	erişim tarihi
ICJ	Uluslararası Adalet Divanı (<i>International Court of Justice</i>)
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi (<i>International Council on Monuments and Sites</i>)
ILA	Uluslararası Hukuk Derneği (<i>International Law Association</i>)
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü (<i>International Maritime Organization</i>)
K.	Karar
m.	madde
NCHF	Ulusal Kültürel Miras Birliği (<i>National Cultural Heritage Forum</i>)
RG	Resmî Gazete
s.	sayfa
S.	Sayı
UNCLOS	1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu (<i>United Nations Convention on the Law of the Sea</i>)
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
yuk.	yukarıda

GİRİŞ

I. KONU VE AMAÇ

Dünyanın %71'i su ve geri kalan %29'u karadan ibarettir. Bu aradaki fark doğrultusunda tarihsel gelişime bağlı olarak su altında kalmış kültürel mirasın değeri de anlaşılmaktadır. Zira insanoğlu okyanuslar, denizler, göller dâhil suları kullanmaya başladığından beri bu sularda şehirler, yaşamlar, gemiler, yükler vb. pek çok varlık kaybolmuştur¹. Su altı² kültürel mirası, geçmişteki insan faaliyetlerinin izlerini taşır. Bu izlerin varlığının öğrenilmesi ve muhafazası insanlık tarihinin ve insanlığın, doğal çevreyle ilişkisinin izlerinin yeniden sürülmesine yardım eder³. İnsan faaliyetinin izlerini taşıyan batıklar bu anlamda temel bilgi edinme araçlarıdır. Batıklar dışında, dünyanın belli bölgelerinde suyun altında kaybolmuş olan bina ve liman gibi yapı kalıntılarına da rastlanmaktadır. Ancak insanlık tarihine ilişkin bir bilgi kaynağı olarak batıklar, özel bir öneme sahiptir; çünkü çoğu olayda batma anında gemide bulunan her şey yine onun üzerinde kalır; bu açıdan gemiler, zamanda geçmişe yolculuğa imkân sağlayan zaman kapsülüdürler⁴. Su altındaki mirasın keşfi, bir medeniyetin zamanında belli bir anda sabitlenmiş izlerine erişim olanağı sağlar⁵.

Çalışmada, su altı kültürel mirasının korunması ve buna bağlı olarak evrensel hukuk düzeni tarafından ortaya koyulmaya çalışılan uluslararası düzenlemelerden en

¹ Odeke, A.: "Underwater Cultural Heritage - A Panoramic View", *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi(DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 50.

² TDK'nın kullanım şekli 'su altı' için bkz. <http://www.tdk.gov.tr/ind ex.php?option=com_gts&arama=gts &guid=TDK.GTS.59f83a025685d9.42140491> -et 01.10.2019.

³ O'Keefe, P. J.: "Protecting the Underwater Cultural Heritage: The International Law Association Draft Convention", *Marine Policy*, 1996, C. XX, S. 4, s. 297.

⁴ O'Keefe, *Protecting*, s. 297.

⁵ Vadi, S.: "Investing in Culture: Underwater Cultural Heritage and International Investment Law, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, C. XLII, s. 857.

günceli olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nun⁶ 2001 tarihli Su Altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Konvansiyonu⁷ ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında UNESCO Konvansiyonunun genel yapısı incelenmekte, Konvansiyon ile ihdas edilen koruma rejimi değerlendirilmekte, Konvansiyon kapsamında uyumsuzlukların çözülmesi konusuna da değinildikten sonra Türkiye dâhil bazı taraf olmayan devletlerin Konvansiyona dair yaklaşımları değerlendirilmektedir.

Çalışmanın ana araştırma problemi ile bağlantılı olarak aşağıdaki sorular cevaplandırılmaya çalışılmaktadır:

- Su altı kültürel mirası ile bu mirasın korunmasına hizmet eden temel ilkeler ve düzenlemeler nelerdir?
- UNESCO Konvansiyonunun tarihsel arka planı nedir?
- UNESCO Konvansiyonunun uygulama alanına hangi hususlar girer?
- UNESCO Konvansiyonu farklı deniz alanlarına bağlı olarak nasıl bir koruma sağlar?
- UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının aidiyeti hakkında yeterli koruma sağlamakta mıdır?
- Devletleri Konvansiyona taraf olmamaya iten gerekçeler nelerdir?
- Konvansiyonun uygulanırılığını teşvik etmek için hangi çözüm yollarına başvurulabilir ve bu konuda Türkiye nasıl bir yol izleyebilir?

II. KAPSAM VE PLAN

Çalışmada su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin olarak tarihsel anlamda genel bir çerçeve çizildikten sonra su altı kültürel mirasının korunması hususu

⁶ *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*: Bundan sonra UNESCO olarak anılacaktır.

⁷ *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*: Bundan sonra UNESCO Konvansiyonu veya Konvansiyon olarak anılacaktır. <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/UNDERWATER/pdf/Info_kit/GB-2001CONVENTION-INFOKIT%2007-2009.pdf> - et. 03.11.2019. Ayrıca Konvansiyonun İngilizce resmî metni için bkz. Ek-1.

UNESCO Konvansiyonu bağlamında değerlendirilmiştir. UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının aidiyeti konusunu dışlamış olduğundan bu çalışma kapsamında aidiyet ile ilgili tartışmalara yer verilmemiştir.

Konvansiyonun yapısal olarak incelenmesinden sonra Konvansiyonun taraf devletlere yüklediği yükümlülükler ile ihdas ettiği koruma rejimi detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Son olarak Konvansiyona taraf olmayan devletlerin taraf olmamalarının gerekçelerine değinilerek ve bu gerekçeler ışığında Konvansiyonun taraf devlet sayısı anlamında kapsama alanını artıracak çözüm önerileri sunulularak çalışma sonlandırılmıştır. Konvansiyona taraf olmayan devletlerin seçimi tesadüfi olarak yapılmamıştır. Bu devletlerin seçiminde; farklı kıtalardan olmaları, Konvansiyona taraf olmama gerekçelerinin benzer olması ve bu sebeplerin Konvansiyonun uluslararası platformda başarısını olumsuz yönde etkilemekte olması dikkate alınmıştır.

III. İNCELEME YÖNTEMİ

Çalışmada su altı kültürel mirası ve su altı kültürel mirasının korunması hususu UNESCO Konvansiyonu kapsamında ele alınmıştır. Su altı kültürel mirası ile ilgili en kapsamlı uluslararası düzenleme UNESCO Konvansiyonu olduğundan bunun dışındaki ulusal ve uluslararası mevzuattan kısaca bahsedilmekle yetinilmiştir. Su altı kültürel mirasının korunması konusunda UNESCO Konvansiyonunun kabul edilmesinden önceki dönemde başvurulabilecek genel nitelikteki uluslararası düzenleme 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu⁸ olduğundan, bu Konvansiyona da UNESCO Konvansiyonu ile ilişkisi bağlamında yollamada bulunulmuştur. Çalışmada bunlar dışında asli kaynaklardan ulusal düzenlemelerden kanunlar ile kitap, makale, tez gibi bilimsel kaynaklardan ve UNESCO ile Birleşmiş Milletler'in toplantı raporlarından istifade edilmiştir. Uluslararası bir metin olması dolayısı ile Arapça, Çince, İngilizce,

⁸ *United Nations Convention on the Law of the Sea*: Bundan sonra UNCLOS olarak anılacaktır.

Fransızca, Rusça ve İspanyolca olarak altı dilde yazılan UNESCO Konvansiyonunun taraf olmamamızın sonucu olarak resmi Türkçe metni bulunmamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UNESCO KONVANSİYONUNA GENEL BAKIŞ

I. TARİHSEL GELİŞİM

Su altı kültürel mirası ile ilgili ilk çalışmalar UNESCO'nun uluslararası sular dâhil arkeolojik kazılara uygulanacak olan uluslararası prensiplere dair tavsiyesinin ortaya konulduğu 1956 yılına dayanmaktadır⁹. 1976 yılında Avrupa Konseyi Kültür ve Eğitim Komisyonu su altı kültürel mirası ile ilgili bir çalışma yapma yükümlülüğünü üstlenmiş ise de yıllar süren çalışmalara rağmen herhangi bir taslak metin ortaya koyamamıştır¹⁰. 1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Konvansiyon olan Valetta Konvansiyonu olarak ifade edilen konvansiyon imzalanmıştır. Ancak bu konvansiyon da hem evrensel nitelik taşımamakta hem de doğrudan su altı kültürel mirasını konu edinmemektedir. Teknolojinin gelişmesiyle su altında araştırma yapma imkânlarının artması sonucunda su altı kültürel mirasının yağmalanması, tahrip edilmesi ve ticari olarak sömürülmesi tehdidi ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu eylemleri engelleyecek evrensel nitelikte bir düzenleme henüz bulunmamaktaydı. Su altı kültürel mirasının korunmasına dair ilk evrensel çalışmalar Uluslararası Hukuk Derneği (ILA)¹¹ tarafından yapılmıştır¹². ILA'nın çalışmaları birkaç yıl sürdükten sonra, son taslak sözleşme 1994 yılında Buenos Aires'te ortaya konulmuştur¹³. Taslak, 1995 yılında UNESCO'ya sunulmuştur. UNESCO 23 Mart 1995 tarihindeki raporunda, su altı kültürel mirasının korunmasına

⁹ <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000189450>> -et. 02.10.2019.

¹⁰ <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000189450>> -et. 02.10.2019.

¹¹ *International Law Association*: Bundan sonra ILA olarak anılacaktır.

¹² Bederman, D. J.: "The UNESCO Draft Convention on Underwater Cultural Heritage: A Critique and Counter-Proposal", *Journal of Maritime Law and Commerce*, 1999, C. XXX, S. 2, s. 331; ILA'nın taslağı hakkında detaylı bir çalışma için bkz. O'Keefe, *Protecting*, s. 297-307.

¹³ Taslak sözleşmenin metni için bkz. <unesdoc.unesco.org/images/0011/001159/115994eo.pdf> -et. 02.10.2019.

ilişkin yeni bir metin oluşturabilmenin mümkünatını Yönetim Kurulunda tartışmıştır¹⁴. Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi (ICOMOS) 1996 yılında Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da bir araya gelerek Su Altı Kültürel Mirasının Korunması ve Yönetimi Tüzüğünü oluşturmuştur¹⁵. Mamafih uluslararası mahiyetteki bu Tüzüğün bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

1997 yılında yapılan UNESCO Genel Konferansında hükümet uzmanları tarafından yeni bir taslak proje üzerinde çalışılmasına dair yetkilendirme yapılmıştır. Bu yetkilendirme neticesinde oluşturulan taslak metin 1998 yılındaki Genel Konferansta Genel Kurula sunulmuştur¹⁶. UNESCO nezdinde ilgili devlet uzmanlarını bir araya getiren müzakereler, 1998 yılında başlamış ve 4 yıl sürmüştür. Şu kadar ki, sürecin gerçek başlangıcı ILA'nın 1994 yılında hazırladığı taslak metne dayandığından UNESCO Konvansiyonunun en az 8 yıllık bir hazırlık süreci içinde tamamlandığını kabul etmek gerekir¹⁷.

UNESCO Konvansiyonu ve ekindeki Kurallar¹⁸ 15 Ekim - 3 Kasım 2001 tarihleri arasında Paris'te gerçekleştirilen UNESCO Genel Konferansının 31. oturumunda zorlu bir süreçten sonra konferansa katılan 106 ülkenin 87'sinin kabul oyuna karşılık 4'ünün ret ve 15'inin çekimser oyuyla kabul edilmiştir¹⁹. Birleşmiş Milletler nezdinde yeknesaklığın sağlanması açısından uluslararası sözleşmelerde her ne kadar oy birliği (*consensus*) varılması hedeflenmekte ise de UNESCO Konvansiyonu

¹⁴ Bederman, s. 332.

¹⁵ Tüzük için bkz. <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0961329001353670439.pdf> -et. 01.10.2018.

¹⁶ Bederman, s. 332.

¹⁷ Carducci, G.: "New Developments in the Law of the Sea: The UNESCO Convention on the Law of the Undewater Cultural Heritage", The American Journal of International Law, 2002, C. XCVI, s. 420.

¹⁸ Konvansiyonun 1(9). maddesine göre *Rules* olarak ifade edilerek su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetleri düzenleyen Kurallar, Konvansiyonun 33. maddesine göre bu Konvansiyonun ayrılmaz nitelikte bir parçası olup, aksi açıkça ifade edilmedikçe Konvansiyona yapılan yollamalar bu Kuralları da kapsamaktadır.

¹⁹ Çekimser oy kullananlardan biri de Yunanistan olup Yunanistan'ın bu tutumunun sebebi, kıyı devletine tanınan yetkileri yeterli görmemesi, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında daha fazla yetki tanınması gerektiği düşüncesidir.

açısından oy birliği ile anlaşma sağlanamamıştır²⁰. Lakin bu olumsuzluk UNESCO Konvansiyonunun büyük çoğunlukla devletlerce kabul gördüğü gerçeğini değiştirmemektedir²¹.

Türkiye, Rusya, Norveç ve Venezüella ile birlikte UNESCO Konvansiyonu aleyhinde oy kullanan 4 ülke arasında yer almıştır²². Konvansiyonun, yürürlüğe giriş şartlarını düzenleyen 27. maddesine göre en az 20 devletin Konvansiyonu imzalamaları ve onay belgelerini UNESCO Genel Sekreterine ibraz etmelerinden sonra yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir. Bu anlamda 20. devletin onay belgesini UNESCO'ya tevdi etmesini takiben Konvansiyon 2 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir²³. Konvansiyona halen taraf olan devlet sayısı 62'dir²⁴.

²⁰ Carducci, s. 420.

²¹ Carducci, s. 420.

²² Venezüella aşağıda açıklanacak olan UNESCO Konvansiyonunun 25 ve 30. maddeleri esas olmak üzere Türkiye ile benzer sebeplerle; Norveç UNCLOS ile kurulan dengenin bu Konvansiyon ile bozulacak olduğu; Rusya ise batık devlet deniz ve hava araçları üzerinde kıyı devletinin hiç yetkisinin olmaması gerektiği, bu konuda yalnızca bayrak devletinin yetkisi olması gerektiği görüşünde olduğundan ret oyu kullanmıştır.

²³ Konvansiyona öncelikle taraf olarak yürürlüğe girmesini sağlayan ilk 20 devlet: Barbados, Bulgaristan, Kamboçya, Hırvatistan, Ekvador, Lübnan, Libya, Litvanya, Meksika, Karadağ, Küba, Nijerya, Panama, Paraguay, Portekiz, Romanya, Saint Lucia, Slovenya, İspanya, Ukrayna bkz. <<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13520&language=E&order=alpha>> -et. 01.10.2018.

²⁴ Konvansiyona taraf olan devletler: Arnavutluk, Cezayir, Antigua ve Barbuda, Arjantin, Bahreyn, Belçika, Benin, Bolivya, Bosna Hersek, Cabo Verde, Barbados, Bulgaristan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fas, Filistin, Fransa, Gabon, Gana, Grenada, Guatemala, Guinea-Bissau, Guyana, Güney Afrika, Haiti, Honduras, Kamboçya, Kosta Rika, İran İslam Cumhuriyeti, İtalya, Jamaika, Kuveyt, Ürdün, Macaristan, Hırvatistan, İsviçre, Ekvador, Lübnan, Libya, Litvanya, Madagaskar, Mikronezya Federal Devletleri, Meksika, Mısır, Namibya, Karadağ, Küba, Nijerya, Panama, Paraguay, Portekiz, Romanya, Saint Kitts ve Nevis Federasyonu, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler, Slovakya, Slovenya, Suudi Arabistan, İspanya, Togo, Trinidad ve Tobago, Tunus, Ukrayna bkz. <<http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13520&language=E&order=alpha>> -et. 02.10.2019.

II. AMAÇ

A. Su Altı Kültürel Mirasının Korunması

UNESCO Konvansiyonu, ikinci maddesinde açıklandığı üzere, 11 amaç ve temel prensip üzerine inşa edilmiştir²⁵. Bunların tümü dikkate alındığında Konvansiyonun amacının su altı kültürel mirasının korunması olduğu anlaşılmaktadır. Bu maksada erişebilmek amacıyla aşağıda su altı kültürel mirasını koruma yükümlülüğü başlığı altında daha ayrıntılı olarak ele alınan 11 amaç ve temel prensip sayılmıştır.

UNESCO Konvansiyonunun ilkelerinden en önemlisi su altı kültürel mirasının muhafazasıdır²⁶. Bu muhafaza tüm insanlığın yararınadır. Taraf devletler Konvansiyon gereğince su altı kültürel mirasını muhafaza etme yükümlülüğü altındadır. Ne var ki bu yükümlülük taraf devletlerin su altında mutlaka kazı yaparak kültürel mirasını elde etmeye yönelik bir çaba içine girmesini gerektirmez; bu yükümlülüğün ifası taraf devletin imkân kabiliyetiyle sınırlıdır. Ancak Konvansiyon taraf devletleri muhafazaya konu olacak kültürel mirasın araştırılması ve kamuya açılması hususlarında teşvik etmektedir.

Bir başka anahtar prensip su altı kültürel mirasının ticari olarak kullanılamayacağı prensibidir. Konvansiyon, kara suları da dâhil tüm deniz alanlarındaki su altı kültürel mirasının korunmasını kapsıyor olsa da Konvansiyonun öncelikli amacı geleneksel anlamda karasal suların ötesindeki kurtarma faaliyetlerini ve

²⁵ Bkz. <<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/>> -et. 03.11.2018.

²⁶ Konvansiyonda korumak fiilini karşılayacak şekilde birbirinin alternatifi olabilecek nitelikte iki farklı sözcüğe yer verilmiştir. Bunlar *protect* ve *preserve* sözcükleridir. Bu sözcükler arasındaki anlam farkına ilişkin Konvansiyon kapsamında bir açıklama bulunmamaktadır. Doktrinde bilimsel olmayan, ticari amaçlı müdahalelere karşılık su altı kültürel mirasının fiziki bütünlüğünün ve arkeolojik değerinin korunmasını sağlamak amacına hizmet eden bir kavram olarak *preserve* sözcüğünün kullanıldığına dair bir görüş bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında Konvansiyonda *protect* sözcüğü kullanılan yerlerde *protect*, *preserve* sözcüğü kullanılan yerlerde ise *preserve* sözcüğü kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Forrest, C.: “A New International Regime for the Protection of Underwater Cultural Heritage”, *International and Comparative Law Quarterly*, 2002, C. LI, s. 520.

müdahaleleri düzenleyerek kontrol altına almak, bir başka deyişle UNCLOS'un 149.ve 303. maddeleri ile sağlanan koruyucu çerçeveye yeni ayrıntılar eklemektir²⁷.

B. Su Altı Kültürel Mirasının Aidiyeti Meselesinin Dışlanması

UNCLOS'un 303(3). maddesinde bu maddedeki arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkların korunmasıyla ilgili düzenlemelerin kimliği belirlenebilir hak sahiplerinin aidiyet ile ilgili haklarına hanel getirmeyeceği düzenlenmektedir. Bu düzenleme ile UNCLOS'da aidiyet ile ilgili bir belirleme yapılmayarak bu belirleme taraf devletlerin iç hukuklarına bırakılmaktadır²⁸. UNESCO Konvansiyonu da su altı kültürel mirasının aidiyeti ile ilgili bir belirleme yapmaktan kaçınmakta, bunun yerine söz konusu mirasın nasıl korunacağına odaklanmaktadır²⁹. Zira devletlerin çoğunluğu Dünyanın neresinde yer aldığı bir önemi olmaksızın kendi millî değerlerini taşıyan bu miras üzerinde hak iddia etme eğilimindedir. Şu kadar ki, söz konusu değerler nerede bulunursa bulunsunlar insanlığın ortak değeri olduklarından bunların aidiyetinden ziyade korunması elzemdir. Bu değerlerin aidiyetine yönelik olarak yapılan tartışmaya girmeksizin, çekişmeye yer vermeksizin korunması asıl amaçtır. İşte sırf bu sebeple UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının aidiyeti meselesini dışlamıştır. Su altı kültürel mirasına ulusal değil de daha evrensel bir perspektiften bakılmalıdır³⁰. Su altı kültürel mirası tüm insanlığa ait değerleri yansıtmaktadır. Konvansiyon bu yaklaşımını da 2(3). maddesinde "taraf devletler su altı kültürel mirasını tüm insanlığın yararına muhafaza edeceklerdir" şeklinde genel bir yaklaşımla özetlemiştir.

²⁷ Dromgoole, S.: "Legal Protection for the Underwater Cultural Heritage Recent Developments in the Law of the Sea", *Recent Developments in the Law of the Sea and China* (Ed. Nordquist, M. - Moore J.N.-Fu, K.), Leiden 2006, s. 468.

²⁸ Dromgoole, S.: *Underwater Cultural Heritage and International Law*, Cambridge 2013, s. 114.

²⁹ Huayou, Z. - Huaifeng, R.: "Protection of Underwater Cultural Heritage in the South China Sea and Regional Cooperation", *Center for Oceans Law and Policy*, C. X, s. 488; Garabello, R. - Scovazzi, T.: *The Protection of the Underwater Cultural Heritage Before and After the 2001 UNESCO Convention*, Leiden 2003, s. 198.

³⁰ Dromgoole, Legal, s. 469.

İnsanlığın yararına olan, su altı kültürel mirasının muhafazası olup onun hangi devlete ait olduğu değildir. Su altı kültürel mirasının aidiyeti meselesi miras üzerinde aidiyet iddia etme ihtimali olan devletlerin çeşitliliği dolayısıyla UNESCO Konvansiyonunun kabulünü dahi etkileyebilecek, onun tasarı ve yürürlük aşamalarını geciktirebilecek karakterde olduğundan Konvansiyonun düzenleme amacından dışlanmıştır³¹. Tabidir ki su altı kültürel mirasının aidiyeti hususu çözüme kavuşturulabilmiş olsa idi, mirasın, ait olduğu devletçe daha iyi korunacağı da şüphesizdi³².

Aidiyet konusunda değindikten sonra aidiyet ile ilişkili bir kavram olan terk hususuna da değinmek gerekir. Su altı kültürel mirasının aidiyeti hakkında uluslararası anlamda genel prensiplerin belirlenmemiş olması, Konvansiyonu hazırlayanları terk konusunda düzenleme yapmak konusunda tereddüte düşürmüştür. Çünkü terk hususunun düzenlenmesi dolaylı olarak aidiyet konusunu da etkileyecekti. Konvansiyonun hazırlık görüşmeleri boyunca arkeologlar ve hukukçular arasında bu konu tartışılmakla beraber terk kavramının su altı kültürel mirasına uygulanmayacağı, bu hususun her bir devletin kendi iç meselesi olduğu gerekçesiyle terk ibaresinin taslaktan çıkartılmasını Oturum Başkanı önermiştir ve sonuç itibariyle bu ibare Konvansiyonda yer almamıştır³³.

III. HUKUKİ MAHİYETİ

UNESCO Konvansiyonunun oluşturulması, yürürlüğe girmesi, uygulanması ve yorumu bakımından Konvansiyonun hukuki mahiyetini analiz etmek önem arz etmektedir. Uluslararası deniz hukuku denildiğinde akla yeknesak kurallar gelmektedir.

³¹ Dromgoole, Legal, s. 469.

³² Dromgoole, Legal, s. 470.

³³ Strati, A. - Gavounelli, M. - Skourtos, N.: *Unresolved Issues a New Challenges to the Law of the Sea Time Before and Time After*, 2006, s. 43.

UNESCO Konvansiyonu taraf devletler arasında su altı kültürel mirasının korunması amacıyla işbirliğini teşvik ederek yeknesaklığı sağlamaya yönelik bir kurallar bütünü oluşturmaktadır. Bir uluslararası hukuk kaynağı olarak UNESCO Konvansiyonu, taraf devletlere bu Konvansiyonu ivedilikle yürürlüğe sokma, yeknesaklığı sağlama amacını da dikkate alarak öncelikle uygulama ve yorumlama yükümlülüğü getirmiştir. Bu yükümlülük uluslararası hukuktaki *pacta sun servandum* yani ahde vefa ilkesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye UNESCO Konvansiyonuna henüz taraf olmadığı için anılan Konvansiyon gereğince herhangi bir taahhüt altında da değildir. Şu kadar ki, bu Konvansiyonun küresel ya da Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgesel bazda geniş bir uygulama alanı kazanması hâlinde hükümleri örf ve adet kuralı mahiyeti kazanabileceğinden Konvansiyonun kendisi hakkında örf ve adet kuralı olarak uygulanmasını istemeyen Türkiye'nin ısrarlı bir şekilde Konvansiyona yönelik itirazını ilgili her ortamda dile getirmesi ve böylece "*persistent objector*" statüsünü kazanması gerekir.

IV. UYGULAMA ALANI

Bir olaya UNESCO Konvansiyonunun uygulanıp uygulanmayacağı öncelikle Konvansiyonun yorumlanmasını gerektirir. Konvansiyonun uygulanacak olan maddelerinin yorumlanması ile onun uygulama sahası belirlenir. Bu amaç doğrultusunda uluslararası Konvansiyonların yorumlanması ile ilgili kurallardan yararlanılabilir³⁴. UNESCO Konvansiyonunda Konvansiyonun uygulanması ile ilgili genel bir başlığa yer verilmemiştir. Konvansiyonun tamamı incelenerek bu konuda değerlendirme yapılmaktadır. Konvansiyonun uygulanmasına ilişkin temel sınırlandırmalar su altı kültürel mirasının tanımı ve deniz alanları bakımından

³⁴ Demir, İ.: 1989 Londra Konvansiyonu Çerçevesinde Kurtarma, Ankara 2010, s. 59.

yapılmıştır. Bu anlamda herhangi bir keşif durumunda keşfedilen şeyin su altı kültürel mirası kapsamında olup olmadığını değerlendirmek amacıyla öncelikle Konvansiyonda yer alan su altı kültürel mirası tanımının şartlarının sağlanıp sağlanmadığına bakılır. Daha sonra bu mirasın bulunduğu deniz alanı ile ilgili hükümler gözetilir. Herhangi bir keşfin Konvansiyon kapsamında kalmadığı anlaşıldığında, taraf devletin hukuki durumu ulusal hukukundaki diğer düzenlemelere göre belirlenir.

A) Su Altı Kültürel Mirası

Su altı kültürel mirası kavramı yeterince geniş ve problemliyen taslak metinde “insanlığın su altında bulunan tüm kalıntıları” şeklinde yapılan tanımlama eleştirilmiştir³⁵. Bu geniş tanıma göre batan bir gemideki ham madde veya daha çarpıcı bir örnek olarak sıradan bir sörf tahtası dahi su altı kültürel mirası sayılabilecekti; oysaki bu maddeler bağımsız olarak herhangi bir öneme sahip değildir³⁶. İşte bu sebeple UNESCO Konvansiyonunun kapsamına girmek açısından belli ölçütler konulması gerekmiştir³⁷.

UNESCO Konvansiyonunun müzakereleri boyunca su altı kültürel mirası kapsamına girerek Konvansiyonun uygulanacağı nesnelerin neler olacağı tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmada kültürel mirasın korunmasına ilişkin farklı uluslararası yaklaşımlar ortaya konulmuştur³⁸. Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde belirli bir yaşın üzerindeki tüm nesneler için örtülü bir koruma rejimi öngörülür ve geniş bir kavram olarak antika (*antiquity*) veya anıtlar bu kapsamda sayılmaktadır. Anglo Sakson hukuk sistemlerinde ise daha seçici bir yaklaşım sergilenir ve belirli bir alana veya nesneye, özel önemine binaen koruma sağlanır. Bu iki hukuk sistemindeki yaklaşımlar arasında

³⁵ Bederman, s. 332.

³⁶ Bederman, s. 332.

³⁷ Bederman, s. 332.

³⁸ Dromgoole, S.: “Reflection on the Position of the Major Maritime Powers with Respect to the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage 2001”, *Ocean Law and Policy*, C. XXXVIII, s. 120.

ilişki kurularak Konvansiyonun 1(1)(a). maddesinde su altı kültürel mirası en az 100 yıldır kısmen ya da tamamen, periyodik ya da sürekli olarak su altında bulunan ve kültürel, tarihi veya arkeolojik karakteri olan insan kalıntıları olarak tanımlanmıştır. Su altı kültürel mirası kavramsal olarak ilk kez UNESCO Konvansiyonunda kullanılan bir kavramdır. Bu kavramı tanımlamak için 100 yıllık zaman limitinin benimsenmesinin sebebi kurtarma hukukuna tabi varlıklarla Konvansiyon kapsamında koruyucu rejime tabi varlıkların açıkça ayrılabilmesini sağlamaktır. Konvansiyonun 4. maddesine göre bu ayırım mevcut şartlar altında kurtarma hukukunun uygulanmasını çoğu zaman sınırlayacak ve kurtarma hukuku uygulanamayacaktır³⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki, taraf devletler 100 yıldan daha kısa süredir su altında bulunan varlıkları da su altı kültürel mirası olarak nitelendirerek UNESCO Konvansiyonunun öngördüğü korumanın kapsamını genişletebilirler⁴⁰.

Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık müzakereler sürecinde su altı kültürel mirası kavramının tanımındaki ‘karakter’ hususunu tartışmışlardır⁴¹. UNESCO Konvansiyonunda yer alan su altı kültürel mirasının tanımı Amerika Birleşik Devletleri’ni memnun etmiştir. Çünkü bu tanım kendi millî kültürel miras mevzuatı ile uyumludur. Bununla birlikte bu tanımlama Birleşik Krallık’ı memnun etmemiştir; çünkü su altı kültürel mirasının tanımındaki “karakter” ifadesi kavramın kapsamını belirlemek için yetersizdir. Birleşik Krallık bu konudaki tutumunu şöyle açıklamıştır⁴²:

“Konvansiyon, imzalayan devletleri 100 yıldan eski tüm su altı arkeolojisine aynı yüksek standartları uygulamaya zorlamaktadır. Birleşik Krallık’ın kara sularının altındaki deniz yatağında 10.000’den fazla batık alanı olduğu tahmin edilmektedir ve bunların hukuki olarak korunması, korumanın bunların tümünü kapsayacak şekilde genişletilmesi hem imkânsız hem de arzu edilmeyen bir durumdur.

³⁹ Dromgoole, Reflection, s. 118.

⁴⁰ Forrest, C. J. S.: “Defining ‘Underwater Cultural Heritage’”, The International Journal of Nautical Archaeology, 2002, C. XXXI, S. 1, s. 10.

⁴¹ Dromgoole, Reflection, s. 119.

⁴² Dromgoole, Reflection, s. 120.

Birleşik Krallık gösterilecek çabanın ve kullanılacak kaynakların görece daha önemli ve eşsiz nitelikte olan su altı kültürel mirası örneklerine yönlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Konvansiyonun ekindeki kuralların binlerce batık alanının her birine uygulanması basitçe ifade etmek gerekirse imkânsızdır.”

Birleşik Krallık Konvansiyonun, kara sularındaki su altı kültürel mirasına doğrudan yönelen faaliyetler açısından taraf devletlere Konvansiyonun ekindeki Kuralların uygulanmasını sağlamak konusunda yüklediği yükümlülükleri yerine getirebileceğinden endişe duymaktadır. Birleşik Krallık yalnızca bu yükümlülüğü yerine getiremeyecek olmasından endişelenmemektedir. Bunun yanı sıra kıyıların olağanüstü derecede batık gemiler bakımından zengin olduğu düşünülecek olursa 100 yıldan fazla süredir su altında bulunan tüm nesnelere bu korumanın sağlanmasının potansiyel maliyetinden de endişelenmektedir⁴³.

Konvansiyonun 1(1). maddesine göre, arkeolojik ve doğal çevreleri ile birlikte sit alanları, yapılar, binalar, eserler ve insan eliyle yapılmış kalıntılar; arkeolojik ve doğal çevreleri ile birlikte deniz araçları, hava araçları, diğer araçlar ya da bunların yüklerinin veya diğer muhteviyatının herhangi bir kısmı; tarih öncesi özellikler taşıyan nesnelerin su altı kültürel mirası kavramı kapsamına gireceği örnek olarak sayılmıştır. Konvansiyonun 1(1)(b)(c). maddesine göre boru hatları ve kablolar gibi deniz yatağı üzerine yerleştirilmiş ve hâlâ kullanımda olan tesisatlar su altı kültürel mirası olarak sayılmazlar⁴⁴.

⁴³ Dromgoole, Reflection, s. 120.

⁴⁴ Su altına yerleştirilen kablolar ile Konvansiyonun ilişkisine dair detaylı bilgi için bkz. Perez-Alvaro, E.: “Unconsidered Threats to Underwater Cultural Heritage: Laying Submarine Cables”, <<http://www.rosetta.bham.ac.uk/issue14/perezalvaro.pdf>> -et. 04.12.2018, s. 54-70.

B) İstisnalar

1- Kurtarma ve Buluntu Hukuku Bakımından

Su altı arkeolojisinin temel amacı bilgi toplayarak bu bilgiyi kamu yararını da gözeterek kullanmak iken, kurtarmanın amacı kurtarılan eşyanın maddi değeri nedeniyle onu bulunduğu yerden çıkartmaktır⁴⁵. UNCLOS'un 303. maddesinde açıklık getirilmeyen, özellikle kurtarma hususundan doğabilecek risklere çözüm getirebilmek amacıyla UNESCO Konvansiyonu savunmacı bir strateji izlemiştir⁴⁶. Bu stratejinin en önemli parçası kurtarma ve buluntu hukuku kurallarının istenmeyen etkilerinin giderilmesine yönelik Konvansiyonun 4. maddesidir.

UNESCO Konvansiyonunun 4. maddesine göre kural olarak Konvansiyon kapsamındaki su altı kültürel mirası hakkındaki faaliyetlerde kurtarma ve buluntu hukuku hükümleri uygulanamayacaktır ve bu faaliyetler kontrol altında tutulacaktır⁴⁷. Ancak istisnai olarak Konvansiyonun 4(1)(a)(b)(c). maddesinde kümülatif olarak sayılan şartlar sağlanarak; yetkili otorite tarafından izin verilmesi, UNESCO Konvansiyonu ile uyumlu olması ve su altı kültürel mirasının çıkarılması sırasında azami düzeyde korunacağının temin edilmesi hâlinde kurtarma ve buluntu hukuku hükümleri uygulanabilecektir. Konvansiyonun 4. maddesi, 2(7). maddesinde yer alan ticari sömürü yasağı prensibi ile birlikte değerlendirildiğinde 4. maddenin uygulama alanının sınırlı olacağı anlaşılr⁴⁸.

Su altı kültürel mirası, geçmiş kültürlerin yansımasını taşıyan, toplumların bilinmeyen geçmişlerine bir pencere açan ve tarih anlayışlarını zenginleştiren bir

⁴⁵ Bowens, A.: *Underwater Archaeology The NAS Guide to Principles and Practice*, Singapore 2009, s. 6.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Scovazzi, T.: "Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage", *Environmental Policy and Law*, 2002, C. XXXII, S. 3-4, s. 154-156.

⁴⁷ *Law of finds*, "buluntu hukuku" olarak çevrilmiştir. Bu konuda sahiplenme hukuku kavramının kullanılmamasının sebebi sahiplenme hukukunda terk hususunun gündeme gelmesidir. Buluntu kavramı terki de kapsamakla birlikte terk iradesinin ortaya konulmadığı durumları da içine almaktadır.

⁴⁸ Strati, Unresolved, s. 55.

kavramdır. 20. yüzyıla ait savaş dönemi enkazları tüm denizci devletler için büyük politik potansiyele sahiptir; zira pek çok yerde bu denizci devletlere ait büyük savaş mezarları ile denizcilik hatıraları vardır. Bu türden askeri ve şüphesiz ki ticari yönü olan enkazlar ticari kurtarıcılar için büyük öneme sahiptir. Uygulamada bayrak devletlerinin bu savaştan kalan miraslarına istenmeyen müdahaleleri etkin bir şekilde engellemeleri çok zor olabilir. Savaş zamanlarına ait pek çok kaybın Kuzey Avrupa sularında ve özellikle Kuzey Atlantik'te olduğu düşünüldüğünde Konvansiyonun bölgesel düzeyde sağlayacağı yarar bu bölgedeki devletlerin menfaatine olacaktır⁴⁹.

Gelişen teknoloji sayesinde özel hukuk aktörleri tarafından çok fazla gemi enkazı çıkarılmakta ve çoğu zaman gemi enkazlarının içerisindeki eşyalar satılmak üzere alınmaktadır. Sonuçta kurtaran kurtarma faaliyetini gelir elde etmek amacıyla icra etmektedir. Tüm kurtaranlar eserleri uygun bilimsel şekilde araştırmamakta, muhafaza etmemekte ve araştırma sonuçlarını kamuya sunmamaktadır; kurtarılan eşya sıklıkla satılmakta ve kültürel değeri dağıtılmaktadır. Devletler antik batık gemileri çıkarmak ve bu eşyaları korumak için nadiren yeterli fona sahip olmakta; bununla birlikte su altı kültürel mirasını idare eden ticari aktörler hem mali hem de teknolojik anlamda gerekli bileşenlere sahiptir. Bu anlamda UNESCO Konvansiyonu kültürel mirasın korunması konusunda kamusal çıkarlar ile özel çıkarları uzlaştırmayı amaçlamaktadır⁵⁰. Bu şekilde bir uzlaşma su altı kültürel mirasının daha iyi korunması ve muhafaza edilmesi için uluslararası hukukun tekrar yorumlanması ve şekillendirilmesi ile kültürel mirasın muhafazasının ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimin anahtar bileşeni olarak tanımlanmasını gerektirir⁵¹. Doktrindeki bir görüşe göre kurtaranların kurtarma faaliyeti

⁴⁹ Dromgoole, Reflection, s. 121.

⁵⁰ Mohd Nor, M. Z. - Zahid, A.: "Competing Interests in the Underwater Cultural Heritage: A Question of Balance", Journal of East Asia and International Law, 2016, C. 1, s. 121.

⁵¹ Vadi, S.: Investing in Culture: Underwater Cultural Heritage and International Investment Law, s. 853.

su altı kültürel mirasının korunmasına da hizmet edebilecek şekilde teşvik edilebilecektir⁵².

2- Batık Savaş Gemileri ile Diğer Batık Devlet Gemileri ve Hava Araçları

UNESCO Konvansiyonunun 1(8). maddesine göre devlet deniz ve hava araçları, bir devlete ait olup, batma anında hükümetin gayri ticari amaçlarla kullanmakta olduğu ve su altı kültürel mirası tanımlamasına uyan savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçları anlamına gelmektedir. UNCLOS’da veya başka bir uluslararası hukuk enstrümanında batık savaş gemilerinin hukuki statüsüne ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır⁵³. Doktrinde bayrak devleti batık savaş gemisini açıkça terk etmedikçe, bu geminin hangi deniz alanında bulunduğu bakılmaksızın, bayrak devletinin gemi üzerindeki hâkimiyetinin devam ettiğini kabul eden bir görüş bulunmaktadır⁵⁴. Batık savaş gemileri ile diğer devlet gemileri ve hava araçları yönünden UNESCO Konvansiyondaki düzenlemeler denizci devletlerin denizlerdeki amaçlarını zayıflatmak yerine bu devletlerin mevcut amaçlarını pekiştirmektedir; zira Konvansiyonda bu araçların özel bir hukuki statüsü olduğu kabul edilerek bunlar hakkında özel düzenleme yapılmıştır⁵⁵. Farklı deniz alanlarındaki batık savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına yönelik faaliyetler ile ilgili hükümler incelendiğinde, UNESCO Konvansiyonunun bayrak devletlerinin hukuki statüsünü güçlendirdiği anlaşılabilmektedir⁵⁶. Doktrinde bu konuda aksi görüş de bulunmaktadır. Bu görüşe göre Konvansiyon kıyı devletine kendi kara sularında bulunan batık savaş

⁵² Hoefly, C.: “National Treasure: A Survey of the Current International Law Regime for Underwater Cultural Heritage”, Penn State Journal of Law & International Affairs, 2016, C. IV, S. 2, s. 839.

⁵³ Aznar-Gomez, M.: Legal Status of Sunken Warships ‘revisited’, Spanish Yearbook of International Law, 2001-2002, s. 64-65; Strati, A.: A Commentary to the Draft Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage, 1999, s. 21.

⁵⁴ Aznar-Gomez, M.: “Treasure Hunters, Sunken State Vessels and the 2001 UNESCO Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage”, The International Journal of Marine and Coastal Law, 2010, C. XXV, s. 234.

⁵⁵ Dromgoole, Reflection, s. 122. Ayrıca farklı deniz alanlarına göre batık savaş gemileri için UNESCO Konvansiyonunda öngörülen koruma sistemi ile ilgili şema için bkz. Ek-2.

⁵⁶ Aznar-Gomez, Legal, s. 68.

gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçları ile ilgili bayrak devletini bilgilendirme zorunluluğu (*shall inform* yerine *should inform* kullanarak) dahi getirmeyerek kıyı devletlerini daha güçlü bir konuma getirmiştir⁵⁷.

UNESCO Konvansiyonunun 2(8). maddesine göre UNESCO Konvansiyonundaki hiçbir husus, devlet uygulamaları ve UNCLOS da dâhil olmak üzere uluslararası hukuka uygun olarak, uluslararası hukuk kuralları ve devlet uygulamaları kapsamındaki egemen bağımsızlıklar ile devletlerin deniz ve hava araçları konusundaki haklarını değiştirecek biçimde yorumlanamaz. UNESCO Konvansiyonunun 6(3). maddesine göre bu Konvansiyon, taraf devletlerin batık gemilerin daha iyi korunması için Konvansiyonun kabulünden önce imzalanmış, özellikle Konvansiyonun amaçları ile uyum içerisinde olan, iki taraflı, bölgesel veya çok taraflı olarak yapmış olduğu anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini değiştirmez. UNESCO Konvansiyonunun 7(3). maddesinde taraf devletlerin, kendi takımda suları ve karasuları ile sınırlı olarak, egemenliklerini kullanırken, devletler arasındaki genel uygulamayı göz önünde bulundurarak bayrak devletini, veya bu tanım içinde kalan devletin deniz ve hava araçları konusunda en iyi korumayı sağlama yolları üzerinde işbirliği amacıyla doğrudan bağlantılı, özellikle kültürel, tarihi veya arkeolojik bağlantılı olan diğer devletleri bu Konvansiyondan haberdar edecekleri hükme bağlanmıştır⁵⁸. Bununla birlikte Konvansiyonda kıyı devletin iç sularında bulunan batık savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına ilişkin istisnai bir düzenleme yapılmayarak bu konuda sessiz kalınmıştır⁵⁹. UNESCO Konvansiyonunun 10(7). maddesine göre kıyı devletin münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bulunan savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına yönelik faaliyetler bayrak devletin rızası ve düzenleyici devletin işbirliği olmaksızın

⁵⁷ Garabello - Scovazzi, s. 106-109.

⁵⁸ Carducci, s. 428; buradaki haberdar etmelidir/edecektir şeklindeki *shall/should* ve hatta *inform/consult* sözcüklerine ilişkin tartışma için de bkz. Carducci, s. 428.

⁵⁹ Varmer, s. 382.

yürütülemeyecektir⁶⁰. Buna benzer şekilde Konvansiyonun 12(7). maddesine göre sahada bulunan savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına yönelik faaliyetler, bayrak devletinin rızası olmaksızın üstlenilemez veya bu faaliyetlere izin verilemez. Bu şekilde kıyı devleti ve bayrak devletinin menfaati dengeli bir biçimde gözetilmeye çalışılmıştır⁶¹.

Denizci devletlerin UNESCO Konvansiyonu ile ilgili temel endişelerinden biri batık savaş gemilerine ve devlete ait olan ticari olmayan amaçlarla kullanılan devlet gemilerine Konvansiyonun uygulanması meselesidir⁶². UNCLOS'un 95 ve 96. maddelerine göre açık denizlerde kendi amaçları doğrultusunda ilerleyen bu devlet gemileri özel hukuki bir statüye sahiptir; çünkü bu gemiler kendi bayrak devletleri dışındaki diğer devletler açısından yetki kullanımından bağımsızlık kazanmışlardır. Bu hükümlerin batık savaş gemileri ile ilgili bir düzenleme içermediğine dikkat etmek gerekmektedir. Zira batık savaş gemisi, bir geminin sahip olması gereken nitelikleri yitirmiş olup gemi sınıflandırması içerisinde kategorize edilemeyecektir⁶³. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık battıktan sonra dahi bu gemilerin diğer batık gemilerden ayrılması gerektiğini düşünür. Bu devletler bu gemilerin, bayrak devleti tarafından açıkça terk edilmedikçe veya el değiştirmedikçe egemen bağımsızlığının devam edeceğini savunur. Anılan devletlerin bu duruşlarının temel sebebi, kendileri dışındaki devletlerin ve özel kurtarma yapanların bayrak devletinin yetkilendirmesi olmadan bu gemilere müdahalesini engellemek istemeleridir⁶⁴.

Konvansiyonun ilk taslaklarında bu konudan kaçınılmaya çalışılmış, batık savaş gemileri Konvansiyon rejiminin uygulama kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak bu gemiler su altı kültürel mirasının büyük kısmını oluşturduğundan bu gemileri kapsam

⁶⁰ Varmer, s. 383.

⁶¹ Carducci, s. 428.

⁶² Dromgoole, Reflection, s. 119.

⁶³ Aznar-Gomez, Legal, s. 67.

⁶⁴ Dromgoole, Reflection, s. 120.

dışında tutmak Konvansiyonun temel amacına uygun düşmemiştir. Sonuçta batık savaş gemileri ve savaş uçakları Konvansiyon kapsamına alınmış; ancak bunlar hakkında tek bir rejim öngörülmeyle bulundukları deniz alanına göre çeşitli hükümler tesis edilmiştir. Her bir deniz alanı için geniş kabul görebilecek ortak bir formül bulmak için çaba sarf edilmişse de sonuçta bu çabalar başarısız olmuştur. Konvansiyon metninin son hâlinde en problemlili hükümlerden biri kara suları ile takımda sularında batık savaş gemilerinin keşfi hâlinde uygulanacak olan hükümdür. Bu alanlardaki batık savaş gemileri ile ilgili tutum politik anlamda hassasiyet gerektirir⁶⁵. Genel olarak belirtmek gerekirse, bu alanlarda batık savaş gemisi keşfedildiğinde veya bu gemilere müdahale olduğunda kıyı devleti bayrak devletine danışmalıdır (*consult*). Ancak denizci devletler tarafından olumlu karşılanmasa da kontrol yetkisi, söz konusu deniz alanlarındaki egemenliği nedeniyle kıyı devletinde olmalıdır. UNESCO Konvansiyonunun 7(3). maddesine göre menşei belirlenebilir batık bir devlet gemisi veya hava aracı bu alanlarda keşfedildiğinde bayrak devleti olan taraf devlet bilgilendirilmelidir. Bu hüküm ile ilgili temel sorun taraf olan bayrak devletinin bilgilendirilmesine ilişkin ‘bilgilendirilecektir (*shall inform*)’ ifadesi yerine ‘bilgilendirilmelidir (*should inform*)’ ifadesinin kullanılmış olmasıdır⁶⁶. Bu ifade bilgilendirme konusunda ihtiyari bir durum yaratmıştır.

Bu devlet gemisi veya hava araçlarının kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgede keşfedilmesi hâlinde uygulanacak olan hüküm de problemlidir. Konvansiyonun 10(7). maddesine göre devlet deniz ve hava araçlarına yönelik hiçbir faaliyet bayrak devletinin rızası olmaksızın gerçekleştirilemez. Ayrıca bu konuda düzenleyici devlet ile de işbirliği içerisinde olunacaktır.

Denizci devletlerin endişesi batık savaş gemileri ve savaş uçakları ile diğer devlet gemileri ile hava araçlarının Konvansiyon rejimine tabi olup onların

⁶⁵ Dromgoole, Reflection, s. 120.

⁶⁶ Dromgoole, Reflection, s. 120.

onaylamadığı koşullara tabi olması değildir. Denizci devletlerin esas endişesi Konvansiyonun 7(3). maddesi ile 10(7). maddesinin onların bayrak devleti olarak yetkilendirdikleri devlet gemi ve hava araçları bakımından bu araçların yaşlarına bakılmaksızın, bu araçlara yönelen her tür faaliyet için bilgilendirme rejiminin uygulanmasına yönelik isteklerini zayıflatmasıdır⁶⁷.

V. DEĞİŞİKLİK VE ÇEKİNCE KOYMA YASAĞI

UNESCO Konvansiyonunda yapılacak değişiklikler, Konvansiyonun 31. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede Konvansiyon metni üzerinde yapılacak değişikliklerin herhangi bir taraf devletin Genel Müdüre⁶⁸ yazılı öneri yapması ve Genel Müdürün taraf devletlere değişiklik önerisini bildirmesi sonucunda taraf devletlerin en az yarısının konu hakkında görüşmeyi kabul etmesi ile değişiklik önerisinin taraf devletler toplantısında değerlendirilebileceği açıklanmıştır. Değişiklik önerisinin, toplantı sırasında oy kullanan taraf devletlerin üçte iki çoğunluğu ile gerçekleştirilebileceği ve bu değişikliklerin de Konvansiyona taraf devletler nezdinde 3 ay sonra yürürlüğe gireceği de burada ayrıca belirtilmiştir. Konvansiyonun değiştirilmiş hâli yalnızca bu değişikliği onaylayan taraf devletleri bağlayacaktır. Değişikliği onaylamayan taraf devletler açısından Konvansiyon değişiklik öncesindeki hâli ile geçerli olacaktır. Buna benzer şekilde, Konvansiyona taraf olacak bir devlet Konvansiyona değiştirildiği hâliyle taraf olmak veya değişiklikle bağlı olmayan herhangi bir taraf devlet gibi Konvansiyonun değiştirilmemiş hâline taraf olmak hakkına sahip olacağı da bu madde ile düzenlenmiştir. Konvansiyonda bugüne kadar herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

⁶⁷ Dromgoole, Reflection, s. 120.

⁶⁸ Genel Müdürün Konvansiyonun tanımları düzenleyen 1(4). maddesinde UNESCO Genel Müdürü olduğu açıklanmıştır. Konvansiyonun 24. maddesi uyarınca Genel Müdür Konvansiyonun Sekretarya işlerinden de sorumlu olacaktır.

UNESCO Konvansiyonuna çekince konulması konusunda katı davranılmış olup, Konvansiyonun 30. maddesine göre, 29. maddedeki beyan haricinde Konvansiyona çekince konulamayacaktır. Konvansiyona çekince konulamaması hususu Konvansiyonun kabulü aşamasında Türkiye, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere pek çok devleti rahatsız etmiştir. Bu devletler Konvansiyona geniş bir katılımın sağlanabilmesi için çekince konusundaki tutumun değiştirilmesini talep etmiş iseler de, bu talepleri yeknesak bir hukuki rejime ulaşılması amacını sekteye uğratabileceği endişesiyle karşılık görmemiştir.

Konvansiyondaki çekince yasağının kaldırılması devletlerin Konvansiyona taraf olma eğilimini artıracaktır. Şüphesiz ki bu çekincelerin taraf olunduktan sonraki süreçte ortadan kalkması için ilgili devletler elinden geleni yapacaklardır. Bununla birlikte çekince yasağı bulunsa dahi ilgili devletler Konvansiyonun uygulanma alanını daraltacak şekilde Konvansiyonun izin verdiği ölçüde beyanda bulunmak suretiyle çekincelerini etkili bir şekilde ortaya koyabilirler⁶⁹. Konvansiyonun 29. maddesinde herhangi bir taraf devletin, gerekçelerini de açıklamak koşuluyla, Konvansiyon hükümlerinin kendi karasuları, iç suları veya takımda sularının belirli kısımlarında uygulanabilir olmayacağını beyan edebilmesine olanak sağlanmıştır. Bu doğrultuda, bu şekilde beyanda bulunmuş olan devlet veya bölgenin bu yöndeki sınırlamanın nedenlerini açıklaması ile yetinilmeyerek, mümkün olan en kısa sürede, bu tür alanlarda da Konvansiyonun uygulanabilir hâle gelmesi için şartlarını geliştirmesi gerekliliğine de yer verilmiştir.

Bir uluslararası konvansiyonun onaylanıp onaylanmaması açısından son karar onaylama konumunda olan devletin ulusal menfaatleri temelinde değerlendirilir. İlgili devlet bu aşamada sahip olduğu özel şartları, çekinceleri ve Konvansiyonu uygulamanın maliyeti gibi olumsuz faktörlerin yanında onaylaması sonucunda elde edebileceği

⁶⁹ Berberoğlu, Ö.: “2001 UNESCO Convention: Position of the Non-Party State Members Including Turkey”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi (DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 191.

maksimum faydayı ölçüp tartacak ve buna göre Konvansiyona taraf olup olmama hususunu değerlendirecektir.

VI. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Uyuşmazlıkların çözümü Konvansiyonun 25. maddesinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu maddede, bu Konvansiyonun yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin iki veya daha fazla taraf devlet arasındaki uyuşmazlığın, iyi niyetli müzakerelere veya tarafların kendi seçecekleri diğer barışçıl çözüm yollarına tabi olacağı belirtilmiş, makul süreler içinde çözilemeyen uyuşmazlıklar için çözüm sağlanması amacıyla tarafların birlikte UNESCO'ya başvurabilecekleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla hükmün taraflar arasındaki uyuşmazlıkların öncelikle alternatif çözüm yöntemleri ile hallini önerdiği görülmektedir.

UNESCO Konvansiyonunun 25. maddesinde, taraf devletler arasındaki uyuşmazlıkların bu metodla çözümlenememesi durumunda ise, ilgili devletin UNCLOS'a taraf olup olmadığına bakılmaksızın UNCLOS'un zorunlu yargı yollarını düzenleyen XV. kısmı çerçevesinde halledileceği kabul edilmiştir. Konvansiyona taraf olma yönünde engel oluşturan en önemli düzenlemelerden biri de budur. Türkiye dâhil birçok devlet zorunlu yargı aşamasını kabulden kaçındıkları gibi taraf olunmayan UNCLOS çerçevesinde meselenin hallini düzenlenmesini de eleştirmektedirler. Bu hususta, Türkiye tarafından Venezüella ve Tayland'la birlikte, Birleşmiş Milletler Şartının⁷⁰ 33(1). maddesinde sayılan yöntemlere yollamada bulunan bir öneri yapılmış ise de söz konusu öneri İsrail, İran ve Hindistan'ın desteğine rağmen kabul görmemiştir⁷¹.

⁷⁰ Bkz. <<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>> -et. 03.09.2018.

⁷¹ Bkz. <<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/meeting-of-states-parties/>> ; <<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/publications-resources/country-reports/#B>> -et. 03.09.2018.

VII. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU KONVANSİYONU İLE İLİŞKİSİ

UNCLOS'un temeli sığ kıyılarda dahi karışık gazlarla tüplü dalmanın henüz yeni başladığı 1960'lı yıllara dayanır. Fakat o tarihlerde teknolojik gelişmenin su altı kültürel mirası açısından yaratacağı devrim niteliğindeki sonuçları öngörülmemiştir⁷². UNCLOS'un 320 maddesinden yalnızca 149 ve 303. madde olmak üzere iki maddesinde su altı kültürel mirasının uluslararası hukukta korunması ihtiyacı gözetilerek bu konuya yer verilmiştir. UNCLOS'un 149 ve 303. maddeleri su altı kültürel mirasının uluslararası düzeyde korunmasına yönelik ilk kodifikasyon olması nedeniyle önem arz etmektedir⁷³. 149. madde sahadaki arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkların korunmasına değinirken, 303. madde tüm deniz alanlarındaki arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkların korunmasına yönelik genel bir düzenleme niteliğindedir⁷⁴. Her iki maddede de su altı kültürel mirası kavramı yerine arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlık kavramının açıklaması yapılmayıp, bu konudaki boşluğun tamamlanması kıyı devletlerinin iç hukuk düzenlemelerine bırakılmıştır⁷⁵. 1994 yılında UNCLOS yürürlüğe girene kadar gelişen teknoloji nedeniyle artan araştırma imkânları nedeniyle bu maddeler çoktan işlevini yitirmiştir. Bu maddelerin katkısı ise, su altı kültürel mirası için uluslararası hukuki bir rejim yaratmakta başlangıç noktası olmalarıdır⁷⁶. Kısacası, UNCLOS'da terim olarak su altı kültürel mirası kavramı kullanılmamıştır. Bu kavram yerine arkeolojik ve tarihi değeri olan nesneler şeklinde detaylı olarak açıklanmayan bir ifade kullanılmıştır. UNCLOS su altı kültürel mirasının korunması ile ilgili yeterli düzeyde düzenleme içermediği ve UNESCO Konvansiyonunun hazırlandığı dönemde

⁷² Dromgoole, Reflection, s. 117.

⁷³ Strati, A.: "Deep Seabed Cultural Property and the Common Heritage of Mankind", International & Comparative Law Quarterly, 1991, C. XL, S. 4, s. 874.

⁷⁴ Nordquist, M. H. - Nandan, S. N. - Rosenne, S. - Lodge, M. W.: *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982: A Commentary*, C. VI, The Hague/London/New York 2002, s. 230.

⁷⁵ Nordquist - Nandan - Rosenne - Lodge, Commentary VI, s. 230-231.

⁷⁶ Dromgoole, Reflection, s. 117.

yeterli sayıda devlet UNCLOS'a taraf olmadığı için yeni bir Konvansiyona gereksinim duyulmuştur⁷⁷. UNCLOS'un başarısız ve eksik görülen yanlarını tamamlamak üzere UNESCO Konvansiyonu ihdas edilmiştir⁷⁸. Bu nedenle her iki Konvansiyon arasında özellikle denizlerdeki devletlerin egemen olduğu alanlar dışındaki deniz alanlarında işbirliğine verilen önem bakımından sıkı bir ilişki vardır. BM Genel Kurulunun Okyanuslar ve Deniz Hukuku hakkındaki 53/32 Kararının 20. maddesinde UNESCO tarafından hazırlanan Konvansiyonun UNCLOS ile tam bir uyum içerisinde olduğuna değinilmiştir⁷⁹. 53/32 kararında UNESCO taslağı UNCLOS'un ilgili hükümlerinin uygulanmasına yönelik bir araç olarak nitelendirilmiştir. UNCLOS ile UNESCO Konvansiyonu arasındaki ilişki UNESCO Konvansiyonunun 3. maddesi ile belirlenmiştir. Doktrinde bir görüşe göre UNESCO Konvansiyonu, UNCLOS'un deniz arkeolojisine ilişkin hükümlerinin uygulama anlaşması niteliğindedir⁸⁰. Hâlbuki UNESCO Konvansiyonunun 3. maddesi bu Konvansiyonun UNCLOS'un uygulama anlaşması niteliğinde olduğuna dair bir emare içermez. UNESCO Konvansiyonunun UNCLOS ile katı biçimde uyumlu olma eğilimi özellikle de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgede bulunan su altı kültürel mirasının korunması ile ilgili olarak durumu gereksiz biçimde karmaşık hâle getirerek pratiğe dökme mekanizmasını zorlaştırır⁸¹. İlginçtir ki bu uyumluluk eğilimine rağmen çoğu devlet UNESCO Konvansiyonunun UNCLOS ile uyumsuz olduğunu düşünmektedir.

UNCLOS'un su altı kültürel mirasının korunması ile ilgisi 149. ve 303. maddeleri kapsamında tecelli etmektedir. UNCLOS'un 303. maddesi genel bir hüküm niteliğinde olup arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkların korunmasına dair temel bir düzenleme niteliğinde iken, 149. maddesi sahada bulunan arkeolojik ve tarihi nitelikteki

⁷⁷ Odeke, s. 76.

⁷⁸ Scovazzi, T.: "The Law of the Sea Convention and Underwater Cultural Heritage", The International Journal of Marine and Coastal Law, 2012, C. XXVII, s. 753.

⁷⁹ Bkz. <<https://undocs.org/en/A/RES/53/32>> -et. 03.09.2018; Strati, Unresolved, s. 35.

⁸⁰ Rau, M.: "The UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage and the International Law of the Sea", Max Planck Yearbook of United Nations Law, 2002, C. VI, s. 446.

⁸¹ Strati, Unresolved, s. 36.

varlıklarla ilgilidir. UNCLOS’da yer alan su altı kültürel mirasının insanlık yararına muhafaza edileceğine dair 149. madde ile sahada taraf devletler arasında işbirliğini düzenleyen 138. madde UNESCO Konvansiyonunun sahaya ilişkin düzenlemeleri ile tam bir uyum içindedir⁸². UNESCO Konvansiyonu uluslararası toplum tarafından genel itibariyle olumlu karşılanmasına rağmen bazı devletler UNCLOS ile uyumlu olmadığı gerekçesiyle Konvansiye’ye taraf olmaktan kaçınmaktadır.

UNESCO Konvansiyonu ile UNCLOS’un ilişkisi meselesini açıklığa kavuşturacak ve UNESCO Konvansiyonu ile UNCLOS’un uyumlu olduğunu gösteren birkaç güçlü gerekçe gösterilmektedir⁸³. Öncelikle UNCLOS ile UNESCO Konvansiyonu arasında birbirini tamamlayıcı bir ilişki olup, UNESCO Konvansiyonu UNCLOS ile çatışacak hiçbir düzenleme içermemektedir. Anlaşmaların yorumlanması ile ilgili genel yorum kuralları dikkate alınarak özel kural-genel kural (*lex specialis-lex generalis*) veya önceki kural-sonraki kural (*lex prior-lex posterior*) bağlamında değerlendirildiğinde; aynı konuda ve aynı taraf devletler arasında sonraki tarihli veya özel düzenlemeler içeren anlaşmanın uygulanması gerekir. Ancak UNCLOS hem şeklen hem de içerik olarak “deniz hukukunun anayasası” olarak görüldüğü için UNCLOS ile UNESCO Konvansiyonu arasında bu yönde bir değerlendirme yapılamaz⁸⁴. İkinci olarak, UNESCO Konvansiyonu ile UNCLOS birbirini tam manasıyla tamamlayıcı nitelikte olup, UNESCO Konvansiyonunun 3. maddesinde taraf devletlere Konvansiyonu daima UNCLOS’a uygun yorumlama yönünde olumlu bir yükümlülük yüklenmiştir. Son olarak da UNESCO Konvansiyonu UNCLOS ile düzenlenmiş olan deniz egemenlik alanlarındaki yetkileri genişletecek bir hüküm içermemektedir.

⁸² Guerin, U.: “Protecting Elements of Importance to Humanity in International Waters - The Model of The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi(DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 145.

⁸³ Guerin, s. 145.

⁸⁴ Guerin, s. 146.

İKİNCİ BÖLÜM

UNESCO KONVANSİYONUNUN İHDAS ETTİĞİ KORUMA REJİMİ

I. SU ALTI KÜLTÜREL MİRASINI KORUMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A) Genel Olarak

UNESCO Konvansiyonunun 2. maddesine göre taraf devletler deniz egemenlik ve yetki alanları dâhil tüm denizlerde su altı kültürel mirasının korunmasını sağlama yükümlülüğü altındadırlar. Anılan yükümlülük UNCLOS'un 303(1). maddesinde de tekrarlanmıştır. UNESCO Konvansiyonu, son 20 yılda deniz teknolojisindeki olağanüstü gelişmelere bağlı olarak artan derin deniz tabanındaki araştırma imkânlarının su altı kültürel mirasına erişim olanağını artırmasının hukuki düzeydeki bir sonucudur. UNESCO Konvansiyonunun öncelikli amacı, deniz yetki alanı dışındaki sular dâhil tüm denizlerde yer alan, gemi batığı ile diğer kültürel kalıntıların da içinde bulunduğu su altı kültürel mirasının korunmasını sağlamak, arkeolojik araştırmaların genel kabul görmüş uluslararası standartlara uygun yürütülmesini teşvik etmektir⁸⁵. Bu amaç tüm insanlığın yararına olup UNESCO Konvansiyonunun da hareket noktasıdır⁸⁶.

UNESCO Konvansiyonu, 1(6). maddesine göre, sadece su altı kültürel mirasını doğrudan etkileyen faaliyetleri düzenlemez, dolaylı olarak bu mirası etkileyebilecek faaliyetleri de düzenler⁸⁷. UNESCO Konvansiyonunun 5.maddesine göre taraf devletler kendi egemenlikleri altındaki deniz alanlarında su altı kültürel mirasının korunmasını

⁸⁵ Dromgoole, Reflection, s. 116 ; Dromgoole, Underwater, s. 59.

⁸⁶ Dromgoole, Reflection, s. 118.

⁸⁷ Dromgoole, Reflection, s. 118.

dolaylı olarak etkileyen faaliyetlerden doğabilecek olumsuz etkileri önlemek veya ortadan kaldırmak için imkânları dâhilinde elinden geleni yapacaklardır.

B) İşbirliği Yükümlülüğü

UNESCO Konvansiyonunun anahtar kavramlarından biri işbirliğidir⁸⁸. Konvansiyonun 2(2). maddesinde su altı kültürel mirasını korumaya yönelik, 19. maddesinde bilgi paylaşımına yönelik, 20. maddesinde kamu farkındalığını artırmaya yönelik, 21. maddesinde su altı arkeolojisine ilişkin olarak bireylere eğitim verilirken ve son olarak Konvansiyonun Ekindeki Kurallara göre su altı kültürel mirasına uygulanacak ortak uluslararası arkeolojik standartlar konusunda devletler arasında işbirliği öngörülmektedir. UNESCO Konvansiyonunun 2(2) ile 19. maddeleri su altı kültürel mirasının korunması amacına hizmet etmek üzere devletleri birbirleriyle işbirliğine gitmeye teşvik etmekte ve hatta zorlamaktadır. Anılan zorunluluk aynı zamanda UNCLOS'un 303(1). maddesinin de bir gereğidir. Bu doğrultuda devletlerin uygulanabilir olduğu ölçüde su altı kültürel mirasının aranması, ortaya çıkartılması, belgelenmesi, saklanması, çalışılması ve sunumu hususlarında işbirliğine gitmesi beklenmektedir⁸⁹. Konvansiyonun amacıyla uyduğu ölçüde taraf devletlerin keşfi ve konumu ile hukuki düzenlemeleri de dâhil olmak üzere su altı kültürel mirasıyla alakalı tüm bilgiyi, bu mirasın Konvansiyona ya da uluslararası hukuka uygun ortaya çıkarılıp çıkarılmadığına bakmaksızın birbirleriyle paylaşması gerekmektedir. Su altı kültürel mirasının ticari bir değer arz etmesi dolayısıyla paylaşım tabi bilginin gerektiğinde gizli tutulmasını talep etme imkânı da devletlere tanınmıştır. Yine devletler, bu Konvansiyonu ya da uluslararası hukuku ihlal ederek ortaya çıkarılan su altı kültürel

⁸⁸ Secci, M. - Spanu, P. G.: "Critique of Practical Archaeology: Underwater Cultural Heritage and Best Practices", Journal of Maritime Archaeology, 2015, C. X, s. 32.

⁸⁹ Dromgoole, Reflection, s. 118.

mirası ile ilgili bilginin, uygun uluslararası veri tabanları yoluyla mümkün olan yerler de dâhil olmak üzere, yayılması için tüm uygulanabilir tedbirleri alacaktır.

UNESCO Konvansiyonunun 6. maddesi taraf devletleri su altı kültürel mirasının UNESCO Konvansiyonunda öngörülenden daha iyi bir şekilde korunması için iki taraflı, bölgesel veya çok taraflı anlaşmalar yapmaya yahut mevcut anlaşmaları geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu tür anlaşmalar bu Konvansiyon ile uyumlu olmalı ve Konvansiyonun evrensel karakterine hâlel getirmemelidir. Şüphesiz ki bu tür anlaşmalarla UNESCO Konvansiyonunda öngörülenden daha düşük seviyede bir koruma rejimi düzenlenemeyecektir; yani Konvansiyonda öngörülen koruma seviyesi minimum olarak kabul edilecek ve bu seviyenin üstünde bir koruma sağlamak amacıyla anlaşma yapılabilecek ise de bu seviyenin altında koruma sağlayan anlaşmalar yapılamayacaktır⁹⁰.

C) Yerde Muhafaza Yükümlülüğü

UNESCO Konvansiyonunun 2(3). maddesi doğrultusunda keşfedilen su altı kültürel mirasının, korunması kapsamında tüm insanlığın yararına ve UNESCO Konvansiyonuna uygun olarak muhafaza altına alınması da lazımdır. Tüm insanlığın yararı için muhafaza edilmesi gerekli olan su altı kültürel mirasının doğal olarak ticarete konu edilmemesi ve bütünlüğünün bozulmaması da şarttır. Ticarete konu edilmesi ya da telafisi mümkün olmayacak şekilde dağıtılması insanlık tarihinin en önemli bilgi kaynaklarından biri olan su altı kültürel mirasının korunmasını ve idaresini zorlaştırmaktadır⁹¹. Konvansiyonun 2(7). maddesinde yer alan bu etik kural sayesinde su altı kültürel mirasının ticarete ve dolayısıyla satışa ya da takasa konu edilmesi

⁹⁰ Dromgoole, Reflection, s. 122.

⁹¹ Brown E. D.: "Protection of the Underwater Cultural Heritage: Draft Principles and Guidelines for Implementation of Article 303 of the United Nations Convention on the Law of the Sea", Marine Policy, 1996, C. XX, S. 4, s. 335.

yasaklanmıştır. Şu kadar ki, Konvansiyonun ekinin ikinci Kuralında da açıkça ifade edildiği üzere bu yasak,

(a) Tabiatı ve amacı gereği bu Konvansiyon ile tam uyum içinde olan ve yetkili mercilerin yetkilendirmesine tabi profesyonel arkeolojik hizmetlerin ya da bunlara ilave gerekli diğer hizmetler ile

(b) Bu Konvansiya uygun olarak sürdürülen bir araştırma projesi sırasında çıkarılan bir su altı kültürel mirasının, bilimsel ya da kültürel bütünlüğüne halel getirilmediği ta da telafi edilemez biçimde dağılmasına sebep olmadığı sürece depolanması

hakkında uygulanmaz.

Muhafaza yükümlülüğünün yerine getirilmesi aşamasında devletler imkân kabiliyetinde gerekli tüm özeni göstermeli, tedbirleri almalıdırlar. Konvansiyon, devletleri yeterliliklerinin ötesinde bir koruma yükümlülüğü altına sokmamaktadır.

UNESCO Konvansiyonunun 2(9). maddesinde devletler, su altı kültürel mirasının korunması aşamasında batıklar içinde kalmış insan kalıntılarına gerekli saygıyı göstermekle yükümlü tutulmuşlardır. Bunun sonucu olarak devletler bu insan kalıntılarının muhafazasından da sorumludurlar.

Devletler UNESCO Konvansiyonunun Ekinin 24 ve 25. kuralları uyarınca su altı kültürel mirasının muhafazasına yönelik olarak bir program hazırlamalıdırlar. Bu program, taşınması esnasında ve uzun vadede, su altı kültürel mirasına yönelik gerçekleştirilecek faaliyetlerde, arkeolojik kalıntıların bakımına ilişkin bir içeriğe sahip olacaktır. Muhafaza, mevcut mesleki standartlar uyarınca gerçekleştirilecektir. Buna karşılık sit alanındaki işletme programı, çalışma sahasındaki süreç ile onun bitimini izleyen süreçte yerinde koruma ve işletimi temin edecektir. Bu program su altı kültürel mirası hakkında kamuyu aydınlatmalı, sit alanını ihlallere karşı korunaklı kılmalıdır.

UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasına yönelik tüm faaliyetlerin uluslararası arkeolojik standartlara uygun olarak yerine getirilmesini sağlamayı hedefler. Bu standartların, yetkili ulusal otoritelerce her bir su altı kültürel mirasının korunmasına ve muhafazasına ilişkin karar verilirken evleviyetle dikkate alınması gerekir⁹². Anılan standartlardan biri de Konvansiyonun 2(5). maddesi ile Ekinin 1. Kuralında sayılan yerinde muhafaza ilkesidir⁹³. Bu yüzden su altı kültürel mirasının muhafazası öncelikle bulunduğu yerde sağlanmalıdır. Su altı kültür varlığının yerinde korunmasının daha önemli olduğu düşüncesi, bugün arkeoloji bilimi camiasında kabul gören bir gerçektir⁹⁴. Konvansiyonun Ekinin 1. Kuralında da belirtildiği üzere; su altı kültürel mirasının bulunduğu yerde muhafazası her zaman ilk tercihtir. Yerinde muhafaza su altı arkeolojisinde her zaman en iyi çözüm olmayabilir. Ancak bu koruma türü arkeolojik, hukuki ve politik şartlar değerlendirildiğinde tavsiye bağlamında öncelikli ve en arzu edilen yoldur⁹⁵. Uluslararası bilim insanları tarafından kabul edilen arkeolojik standartları karşılamak kaydıyla tarihi nitelikteki nesnelerin denizin altından çıkartılması ve deniz çevresinin dışında muhafaza edilmesi tercih edilen bir başka yoldur. Yerinde koruma bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan su altı kültürel mirasının korunması açısından ilk seçenek olarak sunulduğu için şartlara bağlı olarak farklı bir şekil alabilecektir. Bu anlamda yerinde korumanın öncelikli seçenek olması, uygun şekilde yapıldığında ve muhafaza altına alındığında, su altı kültürel mirasının deniz yatağından çıkarılmasını engeller nitelikte bir düzenleme değildir⁹⁶. Bununla birlikte su

⁹² Dromgoole, Reflection, s. 118.

⁹³ Yerinde muhafaza ile ilgili su altı müzelerinin kurulması dâhil farklı metodlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Khakzad, S. - Balen, K. V.: “Complications and Effectiveness of In Situ Preservation Methods for Underwater Cultural Heritage Sites”, *Journal of Conservation and Management of Archaeological Sites*, C. XIV, S. 1-4, 469-478.

⁹⁴ Berberoğlu, Ö.: “Su altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair UNESCO Sözleşmesi ve Türkiye”, *20. Su Altı Bilim ve Teknoloji Toplantısı Bildirileri* (Ed. Erkanal, H.- Şahoğlu, V. - Tuğcu, İ.), Ankara 2017, s. 33.

⁹⁵ Aznar-Gomez, M.: “In Situ Preservation of Underwater Cultural Heritage as an International Legal Principle”, *Journal of Maritime Archaeology*, 2018, C. XIII, s. 67 vd.

⁹⁶ Aznar-Gomez, In Situ, s. 67.

altı kültürel mirasının çıkartılması gerekliyse ve şartları mevcut ise bunun zaman kaybedilmeden yapılması gerekmektedir⁹⁷.

Bu mirasa yönelik diğer tüm faaliyetler de onun korunması, ondan bilgi edinilmesi ve mevcudunun iyileştirilmesi amacına matuf olmalıdır. Devletler bu muhafaza temin edilmeden su altı kültürel mirası üzerinde herhangi bir tasarrufa yönelmekten kaçınmalıdırlar. UNESCO Konvansiyonunun Ekinin 24. kuralına göre keşfedilen su altı kültürel mirası muhafaza edilirken uzun vadeli bir işletim ve koruma planı oluşturulmalıdır.

D) Kamunun Erişimine İzin Verme Yükümlülüğü

UNESCO Konvansiyonunun 2(10). maddesi gereğince, devletler su altı kültürel mirasının yerinde gözlemlenmesi ve belgelenmesi maksadına matuf dürüst ve kesintisiz erişimi kamuya sağlamalı ve kamuda bu anlamda farkındalık yaratmalıdırlar; yeter ki bu erişim koruma ve işletim amacıyla bağdaşsın. Konvansiyonun Ekinin 7. kuralında su altı kültürel mirasına erişimin mümkün olduğu ölçüde yerinde sağlanması gereği üzerinde durulmuştur. Koruma ve işletim zorunlu kıldığı takdirde kamu erişimi kısıtlanabileceği gibi, keşfin yapıldığı yerden farklı bir yerde de gerçekleştirilebilir. Ayrıca taraf devletler, Konvansiyonun 20. maddesine göre kamunun su altı kültürel mirasına erişimine imkân sağlamanın yanında bu mirasın önemi ve onu koruma hakkında kamu bilinci oluşturmak amacı doğrultusunda gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Su altı kültürel mirasına erişim imkânı arttıkça bu miras korunmasız hâle gelmektedir⁹⁸. Birçok devlet, kara üzerinde bulunan miraslarını daha iyi muhafaza etmek için adım atmış olsalar da, su altındaki kültürel mirasın büyük bir kısmı hâlen

⁹⁷ Aznar-Gomez, In Situ, s. 67.

⁹⁸ Hutchinson, G.: "Threats to Underwater Cultural Heritage", Marine Policy, 1996, C. XX, S. 4, s. 289.

korunmasızdır. Ancak bu korunmasız kalma durumu ile kamuya karşı korunmasızlıktan ziyade ticari aktörlere karşı korunmasız kalma hâli kastedilmektedir. Kamunun erişimi hususu devletlerin sosyal amacı doğrultusunda topluma sağladığı bir imkân olarak değerlendirilmelidir⁹⁹. Su altı kültürel mirasına yönelik tehditler artsa dahi kamu farkındalığını ve ilgisini artırarak bu mirasın uygun şekilde muhafaza edilmesi ümit edilmektedir¹⁰⁰.

II. DEVLETLERİN DENİZ ALANLARINA GÖRE SU ALTI KÜLTÜREL MİRASINI KORUMA YETKİSİ

A) Genel Olarak

UNESCO Konvansiyonunda devletler su altı kültürel mirasını koruma yükümlülüğü altına sokulduğu kadar korumakla yetkili de kılınmışlardır¹⁰¹. Bu yetkinin kapsamı su altı kültürel mirasının yer aldığı deniz alanlarına göre değişmektedir. Konvansiyon, su altı kültürel mirasının bölgesel korunması açısından esas hattan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçmiş, böylece iç sular, kara suları ve ilanı hâlinde bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ile saha hesaba katıldığında coğrafi açıdan çok daha büyük bir alanda koruma sağlamayı amaçlamıştır.

Şu kadar ki, Konvansiyonun 2(11). maddesinde açıkça ifade edildiği üzere koruma yetkisinin kullanımı devletlere hiçbir surette yetkinin üzerinde kullanıldığı deniz alanıyla ilgili olarak egemenlik ya da diğer egemen yetkiler bahşedecek tarzda yorumlanamaz. Dolayısıyla UNESCO Konvansiyonu çerçevesinde bir kıyı devletinin su

⁹⁹ Flatman, J.: “Conserving Marine Cultural Heritage: Threats, Risks and Future Priorities”, Conservation and Management of Archaeological Sites, 2009, C. XI, S. 1, s. 7.

¹⁰⁰ Robyn, F.: “Underwater Cultural Heritage Protection”, Australian Year Book of International Law, 2004, C. II, S. 25, s. 14.

¹⁰¹ Farklı deniz alanlarına göre UNESCO Konvansiyonunda öngörülen koruma sistemi ile ilgili şema için bkz. Ek-3.

altı kültürel mirasını korumaya dair uygulaması o uygulamanın üstünde gerçekleştiği deniz alanı üzerinde egemenlik ya da egemen yetkilerin kullanımı için haklı temel oluşturacak mahiyette devlet uygulaması olarak kabul edilemez.

UNESCO Konvansiyonunun 13. maddesi ile deniz egemen yetki alanları ile sahada savaş gemileri ile diğer devlet gemileri ve askeri hava araçları açısından bir istisna getirilmiştir. Buna göre, egemen bağımsızlığı olan gayri ticari amaçlarla işletilen, normal çalışma koşulları altında hareket eden ve su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetler içinde olmayan savaş gemileri ile diğer devlet gemileri ve askeri hava araçları, Konvansiyonun 9, 10, 11 ve 12. maddelerinde belirtilen su altı kültürel mirası keşiflerini rapor etme yükümlülüğünden muaftır.

UNESCO Konvansiyonundaki düzenleyici rejimin özelliklerinden biri de Konvansiyonun 15. maddesine göre taraf devletlerin su altı kültürel mirasına yönelik Konvansiyon ile uyumlu olmayan faaliyetler konusunda deniz limanları da dâhil kendi deniz egemenlik alanlarının kullanılmasını engelleyici önlemler alabilecek olmasıdır. Bu durum Konvansiyonun bölgesel olarak geniş çapta etkili olacağını gösterir; çünkü taraf devletler Konvansiyon kapsamında yetkileri dâhilinde olmayan su altı kültürel mirasına yönelen faaliyetleri de engelleyebileceklerdir¹⁰². Konvansiyonun 16. maddesine göre taraf devletler, vatandaşlarının ya da bayraklarını taşıyan deniz araçlarının Konvansiyona uygun olmayacak şekilde su altı kültürel mirasına yönelik faaliyette bulunmalarını engellemek amacıyla imkânları dâhilindeki tedbirleri alacaklardır. Konvansiyonun 17. maddesine göre her bir taraf devlet Konvansiyonun uygulanmasını sağlamaya yönelik almış olduğu tedbirlerin ihlali hâlinde yaptırım uygulayacaktır. Bu yaptırımlar Konvansiyon ile uyumlu ve ihlalleri önleyebilme noktasında yeterince katı olmalıdır. Konvansiyonun 18. maddesi, hangi deniz alanından

¹⁰² Dromgoole, Reflection, s. 120.

çıkartılıp getirildiğine bakılmaksızın, Konvansiyona aykırı olarak çıkartılmış olan su altı kültürel mirasına el koyulması gerekliliğini düzenlemektedir¹⁰³.

UNESCO Konvansiyonun 29. maddesi, devletlere Konvansiyonun coğrafi uygulama sahasına giren deniz alanlarından bazılarını hariç tutacak şekilde Konvansiyona taraf olabilme yetkisi vermiştir. Bu yetki kullanımı gerekçelendirme şartına tabi kılınmış ve bu yetkiyi kullanan devletin gerekçesi ortadan kalkar kalkmaz yetkisi altındaki tüm deniz alanlarında Konvansiyonu uygulayarak tüm insanlığın yararına kültürel mirası koruması arzu edilmiştir.

B) Deniz Egemenlik Alanlarında: İç Sularda, Kara Sularında ve Takımada Sularında

UNCLOS'a göre iç sular, kara suları ve takımada sularında egemen olan kıyı devleti, su altı kültürel mirasının korunması ile ilgili olarak mutlak yetkilidir. Bu doğrultuda hazırlanmış UNESCO Konvansiyonunun 7(1). maddesi uyarınca da, kıyı devleti, egemenliği altındaki iç sular, takımada suları ve kara sularında su altı kültürel mirasına ilişkin faaliyetleri düzenlemek ve bu alanda yetkilendirme konusunda münhasıran hak sahibidir. Konvansiyonun 7(2). maddesinde belirtildiği üzere kıyı devletleri deniz egemenlik alanlarında yetkilerini kullanırken bu yetkiye dair Konvansiyonun ekindeki Kurallara ve uluslararası hukuka itibar etmelidirler.

UNESCO Konvansiyonunun 28. maddesi, deniz hukuku anlamında iç sular olarak telakki edilmeyen kara içi suların, örneğin göllerin de Konvansiyonun uygulama sahasına girebilmesine yönelik bir tercih hakkını kıyı devletlerine tanımıştır. Bu suretle Konvansiyonun uygulama sahasının deniz yetki alanlarının ötesine uzatılabilmesine imkân sağlanmıştır. Ne var ki denize has özel ihtiyaçların rol almadığı bir husus

¹⁰³ Strati, Unresolved, s. 54; O'Keefe, P.: Shipwrecked Heritage: A Commentary on the UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage, Leicester 2002, s. 115-116.

hakkında hangi gerekçeyle Konvansiyonun uygulama sahasının genişletilmek istenildiğini anlamak mümkün değildir.

C) Deniz Egemen Yetki Alanlarında

1- Bitişik Bölgede

UNCLOS'un 303(1). maddesinde devletlere denizde bulunan arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkları koruma ile bu amaçla işbirliği yapma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülüğün hiçbir ayrıntısı UNCLOS'da açıklanmamıştır ve bu konudaki karmaşıklık uygulamada da giderilememiştir¹⁰⁴. UNCLOS, 33. maddesinde düzenlenen bitişik bölgede kıyı devletine tanınan haklara ilaveten 303(2). maddesinde kıyı devletinin bu bölgedeki yetkisini genişletecek bir düzenleme içermektedir¹⁰⁵. UNCLOS'un 303(2). maddesinde kasıtlı olarak bitişik bölge kavramı kullanılmamıştır¹⁰⁶. UNCLOS'un 303. maddesi 33. maddenin genel çerçevesi ile uyumlu olmayıp, egemen yetkiler bakımından kıyı devletine kara sularındaki yetkilere benzer nitelikte yetkiler bahsetmektedir¹⁰⁷. Nitekim UNCLOS'un 303(2). maddesine göre, devletlerin arkeolojik amaçlı olarak bitişik bölge ilanı hakkı bulunmaktadır¹⁰⁸. Bu hak çerçevesinde bitişik bölgede bulunan arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıklar kara sularındakilerle bir tutulacaktır. UNCLOS'un 303(2). maddesi ile kıyı devleti açısından arkeolojik mirasın korunması amacıyla, kara sularının dış sınırından sonra hüküm

¹⁰⁴ Nordquist, M. H. - Rosenne, S. - Sohn, L. B.: *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982: A Commentary*, C. V, The Hague/London/New York 2002, s. 161.

¹⁰⁵ Harpster, M.: "International Conventions to Protect Underwater Cultural Heritage", 20. *Su Altı Bilim ve Teknoloji Toplantısı Bildirileri* (Ed. Erkanal, H. - Şahoğlu, V. - Tuğcu, İ.), Ankara 2017, s. 78.

¹⁰⁶ Nordquist - Rosenne - Sohn, Commentary V, s. 161.

¹⁰⁷ Sioussiouras, P.: "The Contiguous Zone as a Mechanism for Protecting the Underwater Cultural Heritage" (Ed. Strati, A. - Gavouneli, M. - Skourtos, N.) *Unresolved Issues and New Challenges to the Law of the Sea*, 2006, s. 69.

¹⁰⁸ Arkeolojik bitişik bölge ilan eden, başta Tunus olmak üzere, devletler için bkz.: Rothwell, D.R., - Elferink, A. G. - Scott, K. N. - Stephens, T.: *The Oxford Handbook of The Law of the Sea*, New York 2015, s. 609.

doğuracak şekilde, genişliği 24 deniz milini aşmayan bir deniz alanı oluşturulmuştur¹⁰⁹. Bu hüküm ile, su altı kültürel mirası korunurken sadece su altı kültürel mirasının izinsiz ticarete konu edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmış ve su altı kültürel mirasının izinsiz çıkarılmasını yasaklama yetkisi kıyı devletine bahşedilmiştir¹¹⁰. Oysa UNESCO Konvansiyonunda su altı kültürel mirasının bitişik bölgedeyken tüm yönleriyle korunması amaçlanmakta bu doğrultuda sadece su altı kültürel mirasının ticarete konu edilmesinin kontrolü ile yetinilmemektedir. UNCLOS'un 303(2). maddesi kıyı devletine, bitişik bölgede su altı kültürel mirası açısından yetkisiz faaliyetlerin, onun ülkesinin kara parçasındaki veya kara sularındaki kanun veya düzenlemelerinin ihlali sayılabileceği konusunda bir varsayım getirmiştir. Böylece bu hüküm UNCLOS'daki bitişik bölge ile ilgili hükmü konu bakımından genişleterek kıyı devletine, yetkili olacağı, münhasır haklara sahip olacağı arkeolojik bölge sağlamaktadır¹¹¹.

UNCLOS'daki bu hükümle uyumlu olarak UNESCO Konvansiyonunun 8. maddesinde taraf devletlere bitişik bölgedeki su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetleri yürütme ve bu tür faaliyetlere izin verme yetkisi tanınmıştır. Bu yetki taraf devletlerce Konvansiyon ekinde yer alan Kurallar çerçevesinde kullanılmalıdır; yeter ki bu kullanım münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ve sahadaki rejimler ile UNCLOS'un 303(2). maddesine uygun olsun¹¹².

2- Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığında

UNCLOS kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinde ve kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili spesifik bir düzenleme içermemektedir. Münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili

¹⁰⁹ Sioussiouras, s. 69.

¹¹⁰ Carducci, s. 424; ayrıca bkz. Nordquist - Rosenne - Sohn, Commentary V, s. 161.

¹¹¹ Carducci, s. 428.

¹¹² Carducci, s. 429.

kıyı devletinin yetkisi UNCLOS’da bilinçli olarak düzenlenmemiştir. Zira UNCLOS arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıklara ilişkin 303(2). maddesinin, bitişik bölge ile ilgili 33. maddesinde yer alan düzenlemenin içeriğini genişletecek şekilde, bu varlıklarla ilgili ek bir başka yetki bahsetmiştir. Bu yetki münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına sirayet ettirilmediğine göre bu deniz alanlarında kıyı devletinin su altı kültürel mirası ile ilgili mutlak yetkili olmadığını düşünmek gerekir.

UNESCO Konvansiyonun 9. maddesine göre tüm taraf devletler kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinde yer alan su altı kültürel mirasının Konvansiyona uygun olarak korunmasından sorumludur. Her bir taraf devlet kendi kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesinde vatandaşının veya kendi bayrağını taşıyan geminin su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetler sonucunda bir keşfi olması hâlinde bunların vatandaşı veya geminin kaptanı tarafından kendisine bildirilmesini zorunlu tutacaktır. Konvansiyonda bu anlamda iki yükümlülük öngörülmüştür. Bunlardan ilki, Konvansiyonun 9(1)(a). maddesine göre taraf devletlerden birinin münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığında su altı kültürel mirası keşfedilmesi veya keşif faaliyetinin yapılmak istenmesi hâlinde; bu devlet vatandaşlarının veya bayrağını taşıyan geminin kaptanının bu keşif veya faaliyeti taraf devlete bildirmesini zorunlu tutacak olmasıdır. İkincisi ise Konvansiyonun 9(1)(b). maddesine göre bir başka taraf devletin münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığında su altı kültürel mirası keşfedilmesi veya keşif faaliyetlerinin yapılmak istenmesi hâlinde; taraf devletler, vatandaşın ya da kaptanın söz konusu keşfi ya da faaliyeti kendilerine ve diğer taraf devlete rapor etmesini ya da taraf devlet vatandaşının veya kaptanın söz konusu faaliyeti kendisine rapor etmesini zorunlu tutmak ve bu raporların diğer taraf devletlere hızlı ve etkili bir biçimde iletilmesini temin etmek mecburiyetindedir. Bu durumda iki yükümlülük karşılaştırıldığında kıyı devletine doğrudan rapor etmenin söz konusu olduğu veya olmadığı iki durum vardır.

UNESCO Konvansiyonunun 10(2). maddesine göre münhasır ekonomik bölgesinde ya da kıta sahanlığında su altı kültür mirası bulunan bir taraf devlet, UNCLOS da dâhil olmak üzere, uluslararası hukukun kendisine verdiği egemenlik yetkisine müdahale edilmesini önlemek için, söz konusu mirasa yönelik herhangi bir faaliyeti yasaklama ya da yetkilendirme hakkına sahiptir. UNESCO Konvansiyonunun 10. maddesi ilgili taraf devletler arasında danışma sistemini kabul etmiştir. Bir taraf devlet münhasır ekonomik bölgesi ya da kıta sahanlığındaki su altı kültürel mirasına yönelik bir faaliyet keşfettiğinde bu durumu, ilgisini bildirmiş olan diğer tüm taraf devletlere, aksini açıkça belirterek düzenleyici devlet olmak istemediğini beyan etmedikçe, ‘düzenleyici devlet’ sıfatıyla bildirecektir. Aynı zamanda Konvansiyonun 10(4). maddesine göre düzenleyici devlet, prensip olarak kıyı devleti, Konvansiyon ile uyum içerisinde olan tüm uygulanabilir tedbirleri alabilir ve eğer gerekiyorsa su altı kültürel mirasına yönelik insan faaliyeti veya diğer sebeplerden kaynaklanan yağma dâhil ani tehlikeleri önleyebilir.

UNESCO Konvansiyonunun münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı ile ilgili düzenlemeler içeren 9. ve 10. maddelerinin pek çok problemli yönü vardır. 9. maddenin lafzına göre Konvansiyon başka bir devletin bayrağını taşıyan gemi veya başka bir devletin vatandaşının kıyı devletine rapor vermesine ilişkin, onların faaliyet ve keşifleri ile ilgili talepte bulunma hakkı verir. Bu yöndeki talep hakkının doğal kaynaklarla bir ilgisi yoktur ve bu durum UNCLOS’da kıyı devletine verilen yetkiyi aşar niteliktedir¹¹³. Bir başka problemli kısım da Konvansiyonun 10. maddesi ile ilgilidir. Bu madde kıyı devletine güçlü bir düzenleyici devlet rolü verir¹¹⁴. UNESCO Konvansiyonunun 10(6). maddesine göre düzenleyici devlet (genellikle kıyı devleti olsa da her zaman değil) sadece kendi çıkarlarını gözetmeyecek ve bütün taraf devletlerin yararına hareket edecektir. UNESCO Konvansiyonunun 10(4) .maddesine göre düzenleyici devletin

¹¹³ Dromgoole, Reflection, s. 119.

¹¹⁴ Dromgoole, Reflection, s. 119.

mevcut bir tehlike hâlinde ilgili taraf devletlere danışmadan önlem alabileceği durumlarda, düzenleyici devlet ilgili taraf devletlerin de çıkarlarına uygun önlemler alacaktır. Bu önlemlerin ne şekilde alınacağı belirsizdir. Daha da fazlası, düzenleyici devletin veto hakkını kullanarak faaliyetleri engelleyebilecek olması endişesi de vardır¹¹⁵. Bu durum keşfedilen veya kurtarılan gemi hakkında UNCLOS ile bayrak devletine sağlanan hak ve yetkilerin olumsuz yönde etkilenebileceği sonuçlar yaratabileceğinden tartışılmıştır¹¹⁶.

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye dair kıyı devleti ve bayrak devletlerinin yetkisi arasında, su altı kültürel mirasının yerini rapor etme ve bildirim ile korumanın mevcut kapsamı bakımından bir denge formülü benimsenmiştir¹¹⁷. Rapor etme ve bildirim yükümlülüğü yoluyla oluşturulan bilgi edinme ve koruma sistemi aracılığıyla farklı bakış açısı ve menfaatleri uzlaştırmak amacıyla farklı mekanizmalar öngörülmüştür¹¹⁸.

Sonuç itibarıyla münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığında su altı kültürel mirası bulunan bir taraf devlet, uluslararası hukukun kendisine tanıdığı egemenlik haklarına veya yargı yetkisine müdahale edilmesini önlemek için, söz konusu mirasa yönelik herhangi bir faaliyeti yasaklama ya da bu faaliyetleri yetkilendirme hakkına sahiptir; UNCLOS'da buna olanak yoktu¹¹⁹. Ayrıca UNESCO Konvansiyonunda sahada bulunan devlet deniz ve hava araçları açısından benimsenen istisna iç sular, takımda suları ve kara sularında benimsenenden daha katıdır¹²⁰. UNESCO Konvansiyonunun 12(7). maddesine göre ilgisi olan devletin rızası olmadıkça hiçbir taraf devlet, devlet deniz ve hava araçlarına yönelik faaliyetleri üstlenemez veya bu konuda yetkilendirme yapamaz. Konvansiyonun 7(3). maddesine göre iç sular, takımda suları ve kara

¹¹⁵ Dromgoole, Reflection, s. 119.

¹¹⁶ Dromgoole, Reflection, s. 119.

¹¹⁷ Strati, Unresolved, s. 57.

¹¹⁸ Carducci, s. 429.

¹¹⁹ Carducci, s. 430.

¹²⁰ Carducci, s. 431.

sularında kıyı devletinin bayrak devletini bilgilendirmesi yeterliyken; Konvansiyonun 10(7). maddesine göre münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bayrak devletinin rızası ve düzenleyici devlet adı altında atanan devletin işbirliği aranmaktadır¹²¹.

D) Deniz Yetki Alanları Dışında: Sahada

UNCLOS'un tanımlara yer verilen 1. maddesine göre saha, millî yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı ile bunların toprak altındaki alanıdır. UNCLOS'un 149. maddesine göre tüm taraf devletler sahadaki su altı kültürel mirasının Konvansiyona uygun olarak tüm insanlığın yararına korunmasından sorumludur. Zira UNCLOS'un 136. maddesine göre sahada bulunan tüm kaynaklar insanlığın ortak mirasıdır¹²². İnsanlığın ortak mirası kavramı ile devletlerin millî menfaatlerinin karşısında, uluslararası toplumun genel menfaati ön planda tutulmaktadır¹²³. UNCLOS'un 136. maddesine göre insanlığın ortak mirasını idare etme yetkisi Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesine aittir¹²⁴. UNCLOS'un 149. maddesi kapsamında sahada bulunan su altı kültürel mirası menşee devleti, kültürel yönden menşee devleti, arkeolojik veya tarihi yönden menşee devletinin tercihi göz önünde tutularak insanlığın yararına olarak muhafaza edilecek veya başka şekilde tasarrufta bulunulacaktır. UNCLOS'un 149. maddesinin lafzından kaynaklı bazı yorumlama problemleri mevcuttur¹²⁵. Öncelikle bu maddede bahsi geçen menşee devleti, kültürel yönden menşee devleti, arkeolojik veya tarihi yönden menşee devletinin tanımı ve

¹²¹ Carducci, s. 431.

¹²² "İnsanlığın ortak mirası" kavramı Birleşmiş Milletler'in 1 Kasım 1967 tarihli Genel Kurulunda Malta temsilcisi olan Dr. Arvid Pardo tarafından literatüre kazandırılmış bir kavramdır, söz konusu Genel Kurul konuşması için bkz. <https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/pardo_ga_1967.pdf> -et. 04.12.2018; Tetley, W. : *International Maritime and Admiralty Law*, Quebec 2002, s. 632-633.

¹²³ Freestone, D. - Barnes, R. - Ong, M. D.: *The Law of the Sea Progress and Prospects*, New York 2009, s. 33.

¹²⁴ *International Seabed Authority*, ayrıntılı bilgi için bkz. UNCLOS'un 1(1)(2). maddesi ve 157. madde vd.

¹²⁵ Sioussiouras, s. 68.

dolayısıyla ayrımı yapılmamıştır. Ayrıca su altı kültürel mirasının yönetimi veya ortaya çıkacak sorunların çözümü konusunda UNESCO gibi bir kuruluş öngörülmemiştir.

UNESCO Konvansiyonunun 11. maddesine göre taraf devletler su altı kültürel mirasını UNCLOS'un 149. maddesi ile bu Konvansiyona uygun olarak korumakla yükümlüdür. Rapor etme ve koruma konusunda acil önlemleri de içeren düzenleme, sahada da münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığındakine benzemektedir. Aradaki tek fark, sahadaki su altı kültürel mirasına ilişkin olarak taraf devletlerin kendilerine rapor edilen veya bildirilen keşifleri veya teşebbüs aşamasındaki faaliyetleri UNESCO Genel Müdürüne ve Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Genel Sekreterine bildirmekle yükümlü tutulmuş olmasıdır. Ayrıca deniz yetki alanları bazında karşılaştırmalı olarak bakıldığında UNCLOS “insanlığın yararına” ölçütünü yalnızca saha bakımından kullanmışken; UNESCO Konvansiyonu bu ölçütü Konvansiyonun uygulanabilir olduğu tüm deniz alanlarındaki su altı kültürel mirasının keşfi ve buna ilişkin faaliyetlerle ilgili olarak kullanmıştır¹²⁶.

UNESCO Konvansiyonunun 11. maddesine göre sahada yer alan su altı kültürel mirasına ilişkin faaliyetlerle ilgili olarak rapor etme ve bildirimle dair hükümlere göre taraf devletlerden birinin vatandaşı veya kendi bayrağını taşıyan gemisinin kaptanının, keşfi veya bu sahada faaliyette bulunma isteğini ilgili taraf devlete rapor etmesi, ilgili taraf devletçe zorunlu tutulacaktır. Rapor edilen bu bilgi daha sonra bu taraf devletçe UNESCO Genel Müdürüne ve Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Genel Sekreterine bildirilir. Genel Müdür bu bilginin tüm taraf devletlerce öğrenilmesini derhâl sağlar.

¹²⁶ Carducci, s. 432.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARAF OLMAYAN DEVLETLERİN UNESCO

KONVANSİYONUNA YAKLAŞIMI

I. GENEL OLARAK

UNESCO Konvansiyonu devletlerin egemenliklerinin ötesinde bulunan deniz alanlarını da kapsayacak şekilde su altındaki gemi batıkları ve diğer kültürel kalıntıların korunması için çok fazla ihtiyaç duyulan evrensel hukuki bir çerçeve sunmuştur. Bununla birlikte Konvansiyon, kabul edildiği tarih olan 2001 yılında denizci devletlerin güçlü bir bloğunu oluşturan önemli sayıda bir grup devletin desteğini alamamıştır. Yıllarca süren hazırlık çalışmalarına ve Konvansiyonun evrensel kabul görmesi için gösterilen yoğun çabalara rağmen UNESCO Konvansiyonu oy birliği ile kabul edilemedi ve oylama yapıldı. Bu oylama sonucunda ortaya çıkan tablo, UNCLOS'un ortaya konulduğu III. Deniz Hukuku Konferansı'ndaki durumu yansıtan bir aynaya benzetilebilir¹²⁷. Müzakerelere katılan devletlerin G-77 (*Group of 77*)¹²⁸ olarak tabir edilen büyük çoğunluğu olumlu oy kullanmıştır. Bununla birlikte denizci bayrak devletlerinin güçlü bir bloğu çekimser kalmış veya olumsuz yönde oy kullanmıştır. Taraf olmayan devletler arasında güçlü denizci devletler grubu olan Fransa, Almanya, Hollanda, Norveç, Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık da vardı¹²⁹. Bu devletlerin Konvansiyonun müzakereler sürecinde belirgin bir etkileri olmasına rağmen, beklentileri olan çıkar ve endişeleri kendilerini memnun edecek biçimde karşılanmadığından bu devletler Konvansiyona taraf olmamışlardır. 2001

¹²⁷ Dromgoole, Reflection, s. 118.

¹²⁸ Bkz. <<https://www.g77.org/>> -et. 01.11.2018, BM'nin geliştirmekte olan 77 üyesinin kurduğu gayriresmî grup olup, üye sayısı mevcut durumda 134 olmuştur.

¹²⁹ Amerika Birleşik Devletleri resmi anlamda UNESCO üyesi olmadığı için oy kullanmamıştır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, 2 Ocak 2019 tarihinde UNESCO'dan ayrıldığını beyan etmiştir.

yılından beri değişen koşullar taraf olmayan devletlerin Konvansiyona karşı tutumunu ve endişelerini yeniden değerlendirmesi gerektiğini göstermiştir. Örneğin; Fransa süreç içerisinde Konvansiyonu tekrar değerlendirerek 2013 yılında Konvansiyona taraf olmuřtur¹³⁰. Fransa'nın Konvansiyona dair temel endişeleri batık savaş gemilerinin hukuki statüsü ile egemen yetkilerin belirlenmesine ilişkin meseleler olduğundan, Fransa'nın Konvansiyona taraf olmasıyla birlikte denizci devletlerin mevcut endişelerininstesinden gelinebileceğini anlamaları ve Konvansiyona taraf olmaları muhtemel hâle gelmiřtir¹³¹.

UNESCO Konvansiyonunun temel ilke ve amaçları bakımından devletler arasında genel bir mutabakat olmasına rağmen, bu ilke ve amaçlar doğrultusunda oluşturulan kuralların nasıl uygulanacağı hakkında görüş ayrılıkları bulunmaktadır¹³². Konvansiyonun kabul edildiği tarihten bu yana geçen yaklaşık 20 yıllık süreçte yeknesak bir devlet uygulamasına eriřilememiřtir¹³³.

Konvansiyonun başarısını artıracak bazı kritik aşamalar geçilmiş ise de Konvansiyona taraf olmayan pek çok devlet olması nedeniyle süreç hâlen devam etmektedir¹³⁴. Konvansiyon, en az 100 yıldır su altında bulunan nesneleri korumaktadır. Bu, Titanik'in de 2012 yılı itibariyle Konvansiyonun uygulama kapsamına girmiş olduğu anlamına gelir. Ayrıca dünya tarihinde Titanik'e nazaran daha fazla politik ve pratik öneme sahip I. Dünya Savaşındaki deniz kayıpları tarih itibariyle Konvansiyon kapsamına girmiştir. Bu açıdan bakıldığında Konvansiyonun oylama sürecinde ret oyu

¹³⁰ Fransa Kültür Bakanlığı 2009 yılında Fransa'nın Konvansiyonu onaylamayı planladığını belirtmiş ve Fransa kendi içindeki hukuki süreç tamamlandıktan sonra 7 şubat 2013 yılında Konvansiyona taraf olmuştur. Doktrine göre Konvansiyonun geleceğe dönük etkileri açısından Fransa'nın taraf olması oldukça önemli bir gelişmedir. Zira bu durum denizci devletler tarafından sürdürüle gelen "direnç duvarı" politikasının ilk kez açılması anlamına gelecekti; bkz. Dromgoole, Reflection s. 121.

¹³¹ Dromgoole, Reflection, s. 120.

¹³² Dromgoole, Reflection, s. 116.

¹³³ Dromgoole, Reflection, s. 116.

¹³⁴ Dromgoole, Reflection, s. 116.

kullanan büyük denizci devletlerin bu yöndeki duruşlarını ne kadar süre devam ettirecekleri belirsizdir¹³⁵.

III. Deniz Hukuku Konferansında olduğu gibi UNESCO Konvansiyonunun başarısı çok sayıda devletin desteğinden ziyade özellikle büyük denizci devletlerin desteğine bağlıdır. Bu devletlerin Konvansiyona katılımı UNESCO rejiminin başarısı açısından hayati önem taşır; çünkü esasen denizlerdeki kurtarma çalışmaları açısından teknik ve fiziki donanımına sahip olanlar bu güçlü denizci devletlerin vatandaş ve gemileridir¹³⁶.

Konvansiyona taraf olmayan devletler nezdinde temel olarak iki problemlili alan vardır; biri UNESCO Konvansiyonu ve UNCLOS arasındaki rahatsız edici derecedeki yakın ilişki, diğeri de UNESCO Konvansiyonunun batık savaş gemileri ile ilgili istisnai düzenlemesidir¹³⁷. Çalışmada incelenecek devletlerden biri olmayan Hollanda'nın güçlü bir şekilde yansıttığı itirazı dikkate değerdir ve Hollanda heyeti tarafından şu şekilde özetlenmiştir¹³⁸:

“UNCLOS’da öngörülen kıyı devletleri ve bayrak devletlerinin su altı kültürel mirası gibi spesifik konulardaki hak ve yükümlülükleri arasındaki dengenin uluslararası araçlarla bozulmaması ve ihlal edilmemesi çok önemlidir. Maalesef elimizdeki mevcut Konvansiyon metni ile UNCLOS arasında özellikle yetki ile ilgili hükümlerde açık farklılıklar vardır.”

Ayrıca bir diğeri endişe UNESCO Konvansiyonunun MEB ve kıta sahanlığındaki faaliyetleri düzenleme metodlarına ilişkindir. UNCLOS kıyı devletleri ile bayrak devletlerinin bu alanlardaki yetkisini ölçülü ve kırılğan bir denge kurarak düzenler ve esasında bu denge III. Deniz Hukuku Konferansı’nda oluşturulan ‘anlaşma paketi(*package deal*)’nin temel unsurudur¹³⁹. Bu anlaşma istikrarlı bir şekilde sürmesi

¹³⁵ Dromgoole, Reflection, s. 117.

¹³⁶ Dromgoole, Reflection, s. 118.

¹³⁷ Dromgoole, Reflection, s. 116.

¹³⁸ Bkz. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124687>> -et. 19.10.2019.

¹³⁹ Dromgoole, Reflection, s. 119.

beklenen bir standartlar bütününü öngörür. Denizci devletlerin bu konudaki korkusu III. Deniz Hukuku Konferansı sürecinde var olan endişenin benzeridir. Denizci devletler doğal kaynaklarla ilgili konulardan su altı kültürel mirasının korunması konusuna kadar geniş bir yelpazede kıyı devletlerinin hak veya yetkilerindeki genişlemenin diğer fonksiyonlara da etki edecek bir yetki kayması yaratabileceğini düşünmektedirler¹⁴⁰.

UNESCO müzakereleri boyunca su altı kültürel mirasını en iyi şekilde korumanın yolunun kıta sahanlığında kıyı devletine tam yetki verilmesini savunan Yunanistan gibi devletlerle UNESCO Konvansiyonunun kıyı devletinin hak ve yetkilerini genişletecek kontrol mekanizmasına sahip olmaması gerektiğini savunan devletler arasında uzlaşma sağlanması için büyük çabalar sarf edilmiştir¹⁴¹. Sonuçta kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ile ilgili ortaya konulan UNESCO Konvansiyonunun 9.ve 10. maddeleri ile gemilerin keşif ve faaliyetlerini rapor etmelerini, bu tür raporların ilgili devletlere bildirimini ve bu ilgili devletlerce koruyucu nitelikte bir tutum geliştirilmesini içeren karışık düzenleyici bir çerçeve yaratılmıştır¹⁴².

Denizci devletlerin UNESCO Konvansiyonuna katılmaları Konvansiyonun reel başarısı bakımından önem arz eder¹⁴³. Çünkü derin deniz yatağında araştırma yapabilecek nitelikte teknolojiye sahip olan gemiler bu devletlerin bayrağını taşır ve bu teknolojiyi kullanabilecek olan da yine bu devletlerin vatandaşlarıdır¹⁴⁴. Beklenen yönde gelişme olup bu devletlerin de Konvansiyona katılımı gerçekleştiğinde, dünyanın su altındaki kültürel mirasının korunmasını hedefleyen en temel hukuki metin olan UNESCO Konvansiyonu amacına ulaşmış olacaktır.

¹⁴⁰ Dromgoole, Reflection, s. 119.

¹⁴¹ Dromgoole, Reflection, s. 119; ayrıca denizci devletlerden olan Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Hollanda'nın UNCLOS'a dair itirazları şu konu üzerinde toplanmıştır:

“Kıyı devletinin kıta sahanlığındaki, sonradan gelen başka devletlere karşı, doğal kaynaklar ile ilgisiz haklarını teminat altına alır ve böylece başka istisnaları da kolaylaştırabilir, kıyı devletinin yetkilerini artırarak kıyı devletinin kıta sahanlığında tam egemen olduğu bir rejim yaratır”. Ayrıntılı bilgi için bkz. Caflish, L. : *Submarine Antiquities and the International Law of the Sea*, Netherlands Yearbook of International Law, 1982, s. 3-32, s. 13.

¹⁴² Dromgoole, Reflection, s. 119.

¹⁴³ Berberoğlu, UNESCO, s. 175.

¹⁴⁴ Berberoğlu, UNESCO, s. 175.

II. KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞ

A) Amerika Birleşik Devletleri

Uluslararası hukukta UNCLOS kapsamında 24 deniz milinin ötesinde bulunan su altı kültürel mirasına ilişkin yetki konusunda boşluk bulunması ve bu mirasın idaresi ile koruma standartları bakımından düzenleme olmaması, Amerika Birleşik Devletleri'ni UNESCO Konvansiyonunun müzakere sürecine katılmaya teşvik etmiştir¹⁴⁵. UNESCO müzakereleri boyunca Amerika Birleşik Devletleri su altı kültürel mirasının tanımlanmasında kendi ulusal hukukundaki önem kriterine yer verilmesini ve Konvansiyonun mevcut hâlindeki 100 yıl kuralı yerine 50 yıl kuralının olmasını önermiştir¹⁴⁶. Bununla birlikte diğer pek çok devlet idari ve dolayısıyla mali yükü nedeniyle bu görüşü desteklemekten ve önem kriterinin tanımlanmasından kaçınmıştır. Önem kriterinin tanımlanması yerine daha örtülü bir yaklaşımdan yana olmuşlardır¹⁴⁷. Bu diğer devletler, 100 yıldan daha kısa süredir suyun altında bulunan batıklar açısından kıyı devletine Konvansiyonun 1(1)(b). maddesinde belirtilen boru hatları ve kablolar konusunda olduğu gibi düzenleme yapma izninin verilmesini savunmuşlardır. Bununla birlikte Konvansiyonun lafzına bakıldığında bu şekilde bir düzenleme yapılabileceği açıkça anlaşılmamaktadır¹⁴⁸. Sonuç itibarıyla su altı kültürel mirasının tanımlanması ve kapsamı bakımından 100 yıl kuralını kullanmak konusunda oy birliği ile anlaşmaya varılmıştır.

UNESCO Konvansiyonunun birincil amacı su altı kültürel mirasını bilimsel olmayan ticari kurtarma faaliyetlerinden korumaktır. Bu konuda öncelikli tercih yerinde

¹⁴⁵ Blumberg, R. C.: "International Protection of Underwater Cultural Heritage", *Recent Developments in the Law of the Sea and China*, Xiamen 2005, C. X, s. 493.

¹⁴⁶ Varmer, O.: "United States of America", *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 376.

¹⁴⁷ Varmer s. 376.

¹⁴⁸ O'Keefe, *Shipwrecked*, s. 41-42.

(*in situ*) muhafaza olacaktır. Bununla birlikte Konvansiyonun ekindeki Kurallar ile örtüşmesi hâlinde çıkarma yetkisi de verilebilecektir. Zira Konvansiyonun ekindeki Kurallar güncel, profesyonel, bilimsel ve arkeolojik ilkeleri bünyesinde barındırmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin mevzuatı ve federal politikaları bu Kurallarda yer alan temel ilkeler ve amaçlar ile uyumludur¹⁴⁹. Amerika Birleşik Devletleri mevzuatı yerinde muhafazayı açıkça göstermez¹⁵⁰. Ancak yerinde muhafaza federal yönetmeliklerde tartışılmıştır. Titanik'in Aranması, Araştırılması, Çıkarılması ve Kurtarılması Hakkındaki Yönetmelik buna örnektir¹⁵¹. Yerinde muhafaza Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuki gereklilikten ziyade bilimsel bir şekilde su altı kültürel mirasını yönetmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır¹⁵².

Amerika Birleşik Devletleri'nin Konvansiyon ile ilgili sorun yaşadığı iki önemli problem vardır¹⁵³. İlk problem batık savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına gösterilecek muamele ile ilgili Konvansiyonun 7(3), 1(8), 10(7) ve 12(7). maddesindeki yaklaşımdır. İkinci problem ise Konvansiyonun 9 ve 10. maddelerinde münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili maddelerdir.

Batık savaş gemileri ile diğer devlet araçlarına UNESCO Konvansiyonunda gösterilen muamele Amerika Birleşik Devletleri'nin tepki gösterdiği ve Amerika Birleşik Devletleri'ni UNESCO Konvansiyonunu desteklemekten alıkoyan en önemli konudur¹⁵⁴. Amerika Birleşik Devletleri hukuku ve politikası ile uluslararası hukukta yer alan, bayrak devletinin savaş gemileri ile diğer devlet araçlarının üzerindeki aidiyet hakkının, bunların batmaları durumunda da devam ettiğine ilişkin prensibi

¹⁴⁹ Berberoğlu, UNESCO, s. 188.

¹⁵⁰ Varmer, s. 377.

¹⁵¹ *National Oceanic and Atmospheric Administration(NOAA)'s Guidelines for the Exploration, Research, Recovery or Salvage of Titanic*.

¹⁵² Berberoğlu, UNESCO, s. 189.

¹⁵³ Amerika Birleşik Devletleri'nin Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO'nun 31. oturumunda yaptığı oy açıklamasının metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 252.

¹⁵⁴ Varmer, O. - Gray, J. - Alberg, D.: "United States: Responses to the 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage", *Journal of Maritime Archaeology*, 2010, C. V, S. 2, s. 131.

benimsemektedir¹⁵⁵. Bu durumun tek istisnasını bayrak devletinin batık savaş gemisi veya diğer devlet aracını açıkça terk etmiş olması durumu oluşturmaktadır¹⁵⁶. Bu anlayış Amerika Birleşik Devletleri ile diğer devletler arasında yapılan su altı kültürel mirasının korunması ve yönetimi ile ilgili ikili anlaşmalara yansımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri hukuku kendi bayrağını taşıyan bu araçlar nerede bulunursa bulunsun onları korumaktadır. Bu araçların bayrak devletinin rızası olmaksızın kurtarılması uluslararası hukuka uygun olarak yasaklanmıştır¹⁵⁷.

Konvansiyona göre kıyı devleti kendi iç suları ve kara sularında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili münhasır olarak düzenleme yapma yetkisine sahiptir. Ancak Konvansiyon kıyı devletinin iç sularında yabancı bir devlete ait su altı kültürel mirasının bulunması durumunu düzenlememiştir, bu konuda sessiz kalmıştır. Böylece kıyı devletinin iç sularında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili olarak bu su altı kültürel mirasının ait olduğu devlete durumu bildirmek şeklinde bir gereklilik öngörülmemekle birlikte bu konuda kıyı devletlerine rehberlik edecek bir ilke dahi benimsenmemiştir¹⁵⁸. Kara sularında keşfedilen menşei belirlenebilen devlet deniz ve hava araçları ile ilgili olarak bunların korunması için en iyi yöntemi kullanmak suretiyle işbirliği içerisinde bulunarak kıyı devletinin bayrak devletini bilgilendirecek olmasına dair rehber niteliğinde bir düzenleme yapılmıştır. Birleşik Krallık ve Rusya Federasyonu'nun kıyı devletinin bayrak devletine danışmasının zorunlu hâle getirilmesi ile ilgili önerisi reddedilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ın da dâhil olduğu diğer bazı devletlerin heyetleri Konvansiyonun iç sular ve kara sularında bulunan batık savaş gemileri ile diğer devlet araçlarına olan yaklaşımına karşı çıkmıştır.

Bunun yanında Konvansiyonda kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinde, kıta sahanlığında ve sahada bulunan yabancı devletlerin su altı kültürel mirası üzerinde

¹⁵⁵ Varmer, s. 381.

¹⁵⁶ Varmer, s. 381.

¹⁵⁷ Varmer, s. 382.

¹⁵⁸ Berberoğlu, UNESCO, 190.

bayrak devletinin yetkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda Amerika Birleşik Devletleri'nin hukuk ve politikasının münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ve sahada bulunan yabancı devletlerin su altı kültürel mirası konusunda Konvansiyon hükümleri ile uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin esas sorunu iç sular ve kara sularında bulunan batık savaş gemileri ile diğer devlet deniz ve hava araçlarına Konvansiyonun yaklaşımı ile sınırlıdır¹⁵⁹.

Konvansiyonun münhasır ekonomik bölgede ve kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirası ile ilgili düzenlemeleri Amerika Birleşik Devletleri ile Birleşik Krallık dâhil diğer bazı devletlerin en büyük sorunlarından biridir¹⁶⁰. Konvansiyonun 9. maddesi kapsamında kıyı devletinin kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesinde su altı kültürel mirası keşfedilmesi hâlinde bayrak devletine bu keşfi kıyı devletine bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. Buna benzer şekilde Konvansiyonun 10. maddesine göre kıyı devletinin kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesinde su altı kültürel mirası ile ilgili faaliyette bulunabilmek için bayrak devletinin düzenleyici devlet sıfatı olan kıyı devletinden izin alması gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri heyetine göre bu düzenlemeler kıyı devletine, yabancı bayraklı devletler ve vatandaşlarının denizlerdeki faaliyetleri üzerinde UNCLOS'un mevcut hâlini aşacak nitelikte daha geniş haklar tanımaktadır¹⁶¹. UNCLOS'da kurulan dengeyi kıyı devletlerinin daha lehine olacak şekilde genişletmek yabancı doktrinde 'egemen yetki genişlemesi (*creeping jurisdiction*)' veya 'kıyı devletinin egemen yetkilerinin genişlemesi (*creeping coastal State jurisdiction*)' olarak tanımlanmaktadır¹⁶². Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte diğer bazı devletlerin, bayrak devletinin ilgili kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığında keşfedilen bir su altı kültürel mirasını kıyı devletine rapor etme veya bu alanlarda faaliyette bulunmak için kıyı devletinden izin

¹⁵⁹ Varmer, s. 382.

¹⁶⁰ Varmer, s. 383.

¹⁶¹ Berberoğlu, UNESCO, s. 191.

¹⁶² Varmer, s. 384.

alma yükümlülüğünün sebep olduğu külfeti veya nimeti çok fazla önemsemediği açıktır. Bu devletlerin bundan daha çok önemsemediği konu, Konvansiyondaki düzenlemelerin UNCLOS ile kurulan denge üzerinde yaratacağı potansiyel olumsuz etkidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin hukuku ve politikası, UNESCO Konvansiyonunun ekindeki Kurallarda ve Konvansiyonun 4. maddesinde yer alan kurtarma hukuku ile buluntu hukukuna karşı olması dâhil, tarihi kökenleri olan su altı kültürel mirasını muhafaza prensipleri ile uyumludur¹⁶³. Bununla birlikte Konvansiyonun kıyı devletinin kara sularında bulunan yabancı bayraklı batık devlet gemileri konusunda bayrak devletinin rızasını aramaması ve münhasır ekonomik bölge ile kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirası konusunda kıyı devletinin haklarını genişletmesi nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri ile diğer bazı devletlerin itirazları devam etmektedir. Zira bu düzenlemeler UNCLOS ile uyumlu değildir. Tüm bu açıklamalar ışığında UNLOS'a uygun olarak su altı kültürel mirasının korunması için Amerika Birleşik Devletleri iki veya çok taraflı anlaşmalar yapabilecektir. Bu konuda en güzel örnek Titanik Anlaşması (*Titanic Agreement*)'dır¹⁶⁴. Bu anlaşma hükümleri esas itibarıyla büyük ölçüde UNESCO Konvansiyonu ile örtüşmektedir.

B) Avustralya

Avustralya'nın su altı kültürel mirası ile ilgili en geçerli iç mevzuat düzenlemesi tarihi 1970'lere giden ve yalnızca çok küçük değişiklikler yapılmış olan 1976 tarihli Tarihi Batık Gemiler Kanunudur¹⁶⁵. 1976 tarihli kanun ve Avustralya'nın diğer iç mevzuat düzenlemeleri UNESCO Konvansiyonundaki bazı hükümler ile çatışmaktadır¹⁶⁶. Örneğin; Konvansiyonda yer alan 'ticari sömürü yasağı' ilkesi

¹⁶³ Varmer, s. 385.

¹⁶⁴ Berberoğlu, UNESCO, s. 191.

¹⁶⁵ Jeffery, B.: "Australia", *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 1.

¹⁶⁶ Jeffery, s. 11.

Avustralya'nın federal ve diğer kanunlarında yer alan ödül ve izinli olarak uygun görülebilir satış hükümleri ile çatışmaktadır¹⁶⁷. 1976 tarihli kanuna göre tarihi gemi batıkları üzerinde bulunan nesnelerin izinsiz olarak bozulması veya yerinin değiştirilmesi yasaktır. Ancak kanun ilgililere ve koleksiyonculara madeni paralar ile diğer kalıntı veya sanat eserlerini yasal olarak satmak veya satın almak için çeşitli seçenekler öngörmüştür¹⁶⁸. Avustralya açısından diğer olası sorun kıta sahanlığı ile ilgili UNESCO Konvansiyonunun 10(2). maddesidir. Avustralya da diğer pek çok devlet gibi münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında kıyı devletinin yetkisinin UNCLOS'a aykırı olarak genişletildiğini düşünmektedir¹⁶⁹.

Avustralya'da arkeolojik faaliyetlerin yönetiminden sorumlu Alternatif Yatırım Yönetimi Kurumu(AIMA)¹⁷⁰ Konvansiyonun ekindeki Kuralları etik ilkeleri hâline getirmek istediği hâlde, Avustralya Hükümeti bu Kuralları kendi deniz arkeolojisi veya su altı kültürel mirası ile ilgili uygulamalarında benimsememiştir. Avustralya Hükümeti aslında 2001 yılında aldığı inisiyatif ve sonraki faaliyetleri dikkate alındığında Konvansiyona taraf olmayı tamamıyla gözden çıkarmamıştır. Devletin resmi ve resmi olmayan AIMA ve Ulusal Kültürel Miras Birliği(NCHF)¹⁷¹ gibi kurumlarının Konvansiyona verdikleri desteğe rağmen günün sonunda Konvansiyona taraf olup olmama kararını veren merci Avustralya hükümeti olduğu için bu kurumların da olumlu bir etkisi olmamıştır¹⁷².

¹⁶⁷ Jeffery, s. 11.

¹⁶⁸ Jeffery, s. 11.

¹⁶⁹ Avustralya'nın Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO'nun 31. Oturumunda yaptığı oy açıklaması metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 245.

¹⁷⁰ *Alternative Investment Management Association (AIMA)*.

¹⁷¹ *National Cultural Heritage Forum (NCHF)*.

¹⁷² Jeffery, s. 14.

C) Birleşik Krallık

Bir ada ülkesi olan ve köklü bir denizcilik geçmişine sahip olan Birleşik Krallık'ın egemen olduğu deniz alanlarında farklı çağlara ait batık gemiler yönünden oldukça zengin olması doğaldır. Birleşik Krallık heyeti Konvansiyon ile ilgili müzakere sürecinde arka planda önemli bir rol alarak sürece öncülük etmiştir¹⁷³. Bununla birlikte sürecin sonunda Birleşik Krallık Konvansiyon lehine oy kullanmamış bunun yerine çekimser kalan devletlerden biri olmuştur¹⁷⁴. Birleşik Krallık'ın bu tutumunun sebepleri oy açıklaması metninde belirtilmiştir. Birleşik Krallık hükümeti su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik küresel hukuki bir rejim oluşturulmasına ve bu konuda pozitif bir bakış açısıyla bu rejimi oluşturabilmek amacıyla müzakerelere katılmış olmaya büyük önem atfettiğini açıklığa kavuşturmuştur. Birleşik Krallık Konvansiyonun son metnindeki pek çok maddeyi, özellikle de Konvansiyonun eki niteliğindeki Kuralları destekleyebileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Birleşik Krallık'ın Konvansiyon lehine oy kullanmasını engelleyen iki spesifik sebep vardır¹⁷⁵. Birincisi su altı kültürel mirasının tanımlanmasında doğru bir önem kriterinin kullanılmamış olmasıdır. İkinci sebep ise Konvansiyonun batık savaş gemileri ile diğer devlet gemilerine ilişkin düzenlemeleridir.

Birleşik Krallık hükümetinin Konvansiyonu kabul etme yönünde mevcut şartlar altında herhangi bir planı bulunmamaktadır. Bununla birlikte hükümet Konvansiyonun ekindeki Kuralları arkeoloji bilimi açısından en elverişli uygulama olarak kabul etmiştir¹⁷⁶. Birleşik Krallık'ın su altı kültürel mirası ile ilgili hukuku ve uygulaması zamanla revize edilip geliştirilmektedir.

¹⁷³ Dromgoole, S.: "United Kingdom", *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 337.

¹⁷⁴ Birleşik Krallık'ın Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO'nun 31. Oturumunda yaptığı oy açıklamasının metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 251-252.

¹⁷⁵ Dromgoole, S.: "United Kingdom", *Legal Protection of the Underwater Cultural Heritage: National and International Perspectives* (Ed. Sarah Dromgoole), London 1999, s. 202.

¹⁷⁶ Dromgoole, United, s. 338.

2005 yılının Ekim ayında Birleşik Krallık'ta Deniz Tarihi Çevre Araştırmaları Topluluğu'nun (*Marine Historic Environment Community*) temsilcileri bir araya gelerek Burlington Deklarasyonu (*Burlington House Declaration*) olarak bilinen resmi bir bildiri metni oluşturmuştur¹⁷⁷. Bu Deklarasyon ile su altı kültürel mirasının spesifik korumasının gerçekleştirilebilmesinin üstesinden gelinebilmesi için hükümete UNESCO Konvansiyonu ile ilgili pozisyonunu tekrar değerlendirmesi için çağrıda bulunulmuştur¹⁷⁸. Birleşik Krallık öngörülebilir gelecekte Konvansiyona taraf olmasa dahi Konvansiyonda yer alan genel prensip ve standartların Birleşik Krallık'ın su altı kültürel mirası ile ilgili hukuk ve politikasının gelişiminde şüphesiz ki dikkate değer bir etkisi olacaktır.

C) Çin

Önemli bir kısmı Çin'den geçen İpek Yolu'nun denizdeki kısmı ve kuzeybatıda yer alan tarihi İpek Yolu dünyanın doğu ve batısında bulunan farklı medeniyetleri birbirine bağlayan köprü işlevi görmüştür ve hâlen görmektedir¹⁷⁹. Dolayısıyla su altı kültürel mirası anlamında çok zengin olmakla birlikte pek çok kalıntı illegal olarak çalınıp satılmıştır. Şu an esas mesele geriye kalanların nasıl korunacak olduğudur. Denizde kurtarma konusundaki ana oyunculardan biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin UNESCO Konvansiyonu konusunda istekli olmadığı açık olup, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu tutumunu izleyen Çin de hareket tarzını belirlemek için, uluslararası toplumun UNESCO'nun bu girişimine tam olarak nasıl bir tepki vereceğini dikkatli bir biçimde gözlemlemektedir¹⁸⁰. Konvansiyon 87 kabul oyu aldığı anda 20 kabul belgesinin tevdi makamına tevdi edilmesinin muhakkak gerçekleşeceği ve sonuçta

¹⁷⁷ Dromgoole, United, s. 348.

¹⁷⁸ Burlington Deklarasyonu için detaylı bilgi için bkz. Dromgoole, United, s. 348-350.

¹⁷⁹ Huayou - Huaifeng, s. 483; bkz. <<http://ankaenstitusu.com/deniz-ipek-yolunun-stratejik-boyutu/>> - et. 10.12.2018.

¹⁸⁰ Blumberg, R. C.: "Protection of Underwater Cultural Heritage and the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea", Paper Presented at the Marine Policy Forum, Shanghai 2005, s. 2.

Konvansiyonun yürürlüğe gireceği öngörülüyordu ki beklendiği gibi yürürlüğe de girmiştir. Konvansiyon etkin bir şekilde yürürlüğe girdiğinde dünyadaki su altı kültürel mirasını korumak amacı taşıyan en ayrıntılı evrensel temel hukuki araç olacaktır.

Uygulamadaki bazı sorunlar nedeniyle Çin Hükümeti'nin su altı kültürel mirasının korunması ile ilgili girişimleri yetersiz kalmaktadır¹⁸¹. UNESCO Konvansiyonunun kabulünden önceki yıllarda Çin'deki ileri derecede gelişmiş içerikteki yasa ve tüzüklerin pek çoğu ilga edilmiş olup UNESCO Konvansiyonundaki bazı hükümler Çin'in mevcut iç hukuku ile uyumsuzluk yaratacak potansiyele sahiptir. Çin'in su altı kültürel mirası açısından zengin olan Güney Çin Denizi ile ilgili politikası su altı kültürel mirasına ilişkin genel politikasının çerçevesini oluşturmaktadır¹⁸². Çin, 2016 yılında Filipinler ile arasındaki Güney Çin Denizi uyuşmazlığı Lahey'de uluslararası tahkime götürüldüğünde, anlaşmazlıkların üçüncü taraflarca çözüldüğü tahkim gibi çözüm yolları ile Çin'e dayatılan her türlü uyuşmazlık çözüm yolunu reddettiğini açıkça beyan etmiştir¹⁸³. Bu durum UNESCO Konvansiyonu açısından değerlendirildiğinde, Çin'in UNCLOS'un 287. maddesine yollama yaparak Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini de içeren Konvansiyonun uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin 25. maddesini kabul etmesi olası değildir.

UNESCO Konvansiyonunun 7(1). maddesinde taraf devletlerin egemenlikleri kapsamında kendi kara suları, takımda suları ve iç sularındaki su altı kültürel mirasına yönelik düzenleme yapma ve yetki verme konusunda ayrıcalıklı bir hakka sahip olduğu düzenlenmektedir. Konvansiyonun, bahsi geçen genel düzenlemeye ilişkin tutumu Konvansiyonun taraf devletlerin hukuklarına uyarlanmasında dikkate değer bir desteğe yol açsa da Çin gibi devletlere yönelik anlaşmazlıklar hâlen devam etmektedir. Çin

¹⁸¹ Fu, K.: "China", *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 18.

¹⁸² Perez-Alvaro, E. - Forrest, C.: "Maritime Archaeology and Underwater Cultural Heritage in the Disputed South China Sea", *International Journal of Cultural Property*, 2018, C. XXV, s. 397.

¹⁸³ Bkz. <<https://www.nytimes.com/2016/07/01/world/asia/south-china-sea-philippines-hague.html>> - et. 10.12.2018.

UNESCO Konvansiyonunun devletlerin deniz alanlarındaki egemen yetkileri ile ilgili düzenlemelerini karmaşık bulmakta ve su altı kültürel mirasının aidiyeti konusunda düzenleme içermemesini Konvansiyonda eksiklik olarak görmektedir¹⁸⁴. Su altı kültürel mirasının daha etkili korunmasındaki anahtar prensiplerden birisi yerinde muhafaza prensibidir. Konuya ilişkin Konvansiyonun giriş kısmındaki açıklamaya ek olarak 2(5). maddesinde ayrıca bir hükme yer verilmiştir. Çin su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik yürürlükteki kanun ve tüzüklerinde bahsi geçen bu ilkeyi uygulamakta başarısız olmuştur. Şüphesiz yeni Konvansiyonun yürürlüğe girmesi ve bağlayıcı olup devletler bazında kapsamının genişlemesi ile birlikte su altı kültürel mirasının etkili bir şekilde korunacağı Çin tarafından da gözlemlenecektir. Bu durumda uzun vadede Çin hükümeti Konvansiyonun yürürlüğe girmesi ve geniş bir taraf devlet kitlesinin oluşmasından sonra su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek için konuya ilişkin kanunlarını ve tüzüklerini değiştirmek zorunda kalacaktır.

D) Norveç

Norveç, Avrupa’da en uzun kıyı şeridine sahip olan devletlerden biridir. Norveç yetkili makamları ortalama iki milyon kilometrekarelik denizel alanda farklı düzeylerde egemen yetki iddiasında bulunmaktadır¹⁸⁵. UNESCO Konvansiyonu 1998 ve 2001 yılları arasında beş kez yapılan uzun soluklu uzman toplantıları sürecinden geçmiştir. Tüm toplantılar sürecinde devletler iki gruba ayrılmıştır. İlk grup su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin olarak yapılacak olan herhangi bir Konvansiyonun muhakkak UNCLOS ile uyumlu olması gerektiğini savunan devletlerdi. İkinci grup ise

¹⁸⁴ Bomin, N. : “On the International Legal Protection of Underwater Cultural Heritage”, *China Oceans Law Review*, 2015, C. II, s. 323.

¹⁸⁵ Kvalo, F. - Marstrander, L.: “Norway”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 217.

UNCLOS’a uyumdan ziyade kültürel mirasın daha etkin korunmasına yönelik bakış açısına sahip olan devletlerdi. Bu ikinci grup devletler Konvansiyonun UNCLOS ile uyumuna ilk grupta yer alan devletlere göre daha az önem veren devletlerdi. İkinci grup devletler su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik yapılacak olan Konvansiyonu, UNCLOS ile uyumunu göz ardı edecek kadar önemli bir adım olarak görüyorlardı. Uzman toplantıları boyunca Norveç ilk grupta yer alan devletlerden biri olmuştur¹⁸⁶. Norveç 2001 yılında yapılan UNESCO Genel Konferansında Konvansiyon aleyhine oy kullanmıştır ve daha sonra da Konvansiyona taraf olmamıştır¹⁸⁷. Norveç’in güncel durumuna bakıldığında, Konvansiyona taraf olmaya yönelik herhangi bir niyeti olduğunu gösterir nitelikte adımı bulunmamaktadır¹⁸⁸. Norveç’in UNESCO Konvansiyonuna taraf olmamasının sebepleri UNCLOS ile bağlantılıdır. 9 yıl süren karmaşık müzakere sürecinden sonra 1982 yılında UNCLOS kabul edilmiştir ve 1994 yılında da yürürlüğe girmiştir. Norveç UNCLOS’a 1996 yılında taraf olmuştur. Norveç UNCLOS’un deniz alanlarındaki egemen yetkiler açısından dikkatle ele alınmış dengeli bir düzenlemeler paketi olduğunu düşünmektedir ve bu yüzden bu hassas dengeyi bozabilme olasılığı bulunan düzenlemelerden kaçınmak denizci bir devlet olan Norveç için ciddi bir önem arz etmektedir. Bu bakımdan UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin hükümler içeriyor olmakla birlikte bu hükümlerin tam olarak nasıl işletileceği öngörülememektedir ki Konvansiyon henüz geniş bir kabul görmediğinden bu hükümler de geniş çapta kullanılmamaktadır. Henüz UNCLOS’un su altı kültürel mirası ile ilgili düzenlemeleri yeterince olgunlaşmadan ve bu düzenlemelerden potansiyel anlamda tam olarak faydalanılmaksızın, UNCLOS’un yürürlüğe girmesinden çok kısa bir süre sonra devletlerin denizlerdeki egemen yetki meselelerine ilişkin yeni düzenlemeler içeren ve UNCLOS’dan ayrılan yönleri bulunan

¹⁸⁶ Kvalo-Marstrander, s. 218.

¹⁸⁷ Norveç’in Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO’nun 31. oturumunda yaptığı oy açıklamasının metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 248-249.

¹⁸⁸ Kvalo-Marstrander, s. 218.

bu Konvansiyonun kabulü Norveç tarafından yerinde görülmemektedir¹⁸⁹. Norveç yetkili makamlarına göre su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik en iyi yol UNCLOS'un uygulanması olduğundan, UNCLOS'un ilgili düzenlemelerinin yer aldığı 149 ve 303. maddelerinin güçlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik bir uygulama anlaşması yapılması uygun olacaktır¹⁹⁰. Bu anlaşma 1995 tarihli Birleşmiş Milletler Balık Stokları Anlaşması'nda olduğu gibi UNCLOS'a bağlı ve UNCLOS'un ilgili maddelerinin uygulanmasına yönelik bir anlaşma olabilir.

Konvansiyonun UNCLOS'da öngörülen kıyı devletlerinin egemen yetkileri ve hakları ile bayrak devletlerinin hak ve yükümlülüklerini değiştirmiş olması Norveç'in Konvansiyonu desteklememesinin bir başka sebebidir¹⁹¹. UNESCO su altı kültürel mirasını korumak bakımından uygun bir organ olmakla birlikte UNCLOS rejimini değiştirmek için uygun bir organ değildir¹⁹². Uzman toplantıları boyunca pek çok devlet Konvansiyonun UNCLOS ile uyum içerisinde olması gerekliliğine dair endişelerini paylaşmıştır. Bu sebeple Konvansiyonun 3. maddesi metne dâhil edilmiştir. Bunların haricinde müzakereler boyunca hukukun iki farklı alanı olan kurtarma hukuku ile buluntu hukuku problemlili alanlar olarak ele alınmıştır. Bu alanlardaki kurallar Konvansiyonun amaçlarıyla tam anlamıyla zıt düştüğünden bu alanlara ilişkin düzenlemelerin Konvansiyon metnine dâhil edilmesi tartışmalara sebep olmuştur¹⁹³. Konvansiyonun bu iki alana ilişkin düzenlemeleri, bu alanların kendine özgü hukuk kurallarının uygulanmasını tam olarak engellemese de, bu alanlardaki düzenlemelerin geleneksel bağlamından kopmasına sebep olacak niteliktedir¹⁹⁴. Norveç'in UNESCO Konvansiyonuna taraf olması imkânsız görünse de Norveç Konvansiyonun eki niteliğindeki Kurallar konusunu ayrı değerlendirmektedir. Bu Kurallar her ne kadar tam

¹⁸⁹ Kvalo-Marstrander, s. 219.

¹⁹⁰ Kvalo-Marstrander, s. 220.

¹⁹¹ Kvalo-Marstrander, s. 221.

¹⁹² Kvalo-Marstrander, s. 223.

¹⁹³ Kvalo-Marstrander, s. 224.

¹⁹⁴ Kvalo-Marstrander, s. 225.

olarak Konvansiyonun bütünleyici parçası niteliğinde olsa da 2001 yılındaki UNESCO Genel Konferansındaki son tartışmalar esnasında Norveç bu Kurallara ilişkin desteğini deklare etmiştir. Bu Kuralların Norveç tarafından tek taraflı olarak uygulanacağı ifade edilmiştir. Konvansiyonun ekindeki Kurallar Norveç'in Kültürel Miras Kanunu ile uyumlu olarak nitelenmiştir¹⁹⁵.

Taraf devletler UNCLOS'un 303(2). maddesine uygun olacak şekilde bitişik bölgelerinde yer alan su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetleri düzenleme, bu faaliyetlere izin verme ve yasaklama yetkisine sahiptir. Norveç UNCLOS'un bu hükmüne uygun olarak Kültürel Miras Kanunu kapsamında bitişik bölgesinde yer alan, kara sularında korunacak nitelikteki su altı kültürel mirasının zarar görmesini ve bulunduğu yerden götürülmesini önlemek amacıyla yasaklama getirmiş ise de bu yasaklamanın uygulanmasını gerektirecek bir durum henüz yaşanmamıştır.

E) Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu'nun hukuki düzenlemelerine bakıldığında su altı kültürel mirası ile ilgili terminolojik bir bütünlük ve uyum olmadığı görülür. Ayrıca su altı kültürel mirasına ilişkin kayıt ve kataloglama konusunda da eksiklikler bulunmaktadır¹⁹⁶. Rusya Federasyonu'ndaki bu hukuki eksiklikler ülkenin tarihi ve kültürel geçmişi bakımından değerli kaynaklar olma özelliği arz eden su altı kültürel mirası niteliğindeki varlıkların zarar görmesine veya yok olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Rusya Federasyonu'nun kültürel miras alanında gerekli hukuki düzenlemeleri ivedi olarak yapması veya mevcut düzenlemeleri günümüz koşullarına uygun olarak değiştirmesi beklenmektedir¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Kvalo-Marstrander, s. 226.

¹⁹⁶ Anisimov, I.: "The Issues of Protecting Underwater Cultural Heritage in the Russian Federation", Pravo Zhurnal Vysshey Shkoly Ekonomiki, C. III, s. 142.

¹⁹⁷ Anisimov, s. 142.

UNESCO Konvansiyonun belirli birkaç maddesi ilkesel sebeplerden dolayı Rusya Federasyonu tarafından kabul görmemiştir¹⁹⁸. Örneğin; Konvansiyonun 10. maddesi sınır komşusu olan denizlerde kıyı devletlerinin haklarının ve egemen yetkisinin UNCLOS’da öngörülen kapsamını aşacak biçimde yorumlanmaya müsait bir maddedir. Bu madde kıyı devletinin kendi takdirine bağlı olarak su altı kültürel mirasını korumak bahanesi ile zorlama dâhil olmak üzere tek taraflı önlemler alabileceği şeklinde yorumlanmaya açıktır. Rusya Federasyonu bu konudaki hiçbir görüşe katılmamaktadır. Rusya Federasyonu’nun görüşüne göre, Konvansiyonun bazı maddelerindeki genişlik ve belirsizlik birbiriyle çelişen durumlar yaratmaktadır. Buna ek olarak Konvansiyon uluslararası örf adet hukukundan kaynaklanan batık savaş gemilerinin dokunulmazlığı ile ilgili normları da sınırlamaktadır.

Rusya Federasyonu Konvansiyonun, uluslararası hukuka uygun olarak, yalnızca taraf olan devletler açısından bağlayıcı olduğunu, taraf devletlere diğer devletlerin bayrağını taşıyan gemiler ve diğer devletlerin sicilinde kayıtlı hava araçları üzerinde herhangi bir ek yetki vermediğini savunmaktadır. Sonuç itibarıyla Rusya Federasyonu UNCLOS ve oy birliği ile üzerinde anlaşmaya varılan Konvansiyona ek Kurallar temelinde su altı kültürel mirasının korunması çalışmalarına devam ederek bu konudaki işbirliğini geliştirmeye hazır olduğunu beyan etmektedir¹⁹⁹.

F) Yunanistan

Sayısız dağınık adaları ve uzun kıyı şeridi ile dünyadaki arkeolojik açıdan en zengin devletlerden olan Yunanistan, su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin özel bir ilgiye sahiptir²⁰⁰. Yunanistan’ın su altı kültürel mirasının korunmasındaki konumu

¹⁹⁸ Rusya’nın Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO’nun 31. oturumunda yaptığı oy açıklamasının metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 249.

¹⁹⁹ Anisimov, s. 143.

²⁰⁰ Strati, A.: “Greece”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 97.

oldukça dikkat çekicidir. Su altı kültürel mirasının korunması konusu otuz yıldan fazla süredir Yunanistan'ın uluslararası gündeminde olmasına karşın, Yunanistan Konvansiyonun kabulü aşamasında çekimser kalan ülkeler arasında yer almıştır²⁰¹.

Yunanistan, 1830 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra su altı kalıntılarının da dâhil olduğu kendi kültürel mirasını korumak amacıyla çeşitli kanuni düzenlemeler yapmıştır. Yunanistan'ın UNESCO Konvansiyonuna ilişkin tutumu, 29 Ekim 2001 tarihli oylamadaki ifadesinde açık bir şekilde belirtilmiştir²⁰².

Yunanistan'ın UNESCO Konvansiyonuna ilişkin itirazları dört ana noktada toplanmaktadır. Öncelikle ilk itiraz Konvansiyonun 9 ve 10. maddelerinde düzenlenen kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgede bulunan su altı kültürel mirasının “özellikle kültürel, tarihi veya arkeolojik doğrulanabilir bağlantı” sıندان dolayı su altı kültürel mirasına ilişkin menfaati olduğunu deklare eden taraf devletlerin birbirine danışma sistemine dayanan koruma sistemine ilişkindir. Konvansiyonun 9(1)(b)(ii). maddesine göre bu sistem kıyı devletlerine yalnızca kendi kıta sahanlığında düzenleyici devlet rolü vermekte olup, sahada bulunan su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetlerin yapılması veya su altı kültürel mirası keşiflerinin kendisine bildirilmesi hakkı sağlamamaktadır. Her ne kadar UNESCO Konvansiyonunun müzakereleri sırasında devletlerin uzmanlarının çoğunluğu kıta sahanlığındaki su altı kültürel mirası üzerindeki kıyı devleti haklarının genişletilmesini savunsa da Konvansiyonda kıyı devletleri teriminden dahi bahsedilmemiştir. İkinci itiraz, bahsi geçen danışma sisteminin koruyucu bir şema çerçevesinde bitişik bölge için de öngörülmüş olmasına ilişkindir. Konvansiyonun 8. maddesinde yer alan 9. ve 10. maddeye yapılan yollama, kıyı devletlerinin UNCLOS'un 303(2). maddesinde tanınan haklarını sınırlandırdığı için Konvansiyondan kaldırılmalıdır. Üçüncü olarak, Konvansiyonun 13. maddesi ile savaş gemileri ile diğer devlet gemilerinin keşfettikleri su altı kültürel mirasını bildirim

²⁰¹ Yunanistan'ın Konvansiyonun kabul edildiği 29 Ekim 2001 tarihli UNESCO'nun 31. oturumunda yaptığı oy açıklamasının metni için bkz. Garabello - Scovazzi, s. 246-248.

²⁰² Strati, Greece, s. 118-120.

yükümlülüğünden istisna tutulmuş olması su altı kültürel mirasının zarar görmesine sebep olabilecektir. Yunanistan’a göre uygulamada deniz altında çalışan bu tür gemilerin tesadüfi olarak pek çok arkeolojik kalıntının yerini saptayabildiği düşünüldüğünde bu hükmün kabul edilemez olduğu anlaşılabacaktır. Yunanistan, Konvansiyonun 7(3). maddesinde yer alan, zorunlu olmasa dahi, takımda suları ve kara sularında keşfedilen devlet savaş gemileri ile hava araçlarını bayrak devletlerine bildirme gerekliliğinden de endişe duymaktadır. Benzer endişe kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin olarak Konvansiyonun 10(7). maddesi ile ilgili de mevcuttur. Konvansiyonun 2(8). maddesinin sadece uluslararası hukuk kurallarına değil aynı zamanda egemen bağımsızlıklarla ilgili devlet uygulamalarına da değinilmiş olması bu hükmün anlamını zayıflatmıştır. Bu hüküm bakımından devletlerin batık savaş gemisi ve diğer devlet gemileri ile hava araçlarının hukuki statüsüyle ilgili uyumlu devlet uygulamalarının olup olmayacağı belirsizdir. Yunanistan dördüncü ve son olarak, su altı kültürel mirasıyla ilgili menfaat bağlamında “doğrulanabilir bir bağlantısı, özellikle de kültürel, tarihi ya da arkeolojik bir bağlantısı olan devletler” kavramının Konvansiyonda yer almasından dolayı itiraz etmiştir. Müzakereler boyunca bu kavramın çok geniş bir kavram olduğunu ve farklı yorum ve anlaşmazlıklara açık olduğunu ifade etmiştir. En azından takımda suları ve kara suları açısından öngörülen Konvansiyon rejimine doğrulanabilir bağlantısı olan taraf devletlerin katılabileceği açık hâle getirilmeliydi. Yunanistan’a göre Konvansiyonun 7(3). maddesinde batık devlet gemileri ve hava araçları ile doğrulanabilir bir bağlantısı olan diğer devletler açısından da bu devletlere bildirim yükümlülüğü getirilmiş olmakla birlikte, sadece taraf devletler açısından bu kıstasın getirilmesi daha uygun olabilirdi. UNESCO Konvansiyonu, kıyı devletinin haklarını güçlendirecek şekilde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgede su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik 24 millik kıyı devletinin tam egemen olacağı arkeolojik bölge kavramının da tanınacağı biçimde yorumlanarak

uygulanmadıkça Yunanistan'ın Konvansiyona bakış açısının değışmesi beklenmemelidir²⁰³.

1970'li yıllardan beri Yunanistan'ın denizcilik politikasının en temel amaçlarından biri su altı kültürel mirasının korunması olmuştur. Yunanistan müzakere sürecinin başlangıcından beri kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgede bulunan su altı kültürel mirası bakımından kıyı devletinin yetkilerinin genişletilmesini desteklemiştir. Bu konudaki önerileri kabul edilmeyen Yunanistan, kıyı devletlerinin en azından 24 deniz miline kadar olan arkeolojik bölgedeki veya bitişik bölgedeki haklarının genişletilmesi konusunda bir çözümü oy birliği ile kabul etmiştir. Benzer şekilde Yunanistan, UNESCO müzakereleri süreci boyunca kıyı devletlerinin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedeki egemen yetkilerinin artırılması yönündeki önerileri sunan devletler çoğunluğunun bu önerisini desteklemiştir. Ancak Yunanistan kendi görüşüne aykırı olarak oy birliği yoluyla müzakereler sonucunda kabul edilen kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin Konvansiyon hükümlerini desteklememiştir. UNESCO Konvansiyonunun egemen yetki hükümleri ve daha spesifik olarak belirtmek gerekirse kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgede bulunan su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin öngörülen karmaşık işbirliği sistemi, Yunanistan'ın Konvansiyona taraf olmaktan kaçınmasına sebep olan en zorlayıcı engeller olmuştur.

Yunanistan'ın Konvansiyona ilişkin tutumu Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Birleşik Krallık, Fransa, İsveç, Rusya Federasyonu ve Norveç gibi Konvansiyon ile ilgili çekinceleri bulunan devletlerden ayrı tutulmalıdır. Yunanistan haricindeki bu devletler UNESCO Konvansiyonunun UNCLOS ile kıyı devletleri ve bayrak devletleri arasında kurulmuş olan menfaatler dengesiyle uyumsuz olduğunu savunmaktadır. Yunanistan bu görüşün aksine Konvansiyonun kıta sahanlığında

²⁰³ Strati, Greece, s. 121.

bulunan su altı kültürel mirası açısından kıyı devletinin egemen yetkilerini güçlendirmek yerine zayıflattığını düşünmektedir. Kıyı devletlerinin egemen yetkileri ile ilgili daha basit, açık ve sade bir düzenlemenin küresel seviyede yapılabilme olasılığı düşüktür; ancak Yunanistan'ın bu türden katı ve bağlayıcı düzenlemelerin bölgesel seviyede yapılmasına olumlu baktığı göz önünde tutulmalıdır²⁰⁴.

III. TÜRKİYE’NİN UNESCO KONVANSİYONUNA YAKLAŞIMI

5000 yıl öncesine giden Antik Çağ deniz ticaretinin en önemli rotalarından birinin Anadolu kıyıları olduğu, yılda en iyi ihtimalle beş geminin battığı varsayıldığında günümüzde 25.000 batık geminin kıyılarında olduğu düşünüldüğünde, Türkiye su altı kültürel mirası açısından oldukça zengindir²⁰⁵. Türkiye, UNESCO Konvansiyonunun hazırlık safhasındaki çalışmaların tamamına katılmıştır²⁰⁶. Bu aşamada Türkiye’nin Konvansiyon ile ilgili görüşlerinin bir kısmı göz önünde bulundurulmuş olmasına rağmen, Türkiye için hayati önem arz eden bazı hususlar göz ardı edilmiştir. Bu hususların önemli bir kısmı Türkiye’nin Ege denizinde Yunanistan ile yaşamakta olduğu sorunlarla alakalıdır²⁰⁷. Aslında Türkiye, Konvansiyonun ana düzenleme amacı ve bu doğrultuda kaleme alınmış pek çok hükmüyle mutabıktır. Lakin Türkiye sınırlı sayıda olan ancak kendisi için hayati önem taşıyan birkaç düzenleme dolayısıyla Konvansiyona taraf olmaktan kaçınmaktadır²⁰⁸.

Türkiye, paha biçilmez kültürel mirasının farkında olarak su altı kültürel mirasının korunması ve muhafazası için uluslararası işbirliği ve koordinasyonu her

²⁰⁴ Strati, Greece, s. 126.

²⁰⁵ Öviz, H. : *Temel Sualtı Arkeolojisi*, İstanbul 2009, s. X.

²⁰⁶ Garabello - Scovazzi, s. 250-251.

²⁰⁷ Türkiye’nin Ege Sorunu hakkında Yunanistan ve Türkiye’nin tezlerinin değerlendirilmesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. : Kuran, S.: *Uluslararası Deniz Hukuku*, İstanbul 2016, s. 139-153; s. 232-243; Bölükbaşı, D.: *Turkey and Greece: The Aegean Disputes*, London 2004.

²⁰⁸ Erciyes, Ç.: “Turkey and the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage-Legal Aspects”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi (DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s.161-164.

zaman desteklemiş ve özellikle 1980’li yıllardan sonra su altı kültürel mirasının korunmasını düzenleyen kapsamlı bir hukuk kaynağı ortaya koymayı amaçlayan tüm uluslararası çabaları yakından takip etmiştir. Türkiye bütün bu olumlu tavrına rağmen özellikle deniz yetki alanlarında kullanılabilecek yetkiler bakımından oldukça temkinli bir yaklaşım sergilemiştir. Bunun sebebi Türkiye’nin Ege denizinde ihtilafli deniz alanlarından kara sularında ve kıta sahanlığında kullanılabilecek yeni bir yetkiler yumağı yaratılmak suretiyle Yunanistan ile yaşamakta olduğu soruna ilave sorunlar eklemek istememesidir²⁰⁹.

UNESCO Konvansiyonunun uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin 25. maddesi, Konvansiyona çekince koymayı yasaklayan 30. maddesi ile UNCLOS’a yapılan doğrudan yollamalar, Türkiye’nin Konvansiyona taraf olmasını engelleyen temel sorunları teşkil etmektedir. Türkiye hazırlık çalışmaları boyunca, UNCLOS’a taraf olmadığı için Konvansiyonda UNCLOS’a bağlayıcı nitelikte yollama yapılmasına itiraz etmiştir. Türk heyeti, önerilerinin kabul edilmemesinin çok muhtemel olmasına rağmen, bu yollamalarda değişiklik yapılması için birkaç öneri sunmuştur. Ne var ki Türk heyeti hazırlık çalışmalarının sonunda bu yollamaların ortadan kaldırılmadığı metin ile karşı karşıya kalmıştır. UNCLOS’un uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin mekanizmasının, özellikle de 287. maddenin, doğrudan veya dolaylı olarak Konvansiyon metnine dâhil olması Türkiye tarafından kabul edilemez ve Türkiye’nin UNCLOS’a ilişkin hukuki tutumunu tehlikeye sokabilecek nitelikte görülmüştür. UNCLOS’a taraf olmayan devletler ile ilgili olan Konvansiyonun 25(5). maddesi UNCLOS’un 287. maddesine doğrudan yollama yaptığından Türkiye açısından memnuniyetle karşılanmamıştır. Bu yollama Türkiye tarafından UNESCO Konvansiyonunun bağımsızlık unsuruna zarar verici nitelikte görülmüştür. Türkiye, bu gerekçelerle ve aşağıdaki beyanla Paris’te

²⁰⁹ Türkiye ve Yunanistan Ege Denizi’nde 6 millik kara suları sınırı uygulamaktadır. Her iki devlet de bugüne kadar Ege denizinde bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmamışlar ve aralarındaki kıta sahanlığı sorununu halledememişlerdir; ayrıca bkz. Erciyes, s. 162.

2001 yılında gerçekleştirilen UNESCO 31. Genel Kurul toplantısı esnasında Konvansiyonu kabul edemeyeceğini açıklamıştır²¹⁰:

“Özet olarak: Türkiye Konvansiyon aleyhine oy kullanan devletlerden biridir. Türkiye dâhil pek çok devlet Konvansiyonun hazırlık çalışmalarına katılarak memnun edici, kapsayıcı ve nihayetinde küresel düzeyde hukuki bir enstrüman oluşturmak için çok fazla çaba sarf etmiştir. Türkiye, sadece kendi kıyılarını çevreleyen denizlerde değil dünyanın pek çok bölgesinde zengin bir su altı kültürel mirasına sahiptir. Müzakereler sürecinde pek çok gelişme kaydedilmiş olmakla birlikte esasa ilişkin meseleler üzerinde fikir birliğine varılamadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir deyişle ortaya çıkan son metin evrensel kabul görmemiştir. Örneğin; kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgede bulunan su altı kültürel mirasına ilişkin kıyı devletinin yetkisi üzerinde uzlaşmaya varılamamıştır. Denizci devletler ile kıyı devletlerinin hak ve yükümlülükleri arasında denge sağlanmak zorundadır. Konvansiyonun bazı hükümleri çok kapsamlı olup, ayrıntıları açıklanmadığı için Konvansiyonun zayıf noktasını oluşturmaktadır. Türkiye’nin bakış açısından, Konvansiyonun uygulanmasını temin edebilmek için en iyi yol evrensel kabuldür. Ancak ne yazık ki Konvansiyon esasa ilişkin bazı meseleleri çözüme kavuşturmadığı için bu evrensel kabul görme unsurundan yoksundur.

Türkiye’nin Konvansiyona taraf olmasını engelleyen temel sorunlar kısaca açıklanacak olursa; Konvansiyon metninde, UNCLOS’a birkaç kez gönderme yapılmıştır (2, 3, 10 ve 25. maddelerde). UNCLOS’un, Konvansiyonun yasal çerçevesini oluşturan enstrümanlardan biri olduğu görülmektedir. Türkiye, UNCLOS’a taraf değildir; dolayısıyla Konvansiyonun bu yöndeki göndermeleri ve yorumları Türkiye açısından kabul edilemez niteliktedir. Konvansiyonun uyuşmazlıkların barışçıl çözümüne ilişkin 25. maddesi Türkiye’nin uygun bulmadığı maddelerden bir diğeridir. Bu maddenin 3 ve 4. fıkralarında, taraf devletler arasında uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir anlaşmaya varılmamışsa UNCLOS’un XV. Bölümünün ve özellikle de 287. maddesinin uygulanacak olduğu belirtilmiştir. Sırf bu sebepten, Türkiye

²¹⁰ UNESCO: Records of the General Conference 31st Session Proceeding, Paris 2001, C. II, s. 563.

UNCLOS’a taraf olmaktan kaçındığından, bu maddenin de kabul edilmesi mümkün değildir. Türkiye tarafından problemli bulunan bir diğer madde ise, Konvansiyonun 29. maddesinde yer alan istisnai durum hariç, Konvansiyona çekince konulamayacağını düzenleyen 30. maddedir. Bu “çekince yasağı” hükmü Türkiye’nin Konvansiyona taraf olması açısından önündeki en büyük engeldir. Türk heyeti hazırlık çalışmaları boyunca Konvansiyonun yorum veya uygulanmasından kaynaklı herhangi bir uyuşmazlığın varlığı durumunda uygulanmasını önerdiği bir formül sunmuştur. Bu formüle göre uyuşmazlık öncelikle devletlerin anlamlı müzakereleriyle çözülmeye çalışılmalı veya Birleşmiş Milletler Anlaşması’nın 33. maddesinde yer alan başka bir barışçıl çözüm yoluna başvurulmalıdır. Ancak bazı devletler bu öneriyi desteklerken diğer devletler desteklememişlerdir.”

Türkiye UNCLOS’a Ege denizi gibi kapalı ya da yarı kapalı deniz alanlarındaki özel durumları dikkate alan ayrı bir rejim ihdas etmeksizin tüm denizlere tek bir gözle tek bir açıdan baktığından bahisle taraf olmaktan kaçınmıştır. Türkiye’nin su altı kültürel mirası üzerindeki yetkilerini kullanabileceği deniz yetki alanları iç sular, kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesidir. Bununla birlikte mevzuatında bu deniz yetki alanlarını tek tek sayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Su altı kültürel mirası ile ilgili Osmanlı döneminde Müze-i Humayun Müdürü Osman Hamdi Bey tarafından 1884 yılında hazırlanan Nizamname, bu konuyla ilgili ulusal anlamda Osmanlı döneminde ortaya konulan ilk hukuki düzenleme olarak kabul edilmektedir²¹¹. Bu Nizamnamenin doktrinde su altı kültürel mirasının korunması ile ilgili olduğu kabul edilse de esasen çıkarılacak olan mirasın devlete ait olduğunu düzenlemektedir. Türkiye’de su altı kültürel mirasının korunmasına ilişkin ilk hukuki düzenleme 1710 sayılı Eski Eserler Kanunudur²¹². Bu Kanun 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu²¹³ ile ilga edilmiştir. Güncel durumda Türkiye’de su altı kültürel

²¹¹ Öñiz, H. - Sütçüoğlu, O.: “Sualtı Kültür Mirası, Osmanlı İmparatorluğu ve Osman Hamdi Bey”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 2016, S. 153, s. 244.

²¹² Bkz. 06.05.1973 tarih ve 14527 sayılı RG.

²¹³ Bkz. 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı RG.

mirasının korunması ve muhafazasını düzenleyen tek ulusal hukuki düzenleme 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunudur. Bu kanunda kara üzerinde ve su altında bulunan kültürel miras arasında dahi herhangi bir ayırım yapılmamış, denizin hususiyetlerine bağlı olarak özel bir rejim gerekli görülmemiştir. Kanunun 3. maddesinde kültür varlıkları “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan  zg n değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” şeklinde tanımlanmaktadır. Maddede ifade bulan su altı kelimesi esasen Türkiye’nin üzerinde su altı kültürel mirası anlamında yetki kullanabileceği tüm deniz alanlarını içerecek şekilde yorumlanmalıdır. Türkiye’nin UNESCO Konvansiyonuna Ege denizinin özel durumu gözetilerek taraf olmadığı dikkate alındığında su altı kültürel mirası bakımından üzerinde yetki kullanabileceği deniz alanlarına dair kabul etmiş olduğu deniz hukuku rejiminin tespiti ve buna göre deniz yetki alanlarındaki durumun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Su altı kültürel mirası üzerinde Türkiye’nin yetki kullanılabileceği ilk deniz yetki alanı, i  sularıdır. Türkiye’nin iç suları içine 2674 sayılı Kara Suları Kanununa²¹⁴ göre esas hattın berisinde kalan denizler ile körfez ve liman suları d hildir. Yine Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununda²¹⁵ da açıkça vurgulandığı üzere Türk Boğazlarını oluşturan ve 1936 tarihli Montreux Konvansiyonuna²¹⁶ tabi olan İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Marmara Denizi Türk i  sularının parçasıdır. Su altı kültürel mirasının korunması bakımından Türkiye i  sularında herhangi bir ilana gerek olmaksızın tam egemendir.

Türk deniz yetki alanlarından bir diğeri Türkiye’nin üzerinde kendiliğinden egemen olduğu kara sularıdır. Türk kara suları, Kara Suları Kanununda da açıklandığı

²¹⁴ Bkz. 29.05.1982 tarih ve 17708 sayılı RG.

²¹⁵ Bkz. 13.07.1982 tarih ve 17753 sayılı RG.

²¹⁶ Bkz. <<https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1936-Convention-Regarding-the-Regime-of-the-Straits.pdf>> -et. 09.10.2019.

üzere esas hattan itibaren 6 deniz milidir Buna karşılık aynı kanun geçmişte Bakanlar Kurulu kararı ile günümüzde ise Cumhurbaşkanlığı kararı ile denizlerin özel durumunu dikkate almak suretiyle 6 deniz milinin ötesinde kara suları genişliğini belirleme yetkisini Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanına bahşetmiştir. 8/4742 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu yetkiye istinaden Karadeniz ve Akdeniz’de mevcut 12 deniz millik durumun aynen devamına karar verilmiştir²¹⁷. Bu doğrultuda Türkiye Ege denizinde 6 deniz millik, Akdeniz ve Karadeniz’de ise 12 deniz millik kara suları rejimini tatbik etmektedir. Türkiye’nin kara suları üzerindeki egemenliği su altı kültürel mirasının korunması bakımından mutlaklıdır.

Türkiye’nin taraf olmadığı UNCLOS’da su altı kültürel mirasının korunması maksadıyla bitişik bölge ilanına imkân verildiği görülmektedir. UNCLOS’a karşı olan tüm çekincelerimizin Ege denizi ile bağlantılı olduğu dikkate alınarak Karadeniz ve Akdeniz’de gerektiğinde su altı kültürel mirasının korunması maksadıyla bitişik bölge ilan edilmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığı söylenebilir²¹⁸. Bu doğrultuda ilanı hâlinde Türkiye, bitişik bölgesinde yer alan su altı kültürel mirası üzerinde koruma yetkisini kullanabilir.

UNESCO Konvansiyonunun UNCLOS’da öngörülenin ötesinde kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölgede su altı kültürel mirasının korunması maksadıyla düzenlemeler içerdiği ve Konvansiyondaki rejimin 62 devlet tarafından uygulandığı göz önünde bulundurulduğunda Konvansiyona Ege denizinin özel durumu dolayısıyla taraf olmaktan kaçınan Türkiye’nin Ege denizi haricinde Karadeniz münhasır ekonomik bölgesi ile Akdeniz kıta sahanlığında²¹⁹ bulunan su altı kültürel mirasını UNESCO Konvansiyonunda kabul edildiği kadarıyla koruyabileceğini kabul etmek

²¹⁷ Bkz. 29.05.1982 tarih ve 17708 sayılı RG.

²¹⁸ Türkiye’nin UNCLOS’a taraf olmaktan kaçınmasının sebepleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Özman, A.: *Deniz Hukuku I Giriş-Kaynaklar-Kişiler-Nesneler-Ulusal Alanlar*, Ankara 2006, s. 46-55.

²¹⁹ Türkiye, Akdeniz’de münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir. Ancak 28.11.2019 tarihinde Türkiye, Libya ile “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” imzalayarak münhasır ekonomik bölge ilanına ilişkin olarak bir kapı aralamıştır. Haberin ayrıntısı için bkz. <https://www.ntv.com.tr/dunya/iki-mutabakat-muhtirasi-imzalandi-turkiye-libya,JtKdof_ibkeDHu6t kXqKQ> -et. 29.11.2019.

mümkündür²²⁰. Böyle bir kabul UNESCO Konvansiyonuna karşı olan Türkiye'nin tutumunu halele uğratmayacaktır. Türkiye, Ege Denizi'nde su altı kültürel mirasının kara sularının ötesinde bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölge ile kıta sahanlığı gibi yeni deniz yetki alanları ihdas edilmesine karşı çıktığından Ege'de su altı kültürel mirasının kara sularının ötesinde korunması amacına hizmet eden düzenlemelere, iki ülke arasında yetki ihtilaflarına yol açacağı için karşı çıkarak itiraz etmektedir. Türkiye'nin bu tutumunu Ege'deki sorunları çözülene kadar devam ettirmesi beklenmektedir. Esasen Türkiye Ege denizindeki su altı kültürel mirasının kara suları ötesinde korunması amacına hizmet eden düzenlemelere itiraz etmektedir. Bilhassa ihtilaflı kıta sahanlığı sınırlarına dair sorunun halline kadar Ege denizine kıyısı olan Türkiye'nin ve Yunanistan'ın uyuşmazlık çözümünü tehlikeye atan davranışlardan kaçınması uluslararası hukukun gereği olup Uluslararası Adalet Divanının Ege denizi kıta sahanlığı davası kararında da vurgulanmıştır²²¹. Türkiye ve Yunanistan ihtilaflı deniz alanlarında doğal kaynakların işletilmesi için geçici olarak uygulanan doğal gaz ile ilgili ortak işletme (*joint development*) veya balıkçılık ile ilgili ortak yönetim (*joint management*) modellerinden esinlenerek su altı kültürel mirasının korunması için kara sularının ötesinde bir ortak yönetim modelini benimseyebilirler. Böyle bir anlaşma tüm insanlığın ortak mirası olan su altı kültürel mirasının iki devlet arasındaki sınır ihtilafı dolayısıyla korumadan yoksun kalmasını da önleyecektir.

Yukarıda da açıklandığı üzere Türkiye'nin mevcut veya ileride oluşturulabilecek deniz yetki alanlarında su altı kültürel mirasının korunmasında dayanak alacağı hukuki rejimi tespit eden kanun 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunudur. Bu Kanunun 35. maddesine göre, su altı kültürel mirası ile ilgili araştırma yapabilmek

²²⁰ Karadeniz'de 200 millik münhasır ekonomik bölge ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı için bkz. 17.12.1986 tarih ve 19314 sayılı RG.

²²¹ The Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) Judgment of 19 December 1978. ICJ Reports, 1978, s. 3. Kararın ayrıntılı incelemesi için bkz. Gündüz, A.: "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Bazı Düşünceler", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 2, s. 11 - 15; Gross, L.: "The Dispute Between Greece and Turkey Concerning the Continental Shelf in the Aegean", American Journal of International Law, C. LXXI, 1977, s. 31-59.

için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, kazı ve sondaj çalışması yürütebilmek için Cumhurbaşkanlığı kararı ile izin gerekir. Kanunda araştırma, sondaj ve kazıların şartları ve bunlara ilişkin bilimsel gerekliliklere dair detaylı hükümlere yer verilmiştir. Kanuna göre Cumhurbaşkanlığı Kararıyla belirlenecek ‘‘dalışa yasak bölgeler’’ oluşturularak su altı kültürel mirasına koruma sađlanmıřtır²²². 2863 sayılı Kanun su altı kültürel mirasının ticari sömürüsüne veya kurtarma faaliyetlerine konu olmasına izin vermez. Ayrıca Türkiye su altı kültürel mirasının korunmasına dair ilgisini gösterecek şekilde 2014 yılında, 1989 tarihli Uluslararası Kurtarma Konvansiyonuna taraf olurken çekince beyanında bulunarak bu Konvansiyonu su altı kültürel mirası hakkında uygulamama hakkını saklı tuttuğunu belirtmiřtir²²³.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4. maddesi gereğince Sahil Güvenlik Komutanlığının liman sınırları haricinde su altı kültürel mirasının korunmasına yönelik zabıta yetkisi vardır. Bu yetki liman sınırları içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4. maddesinde bu konuda 1710 sayılı Eski Eserler Kanununa yollama yapılmış ise de bu Kanun 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 76. maddesi gereğince ilga edilmiştir ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununda bu durum sehven gözden kaçırılarak revize edilmemiştir.

UNESCO Konvansiyonunun Türkiye açısından kayda değer yanlarından biri de Konvansiyona taraf olunması hâlinde i  sulardan olan Çanakkale Boğazı ve çevresinde Çanakkale Savaşı döneminden kalan batık savaş gemilerinin de Konvansiyon

²²² Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı Daire Başkanı Deniz Albay Hakan Kuşlaroğlu ile yapılan görüşmede Türkiye'nin dalışa yasak bölge ile ilgili Başkanlık sistemi öncesi ve Başkanlık sistemi sonrası ilanları şu şekilde örneklenmiştir: 05.04.2016 tarihli ve 2016/8743 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Karadeniz'de dalışa yasak bölge oluşturulmuştur. Bu karar 20.05.2016 tarih ve 29717 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve nihayetinde Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 2016 yılı 34. haftalık ilanları içinde 177 sıra numarası ile yayımlanarak deniz haritalarına işlenmesi sağlanmıştır. Aynı bölgede 2018 yılında değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu değişiklik 09.12.2018 tarihli ve 435 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile onaylanarak 10.12.2018 tarih ve 30621 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve nihayetinde Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 2019 yılı 9. haftalık ilanları içinde 43 sıra numarası ile yayımlanarak deniz haritalarına işlenmesi sağlanmıştır.

²²³ Bkz. 24.05.2014 tarihli 29009 sayılı RG.

kapsamında değerlendirilecek olmasıdır. 2015 yılı Çanakkale Deniz Savaşının 100. yıldönümü olup, UNESCO Konvansiyonu da 100 yıldan uzun süredir suyun altında olan kültürel mirası koruma kapsamına aldığından bu gemiler Konvansiyon kapsamına girmektedir. 1970’li yıllardan önce bu batık savaş gemilerinin bir kısmı bilinçsizce ve salt ticari gayelerle suyun altından çıkarılmış ve hurda olarak satılmıştır. 1970’li yıllardan sonra bu çalışmaların bu batıkların tarihi değerlerini kaybetmesine sebep olabileceği ve yeterince ekonomik değeri olmadığı da gözetilerek, çalışmalar sonlandırılmıştır²²⁴. 2013 yılında yapılan bir çalışma ile Çanakkale’de ilk bilimsel sistematik su altı araştırması gerçekleştirilmiştir²²⁵. Çanakkale Boğazı ve çevresinde şu ana kadar tespit edilebilen en önemli batık savaş gemileri İngiliz Irresistible, Triumph, Ocean, Majestic, Goliath ile Fransız Bouvet’dir²²⁶. Bunlardan Majestic adlı batık savaş gemisinin dalışa yasak alanlardan çıkartılarak su altı dalış turizmi kapsamında dalışa açılması planlanmaktadır²²⁷. Bu anlamda bu konu Türkiye ile birlikte Çanakkale Savaşında gemileri Çanakkale Boğazı’nda batan diğer devletlerin de menfaatlerini ilgilendirmektedir. UNESCO Konvansiyonu 7(3). maddesinde takımda suları ile kara sularında bulunan batık savaş gemileri ile ilgili istisnai bir düzenleme getirmiş olup bu alanlarda kıyı devletinin bayrak devletini bilgilendirmesi gerekirken, iç sularda bulunan batık savaş gemilerine ilişkin istisnai bir düzenleme bulunmadığına göre Türkiye’nin Çanakkale Boğazı’nda batık savaş gemileri ile ilgili bu yönde bir yükümlülüğü olmayacaktır²²⁸.

²²⁴ Atabay, M.: “Çanakkale’de Batan Gemilerin Enkazının Çıkarılması ve Satılması: The Salvage and Sale of Wrecks Sunk at the Dardanelles”, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1842/19392.pdf>> et. 09.10.2019, s. 2.

²²⁵ Özdaş, H. - Kızıldağ, N. - Esirgemez, Ç.: “Çanakkale Savaşı Batıkları”, <<http://www.aktuel arkeoloji .com.tr/canakkale-savasi-batıkları->> -et. 10.09.2019, Aktüel Arkeoloji Dergisi, S. 5.

²²⁶ Bkz. <http://www.allaboutturkey.com/gelibolu_shipwrecks.htm> -et. 09.10.2019.

²²⁷ Bkz. <<https://www.ntv.com.tr/seyahat/canakkale-savaslarinda-batirilan-savas-gemisi-majestic-dalis-turizmine-aciliyor,Knvxgg480UGqDef3Uphv7g>> -et.10.11.2019; <<https://www.dailysabah.com/hist ory/2019/02/23/majestic-battleship-sunk-during-wwi-in-turkeys-canakkale-to-be-opened-to-diving-to-urism>> -et. 10.11.2019.

²²⁸ Berberoğlu, UNESCO, s. 191.

Türkiye'nin Konvansiyona ilişkin yaklaşımı değerlendirilirken tüm bu açıklanan sebepler kümülatif olarak göz önünde tutulmalıdır. Türkiye Konvansiyonun 29. maddesi uyarınca Konvansiyona taraf olarak, belirli alanlarda Konvansiyonu uygulamayacağını beyan edebilir. Türkiye, Yunanistan ile ilişkilerini geliştirme çabasında olduğu bir süreçte bu şekilde beyanda bulunarak aslında deniz egemenlik ve egemen yetki alanlarına ilişkin örtülü olarak çekince koymuş olacaktır.

Türkiye'nin Bakanlar Kurulu Kararı ile beyanda bulunarak taraf olduğu 4658 sayılı Kanunla tadil edilen, 1992 tarihli Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğuna ilişkin Konvansiyonun eki niteliğindeki Petrol Kirliliği Zararının Tazmini İçin Bir Uluslararası Fonun Kurulması ile İlgili Uluslararası Konvansiyon bu konuda örnek alınabilir²²⁹. Türkiye bu Konvansiyonun uygulanacak olduğu deniz alanlarının belirtildiği 3(a)(ii). maddesine ilişkin olarak şu şekilde beyanda bulunmuştur²³⁰:

“Bu konvansiyonun 3(a)(ii). maddesine ilişkin olarak, Türkiye Cumhuriyeti, bu maddenin uluslararası hukuka uygun olmadığını düşünmekte olup, söz konusu alanları uluslararası hukuka göre hiçbir ülkenin yargı yetkisi ve egemen haklarının bulunmadığı açık deniz alanları olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti, işbu Konvansiyonun amaçlarını dikkate alarak, Konvansiyondan kaynaklanan haklarını saklı tutmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti, karşılıklı veya bitişik kıyıları olan devletler arasında sınırlandırılması anlaşmalarla yapılmamış olan deniz alanlarında, Konvansiyona taraf olup karşılıklı veya bitişik kıyıları bulunan herhangi bir devletin, bu Konvansiyona dayanarak yetki kullanımının veya bu kapsamdaki herhangi bir iddiasının, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hiçbir hak ya da yükümlülük yaratmayacağını ve bu devletler

²²⁹ Bkz. 18.07.2001 tarih ve 24466 sayılı RG.

²³⁰ Konvansiyonun 3. maddesi: “İşbu Konvansiyon münhasıran:

(a) (i) kara suları dâhil, her akit tarafın ülkesinde ve

(ii) Uluslararası hukuka göre oluşturulan akit taraf devletin münhasır ekonomik bölgesi veya akit taraf devlet böyle bir bölge belirlemediyse, uluslararası hukuka göre bu Devlet tarafından tespit edilen kara sularının ötesinde ve bitişğinde bulunan ve kara sularının ölçüldüğü esas hattan itibaren 200 deniz milinden fazla olmayan alana uzanan bir bölgede; neden olunan kirlenme zararına uygulanacaktır.”

arasında ulusal yetkileri altındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak gelecekte yapılabilecek anlaşmalar bakımından bir örnek teşkil etmeyeceğini beyan eder.”

Bu beyanın içeriği incelendiğinde, Türkiye’nin UNCLOS’a da taraf olmasını engelleyen deniz alanlarının sınırlandırılması konusu ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’nin UNESCO Konvansiyonuna taraf olmaktan kaçınmasının en mühim sebebi, Konvansiyonun temelinde UNCLOS’un yer alması ve Türkiye’nin UNCLOS’a taraf olmamasından mütevellit bu Konvansiyonu da desteklememesidir. Türkiye’nin, yukarıdaki gibi bir beyanla bu husustaki çekincesini belirtmek suretiyle Konvansiyonun 29. maddesi kapsamında beyanda bulunarak UNESCO Konvansiyonuna taraf olmasında bir sakınca görülmemektedir.

SONUÇ

Deniz hukuku kara üzerindeki uygulamaların denize uzantısıdır. Kavramlar karada oluşturulmakta ve benzeri kavramlar denize de taşınmaktadır. Örneğin; karadaki patika denizde rota olabilir. Buna benzer şekilde karadaki kültürel mirasın denizdeki yansıması da su altı kültürel mirasıdır. Su altı kültürel mirası en genel tanımlama ile insan tarafından denize taşınmış olan her şeydir.

Su altı kültürel mirasının korunmasına dair ilk evrensel çalışma taslağının 1994 yılında ILA tarafından hazırlanmasını takip eden süreçte UNESCO Konvansiyonu ve ekindeki Kurallar kabul edilmiştir. Su altı kültürel mirasına ilişkin ayrıntılı bir düzenlemeye olan ihtiyacın karşısında oluşturulan UNESCO Konvansiyonu keşfedilmiş olan su altı kültürel mirasının yanı sıra aslında “olasılıkları” korumaktadır. Konvansiyon ile henüz keşfedilmemiş olan su altı kültürel mirası da koruma altına alınmaktadır.

UNESCO Konvansiyonuna göre su altı kültürel mirası en az yüz yıldır kısmen veya tamamen, periyodik yahut sürekli olarak su altında bulunan, kültürel, tarihi veya arkeolojik nitelikte olan varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Deniz yatağı üzerine yerleştirilmiş olan boru hatları ve kablolar su altı kültürel mirası kapsamında değildir. UNESCO Konvansiyonunun öncelikli amacı, deniz yetki alanı dışındaki sular dâhil tüm denizlerde yer alan, gemi batığı ile diğer kültürel kalıntıların da içinde bulunduğu su altı kültürel mirasının korunmasını sağlamak, arkeolojik araştırmaların genel kabul görmüş uluslararası standartlara uygun yürütülmesini teşvik etmektir. UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının ticari faaliyetlere konu olmasını yasaklamaktadır. Konvansiyon bu mirasın öncelikle yerinde muhafazasının sağlanmasını öngörmektedir. Konvansiyon kapsamında taraf devletlere su altı kültürel mirasının korunması ve muhafazası amacıyla işbirliği yapma yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca Konvansiyon, su altı kültürel mirasına kamunun erişiminin sağlanmasına da önem vermektedir.

UNESCO Konvansiyonu su altı kültürel mirasının ticari olarak kullanılmasının önüne geçmek amacıyla, bu mirasa kurtarma ve “buluntu hukukunun” uygulanmasını kural olarak yasaklamaktadır. Konvansiyon devlet gemileri ve hava araçlarına ilişkin olarak UNCLOS dâhil olmak üzere uluslararası hukuktan doğan egemen bağımsızlıklara halel getirmemektedir. UNCLOS’da açıkça düzenlenmeyen batık savaş gemileri ile devlet deniz ve hava araçlarına ilişkin olarak UNESCO Konvansiyonunda farklı deniz alanlarına göre bir düzenleme yapılmaktadır. Takımada suları ve kara sularında bu araçların keşfi hâlinde, bu keşfin bayrak devletine bildirilmesi yükümlülüğü vardır. Münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bayrak devletinin rızası ve düzenleyici devletin işbirliği olmaksızın batık savaş gemileri ile devlet deniz ve hava araçlarına yönelik faaliyet gerçekleştirilemez. Sahada da bu araçlara yönelik faaliyet gerçekleştirebilmek için evleviyetle bayrak devletinin rızası aranmaktadır.

UNESCO Konvansiyonu kapsamında su altı kültürel mirasının bulunduğu deniz alanına bağlı olarak farklılaşan bir koruma sistemi öngörülmektedir. İç sular, takımada suları ve kara suları bakımından kıyı devleti mutlak yetkilidir. Bitişik bölgede taraf devletlere bitişik bölgedeki su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetleri yürütme ve bu tür faaliyetlere izin verme yetkisi tanınmıştır. Münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığında bulunan su altı kültürel mirasının korunmasından tüm taraf devletler sorumlu olup, bu alanlarda rapor etme ve bildirim yükümlülüğü yoluyla oluşturulan mekanizma karmaşık bir yapıyı haiz olduğundan anlaşılması güçtür. Sahadaki sistem de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı ile benzerlik arz etmektedir.

UNCLOS’da arkeolojik ve tarihi nitelikteki varlıkların korunmasıyla ilgili düzenlemelerin kimliği belirlenebilir hak sahiplerinin mülkiyet ile ilgili haklarına halel getirmeyeceği düzenlenmektedir. Böylece bu varlıkların mülkiyeti ile ilgili bir belirleme yapılmayarak bu belirleme taraf devletlerin iç hukuklarına bırakılmaktadır. UNESCO Konvansiyonu da buna benzer şekilde su altı kültürel mirasının aidiyeti ile ilgili bir

belirleme yapmaktan kaçınmakta, bunun yerine söz konusu mirasın nasıl korunacağına odaklanmaktadır. Zira aidiyet hususu taraf devletler arasında uyumsuzluğa oldukça açık bir konudur ve Konvansiyonda bu konuda düzenleme yapılmayarak taraf olma konusunda devletlerde daha fazla çekince yaratılmadan Konvansiyonun etki alanının taraf devlet sayısının artması ile genişletilmesi amaçlanmıştır.

UNESCO Konvansiyonuna taraf olan devletlerin çoğunluğu su altı kültürel mirasına yönelik faaliyette bulunabilmek için yeterli teknolojiye sahip olmayan gelişmemiş veya gelişmekte olan devletlerdir. Konvansiyona güçlü karşı tezlerle taraf olmaktan kaçınan devletler ise bu teknolojiye sahip olan gelişmiş devletlerdir. Bu anlamda yeterli teknolojiye sahip olan devletler ile sahip olmayan devletler arasında Konvansiyona taraf olmak konusunda bir paradoks mevcuttur.

UNESCO Konvansiyonunun temel ilke ve amaçları bakımından Konvansiyonun müzakere sürecine katılan devletler arasında genel bir mutabakat olmasına ve Konvansiyona taraf olmayan pek çok devlet Konvansiyonun Ekindeki Kuralları desteklemesine rağmen Konvansiyondaki belirli düzenlemeler itiraz konusu olmuştur. Konvansiyona taraf olmaktan kaçınan devletlerin temel endişeleri UNESCO Konvansiyonu ve UNCLOS arasındaki yakın ilişki, UNCLOS’da kıyı devletleri ile bayrak devletleri arasındaki hassas dengenin Konvansiyondaki düzenlemelerle bozulacak olması tereddütü, batık savaş gemilerinin hukuki statüsü ile deniz egemen yetki alanlarındaki yetkilerin belirlenmesi konusudur. Konvansiyona henüz taraf olmayan denizci devletler 2013 yılında Konvansiyon ile ilgili çekincelerini gidererek taraf olan Fransa’yı örnek almak suretiyle Konvansiyona karşı tutumlarını tekrar değerlendirmelidirler.

Türkiye’nin Konvansiyona taraf olmaması esasen Ege Denizi’nde UNCLOS ile ilgili mevcut hukuki tutumunu sürdürme zorunluluğundan kaynaklanır. Çünkü UNESCO Konvansiyonunun UNCLOS’a yaptığı yollamalar nedeniyle Türkiye’nin her

iki Konvansiyona olan tutumu, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde söz konusu olan sorunlarının çözümü noktasında iç içe geçmiştir. Türkiye'nin Konvansiyona katılmaya dair bakış açısı Yunanistan ile Ege Denizi'ndeki sorunlarını barışçıl yollarla çözeceği veya UNCLOS'a karşı mevcut hukuki tutumunu teminat altına alabileceği bir yol bulabileceği zamana kadar muhtemelen değişmeyecektir. Bununla birlikte Türkiye, UNESCO Konvansiyonunun genel hedef ve ilkelerine tam olarak katılmaktadır ve ayrıca doğrudan su altı kültürel mirasına yönelik faaliyetlere ilişkin Konvansiyonun ekinde yer alan Kuralları da olumlu karşılamaktadır.

Türkiye'nin Konvansiyona ilişkin çekincelerinin ortak noktası UNCLOS'a taraf olmaması ve UNCLOS'a taraf olmamasının da temel sebebi Ege Denizi'ndeki deniz egemenlik alanları ile egemen yetki alanları kapsamındaki itirazlarıdır. UNESCO Konvansiyonunun 29. maddesinde taraf devletlere belirli deniz alanlarında Konvansiyonu uygulamayacağını beyan etme hakkı tanınmaktadır. Türkiye Konvansiyona bu beyanda bulunarak taraf olmalıdır. Ayrıca Türkiye 1992 tarihli Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğuna ilişkin Konvansiyonun eki niteliğindeki Petrol Kirliliği Zararının Tazmini İçin Bir Uluslararası Fonun Kurulması ile İlgili Uluslararası Konvansiyonda olduğu gibi Konvansiyonun uygulama alanı ile ilgili çekince koyamasa dahi bu beyana benzer bir beyanda bulunmak suretiyle Konvansiyona taraf olabilir. Türkiye'nin Konvansiyona taraf olması durumunda uygulama alanı açısından Karadeniz ile ilgili bir sorunu bulunmamaktadır. Türkiye'nin Yunanistan ile olan problemleri nedeniyle Ege Denizi'nde ve Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ilânı hâlinde bu bölgeyle kıta sahanlığında mevcut sorunları nedeniyle Konvansiyonu uygulaması mümkün görünmemektedir. Türkiye Konvansiyonun 29. maddesi kapsamında coğrafi anlamda bu hususa uygun şekilde sınırlandırma beyanında bulunmalıdır. Türkiye'nin Konvansiyona taraf olması hâlinde, Konvansiyon Uygun Bulma Kanunu ile iç hukuka entegre edildikten sonra su altı kültürel mirasının farklı

deniz alanlarında korunmasına ilişkin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda düzenleme yapılabilir.

Türkiye'ye ilişkin tavsiyeler Konvansiyona taraf olmayan tüm devletler açısından dikkate alınmalıdır. Konvansiyona taraf olan devlet sayısı arttıkça Konvansiyon daha etkin biçimde uygulanabilir hâle gelecek ve böylece su altı kültürel mirası açısından bilinçli bir koruma anlayışı gelişebilecektir. Kanımca, Konvansiyonda su altı kültürel mirasının aidiyeti gibi devletler arasında ihtilaf yaratabilecek hususlar düzenlenmeyip, salt bu mirasın korunması amaçlandığından Konvansiyona bir an evvel taraf olunması devletlerin ve uluslararası toplumun yararınadır. Ayrıca devletlerin bu şekilde inisiyatif almasının haricinde, UNESCO tarafından Konvansiyon tekrar değerlendirilerek taraf olmayan devletlerin çekinceleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, Konvansiyonda bu devletlerin ortak beklentileri yönünde değişiklikler yapılması da Konvansiyonun evrensel hâle gelmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

I. ASLİ KAYNAKLAR

A) KANUNLAR

2674 sayılı Kara Suları Kanunu (Bkz. 29.05.1982 tarih ve 17708 sayılı RG)

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu (Bkz. 13.07.1982 tarih ve 17753 sayılı RG)

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (Bkz. 06.05.1973 tarih ve 14527 sayılı RG)

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Bkz. 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı RG)

B) KARARLAR

8/4742 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (Bkz. 29.05.1982 tarih ve 17708 sayılı RG)

2016/8743 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (Bkz. 20.05.2016 tarih ve 29717 sayılı RG)

435 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı (Bkz. 10.12.2018 tarih ve 30621 sayılı RG)

II. YARDIMCI KAYNAKLAR

A) MAHKEME KARARLARI

The Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) Judgment of 19 December 1978, ICJ Reports, 1978.

B) ÖĞRETİ

1- Kitaplar

Bowens, A.: *Underwater Archaeology The NAS Guide to Principles and Practice*, Singapore 2009.

Bölükbaşı, D.: *Turkey and Greece: The Aegean Disputes*, London 2004.

Caflish, L.: *Submarine Antiquities and the International Law of the Sea*, Netherlands Yearbook of International Law, 1982, C. XIII.

- Demir, İ.:** *1989 Londra Konvansiyonu Çerçevesinde Kurtarma*, Ankara 2010.
- Dromgoole, S.:** *Underwater Cultural Heritage and International Law*, New York 2013, (Underwater).
- Freestone, D. - Barnes, R. - Ong, M. D.:** *The Law of the Sea Progress and Prospects*, New York 2009.
- Garabello, R. - Scovazzi, T.:** *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: Before and After the 2001 UNESCO Convention*, Leiden 2003.
- Kuran, S.:** *Uluslararası Deniz Hukuku*, İstanbul 2016.
- Nordquist, M. H. - Nandan, S. N. - Rosenne, S. - Lodge, M. W.:** *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982: A Commentary*, C. VI, The Hague /London /New York 2002 (Commentary VI).
- Nordquist, M. H. - Rosenne, S. - Sohn, L. B.:** *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982: A Commentary*, C. V, The Hague/London/New York 2002 (Commmentary V).
- O’Keefe, P.:** *Shipwrecked Heritage: A Commentary on the UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage*, Leicester 2002 (Shipwrecked).
- Öniz, H.:** *Temel Sualtı Arkeolojisi*, İstanbul 2009.
- Özman, A.:** *Deniz Hukuku I Giriş-Kaynaklar-Kişiler-Nesneler-Ulusal Alanlar*, Ankara 2006.
- Rothwell, D. R. - Elferink, A. G. - Scott, K. N. - Stephens, T.:** *The Oxford Handbook of The Law of the Sea*, New York 2015.
- Strati, A. - Gavounelli, M. - Skourtos, N.:** *Unresolved Issues a New Challenges to the Law of the Sea Time Before and Time After*, Leiden 2006.
- Strati, A.:** *A Commentary to the Draft Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage*, Greece 1999.
- Tetley, W.:** *International Maritime and Admiralty Law*, Quebec 2002.

2- Makaleler

Anisimov, I.: “The Issues of Protecting Underwater Cultural Heritage in the Russian Federation”, *Pravo Zhurnal Vysshey Shkoly Ekonomiki*, C. III, s. 136-143.

Atabay, M.: “Çanakkale’de Batan Gemilerin Enkazının Çıkarılması ve Satılması: The Salvage and Sale of Wrecks Sunk at the Dardanelles”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1842/19392.pdf>, s. 1-24.

Aznar-Gomez, M.: “In Situ Preservation of Underwater Cultural Heritage as an International Legal Principle”, *Journal of Maritime Archaeology*, 2018, C.XIII, s. 67-81(In situ).

Aznar-Gomez, M.: “Legal Status of Sunken Warships ‘Revisited’”, *Spanish Yearbook of International Law*, 2003, C. IX, s. 61-101 (Legal).

Aznar-Gomez, M.: “Treasure Hunters, Sunken State Vessels and the 2001 UNESCO Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2010, C. XXV, s. 209-236.

Bederman, D. J.: “The UNESCO Draft Convention on Underwater Cultural Heritage: A Critique and Counter-Proposal”, *Journal of Maritime Law and Commerce*, 1999, C. XXX, S. 2., s. 331-345.

Berberoğlu, Ö.: “Su altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair UNESCO Sözleşmesi ve Türkiye”, *20. Su Altı Bilim ve Teknoloji Toplantısı Bildirileri* (Ed. Erkanal, H.- Şahoğlu, V. - Tuğcu, İ.), Ankara 2017, s. 32-45.

Berberoğlu, Ö.: “2001 UNESCO Convention: Position of the Non-Party State Members Including Turkey”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi(DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 175-192 (UNESCO).

- Blumberg, R. C.:** “Protection of Underwater Cultural Heritage and the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea”, Paper Presented at the Marine Policy Forum, Shanghai 2005.
- Blumberg, R. C.:** “International Protection of Underwater Cultural Heritage”, *Recent Developments in the Law of the Sea and China*, Xiamen 2005, C. X, s. 491-511.
- Bomin, N.:** “On the International Legal Protection of Underwater Cultural Heritage”, *China Oceans Law Review*, 2015, C. II, s. 282-323.
- Brown E. D.:** “Protection of the Underwater Cultural Heritage: Draft Principles and Guidelines for Implementation of Article 303 of the United Nations Convention on the Law of the Sea”, *Marine Policy*, 1996, C. 20, S. 4, s. 325-335.
- Carducci, G.:** “New Developments in the Law of the Sea: The UNESCO Convention on the Law of the Underwater Cultural Heritage”, *The American Journal of International Law*, 2002, C. XCVI, s. 419-434.
- Dromgoole, S.:** “Legal Protection for the Underwater Cultural Heritage Recent Developments in the Law of the Sea”, *Recent Developments in the Law of the Sea and China* (Ed. Nordquist, M. - Moore J. N. - Fu, K.), Leiden 2006, s. 467-482 (Legal).
- Dromgoole, S.:** “Reflection on the Position of the Major Maritime Powers with Respect to the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage 2001”, *Ocean Law and Policy*, C. XXXVIII, s. 116-122. (Reflection)
- Dromgoole, S.:** “United Kingdom”, *Legal Protection of the Underwater Cultural Heritage: National and International Perspectives* (Ed. Sarah Dromgoole), London 1999, s. 181-203.
- Dromgoole, S.:** “United Kingdom”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 313-350.

- Erciyes, Ç.:** “Turkey and the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage - Legal Aspects”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi(DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s.161-174.
- Flatman, J.:** “Conserving Marine Cultural Heritage: Threats, Risks and Future Priorities”, *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 2009, C. XI, S. 1, s. 5-8.
- Forrest, C.:** “A New International Regime for the Protection of Underwater Cultural Heritage”, *International and Comparative Law Quarterly*, 2002, C. LI, s. 511-554.
- Forrest, C.:** “Defining ‘underwater cultural heritage’”, *The International Journal of Nautical Archaeology*, 2002, C. XXXI, S. 1, s. 3-11 (Defining).
- Fu, K.:** “China”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 17-41.
- Gross, L.:** "The Dispute Between Greece and Turkey Concerning the Continental Shelf in the Aegean", *American Journal of International Law*, 1977, C. LXXI, s. 31-59.
- Guerin, U.:** “Protecting Elements of Importance to Humanity in International Waters - The Model of The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi(DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Hukuki Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 135-153.
- Gündüz, A.:** “Ege Denizi Kıta Sahaneliği Davası ve Bazı Düşünceler”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, S. 2, s. 11-15.

- Harpster, M.:** “International Conventions to Protect Underwater Cultural Heritage”,
20. Su Altı Bilim ve Teknoloji Toplantısı Bildirileri (Ed. Erkanal, H.-Şahoğlu,
V.-Tuğcu, İ.), Ankara 2017, s. 78-83.
- Hoefly, C.:** “National Treasure: A Survey of the Current International Law Regime for
Underwater Cultural Heritage”, *Penn State Journal of Law & International
Affairs*, 2016, C. IV, S. 2, s. 814-839.
- Huayou, Z. - Huaifeng, R.:** “Protection of Underwater Cultural Heritage in the South
China Sea and Regional Cooperation”, *Center for Oceans Law and Policy*, C. X,
s. 482-498.
- Hutchinson, G.:** “Threats to Underwater Cultural Heritage”, *Marine Policy*, 1996, C.
XX, S. 4, s. 287-290.
- Jeffery, B.:** “Australia”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National
Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole),
Leiden 2006, s. 1-15.
- Khakzad, S. - Balen, K. V.:** “Complications and Effectiveness of In Situ Preservation
Methods for Underwater Cultural Heritage Sites”, *Journal of Conservation and
Management of Archaeological Sites*, C. XIV, S. 1-4, s. 469-478.
- Kvalo, F. - Marstrander, L.:** “Norway”, *The Protection of the Underwater Cultural
Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed.
Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 217-228.
- Mohd Nor, M. Z. - Zahid, A.:** “Competing Interests in the Underwater Cultural
Heritage: A Question of Balance”, *Journal of East Asia and International Law*,
2016, C. I, s. 121-135.
- O’Keefe, P. J.:** “Protecting the Underwater Cultural Heritage: The International Law
Association Draft Convention”, *Marine Policy*, 1996, C. XX, S. 4, s. 297-307
(Protecting).

- Odeke, A.:** “Underwater Cultural Heritage - A Panoramic View”, *Yayımlanmamış Deniz Hukuku Araştırma Merkezi (DEHUKAM) Bodrum Su Altı Kültürel Mirasının Yasal Rejimi Sempozyumu Bildirileri*, s. 50-80.
- Öniz, H. - Sütçüoğlu, O.:** “Sualtı Kültür Mirası, Osmanlı İmparatorluğu ve Osman Hamdi Bey”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 2016, S. 153, s. 241-248.
- Özdaş, H. - Kızıldağ, N. - Esirgemez, Ç.:** “Çanakkale Savaşı Batıkları”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, S. 5.
- Perez-Alvaro, E. - Forrest, C.:** “Maritime Archaeology and Underwater Cultural Heritage in the Disputed South China Sea”, *International Journal of Cultural Property*, 2018, C. XXV, s. 375-401.
- Perez-Alvaro, E.:** “Unconsidered Threats to Underwater Cultural Heritage: Laying Submarine Cables”, <<http://www.rosetta.bham.ac.uk/issue14/perezalvaro.pdf>>, s. 54-70.
- Perez-Alvaro, E. - Forrest, C.:** “Maritime Archaeology and Underwater Cultural Heritage in the Disputed South China Sea”, *International Journal of Cultural Property*, 2018, C. XXV, s. 375–401.
- Rau, M.:** “The UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage and the International Law of the Sea”, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2002, C. VI, s. 387-472.
- Robyn, F.:** “Underwater Cultural Heritage Protection”, *Australian Year Book of International Law*, 2004, C. II, S. 25, s. 1-22.
- Scovazzi, T.:** “Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage”, *Environmental Policy and Law*, 2002, C. XXXII, S. 3-4, s. 152-157.
- Scovazzi, T.:** “The Law of the Sea Convention and Underwater Cultural Heritage”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2012, C. XXVII, s. 753-761.

Secci, M. - Spanu, P. G.: “Critique of Practical Archaeology: Underwater Cultural Heritage and Best Practices”, *Journal of Maritime Archaeology*, 2015, C. X, s. 32-40.

Sioussiouras, P.: “The Contiguous Zone as a Mechanism for Protecting the Underwater Cultural Heritage” (Ed. Strati, A., Gavouneli, M., Skourtos, N.) *Unresolved Issues and New Challenges to the Law of the Sea*, 2006, s. 65-91.

Strati, A.: “Greece”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 97-126 (Greece).

Strati, A.: “Deep Seabed Cultural Property and the Common Heritage of Mankind”, *International & Comparative Law Quarterly*, 1991, C. XL, S. 4, s. 859-894.

Vadi, S.: “Investing in Culture: Underwater Cultural Heritage and International Investment Law”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, C. XLII, s. 853-904.

Varmer, O.: “United States of America”, *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001* (Ed. Sarah Dromgoole), Leiden 2006, s. 351-385.

Varmer, O. - Gray, J. - Alberg, D.: “United States: Responses to the 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage”, *Journal of Maritime Archaeology*, 2010, C. V, S. 2, s. 129-141.

3- Diğer

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu (*United Nations Convention on the Law of the Sea*)

2001 tarihli UNESCO Su Altı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Konvansiyon (*UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*)

II.

<<http://www.un.org>>

<<https://unesdoc.unesco.org>>

<<http://www.icomos.org.tr> >

<<https://www.g77.org/>>

<<https://www.nytimes.com> >

<[http://www. aktuel arkeoloji .com.tr/canakkale-savasi-batiklari- >](http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/canakkale-savasi-batiklari-)

<<https://cil.nus.edu.sg>>

<<https://www.ntv.com.tr>>

EKLER

EK-1. Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage

The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, meeting in Paris from 15 October to 3 November 2001, at its 31st session,

Acknowledging the importance of underwater cultural heritage as an integral part of the cultural heritage of humanity and a particularly important element in the history of peoples, nations, and their relations with each other concerning their common heritage,

Realizing the importance of protecting and preserving the underwater cultural heritage and that responsibility therefor rests with all States,

Noting growing public interest in and public appreciation of underwater cultural heritage,

Convinced of the importance of research, information and education to the protection and preservation of underwater cultural heritage,

Convinced of the public's right to enjoy the educational and recreational benefits of responsible non-intrusive access to in situ underwater cultural heritage, and of the value of public education to contribute to awareness, appreciation and protection of that heritage,

Aware of the fact that underwater cultural heritage is threatened by unauthorized activities directed at it, and of the need for stronger measures to prevent such activities,

Conscious of the need to respond appropriately to the possible negative impact on underwater cultural heritage of legitimate activities that may incidentally affect it,

Deeply concerned by the increasing commercial exploitation of underwater cultural heritage, and in particular by certain activities aimed at the sale, acquisition or barter of underwater cultural heritage,

Aware of the availability of advanced technology that enhances discovery of and access to underwater cultural heritage,

Believing that cooperation among States, international organizations, scientific institutions, professional organizations, archaeologists, divers, other interested parties and the public at large is essential for the protection of underwater cultural heritage,

Considering that survey, excavation and protection of underwater cultural heritage necessitate the availability and application of special scientific methods and the use of suitable techniques and equipment as well as a high degree of professional specialization, all of which indicate a need for uniform governing criteria,

Realizing the need to codify and progressively develop rules relating to the protection and preservation of underwater cultural heritage in conformity with international law and practice, including the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 14 November 1970, the UNESCO Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of 16 November 1972 and the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982,

Committed to improving the effectiveness of measures at international, regional and national levels for the preservation in situ or, if necessary for scientific or protective purposes, the careful recovery of underwater cultural heritage,

Having decided at its twenty-ninth session that this question should be made the subject of an international convention,

Adopts this second day of November 2001 this Convention.

Article 1 – Definitions

For the purposes of this Convention:

1. (a) “Underwater cultural heritage” means all traces of human existence having a cultural, historical or archaeological character which have been partially or totally under water, periodically or continuously, for at least 100 years such as:

(i) sites, structures, buildings, artefacts and human remains, together with their archaeological and natural context;

(ii) vessels, aircraft, other vehicles or any part thereof, their cargo or other contents, together with their archaeological and natural context; and

(iii) objects of prehistoric character.

(b) Pipelines and cables placed on the seabed shall not be considered as underwater cultural heritage.

(c) Installations other than pipelines and cables, placed on the seabed and still in use, shall not be considered as underwater cultural heritage.

2. (a) “States Parties” means States which have consented to be bound by this Convention and for which this Convention is in force.

(b) This Convention applies *mutatis mutandis* to those territories referred to in Article 26, paragraph 2(b), which become Parties to this Convention in accordance with the conditions set out in that paragraph, and to that extent “States Parties” refers to those territories.

3. “UNESCO” means the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

4. “Director-General” means the Director-General of UNESCO.

5. “Area” means the seabed and ocean floor and subsoil thereof, beyond the limits of national jurisdiction.

6. “Activities directed at underwater cultural heritage” means activities having underwater cultural heritage as their primary object and which may, directly or indirectly, physically disturb or otherwise damage underwater cultural heritage.

7. “Activities incidentally affecting underwater cultural heritage” means activities which, despite not having underwater cultural heritage as their primary object or one of their objects, may physically disturb or otherwise damage underwater cultural heritage.

8. “State vessels and aircraft” means warships, and other vessels or aircraft that were owned or operated by a State and used, at the time of sinking, only for government non-commercial purposes, that are identified as such and that meet the definition of underwater cultural heritage.

9. “Rules” means the Rules concerning activities directed at underwater cultural heritage, as referred to in Article 33 of this Convention.

Article 2 – Objectives and general principles

1. This Convention aims to ensure and strengthen the protection of underwater cultural heritage.

2. States Parties shall cooperate in the protection of underwater cultural heritage.

3. States Parties shall preserve underwater cultural heritage for the benefit of humanity in conformity with the provisions of this Convention.

4. States Parties shall, individually or jointly as appropriate, take all appropriate measures in conformity with this Convention and with international law that are necessary to protect underwater cultural heritage, using for this purpose the best practicable means at their disposal and in accordance with their capabilities.

5. The preservation in situ of underwater cultural heritage shall be considered as the first option before allowing or engaging in any activities directed at this heritage.

6. Recovered underwater cultural heritage shall be deposited, conserved and managed in a manner that ensures its long-term preservation.

7. Underwater cultural heritage shall not be commercially exploited.

8. Consistent with State practice and international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea, nothing in this Convention shall be interpreted as modifying the rules of international law and State practice pertaining to sovereign immunities, nor any State's rights with respect to its State vessels and aircraft.

9. States Parties shall ensure that proper respect is given to all human remains located in maritime waters.

10. Responsible non-intrusive access to observe or document in situ underwater cultural heritage shall be encouraged to create public awareness, appreciation, and protection of the heritage except where such access is incompatible with its protection and management.

11. No act or activity undertaken on the basis of this Convention shall constitute grounds for claiming, contending or disputing any claim to national sovereignty or jurisdiction.

Article 3 – Relationship between this Convention and the United Nations Convention on the Law of the Sea

Nothing in this Convention shall prejudice the rights, jurisdiction and duties of States under international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea. This Convention shall be interpreted and applied in the context of and in a manner consistent with international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

Article 4 – Relationship to law of salvage and law of finds

Any activity relating to underwater cultural heritage to which this Convention applies shall not be subject to the law of salvage or law of finds, unless it:

(a) is authorized by the competent authorities, and

(b) is in full conformity with this Convention, and

(c) ensures that any recovery of the underwater cultural heritage achieves its maximum protection.

Article 5 – Activities incidentally affecting underwater cultural heritage

Each State Party shall use the best practicable means at its disposal to prevent or mitigate any adverse effects that might arise from activities under its jurisdiction incidentally affecting underwater cultural heritage.

Article 6 – Bilateral, regional or other multilateral agreements

1. States Parties are encouraged to enter into bilateral, regional or other multilateral agreements or develop existing agreements, for the preservation of underwater cultural heritage. All such agreements shall be in full conformity with the provisions of this Convention and shall not dilute its universal character. States may, in such agreements, adopt rules and regulations which would ensure better protection of underwater cultural heritage than those adopted in this Convention.

2. The Parties to such bilateral, regional or other multilateral agreements may invite States with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned to join such agreements.

3. This Convention shall not alter the rights and obligations of States Parties regarding the protection of sunken vessels, arising from other bilateral, regional or other multilateral agreements concluded before its adoption, and, in particular, those that are in conformity with the purposes of this Convention.

Article 7 – Underwater cultural heritage in internal waters, archipelagic waters and territorial sea

1. States Parties, in the exercise of their sovereignty, have the exclusive right to regulate and authorize activities directed at underwater cultural heritage in their internal waters, archipelagic waters and territorial sea.

2. Without prejudice to other international agreements and rules of international law regarding the protection of underwater cultural heritage, States Parties shall require that the Rules be applied to activities directed at underwater cultural heritage in their internal waters, archipelagic waters and territorial sea.

3. Within their archipelagic waters and territorial sea, in the exercise of their sovereignty and in recognition of general practice among States, States Parties, with a view to cooperating on the best methods of protecting State vessels and aircraft, should inform the flag State Party to this Convention and, if applicable, other States with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, with respect to the discovery of such identifiable State vessels and aircraft.

Article 8 – Underwater cultural heritage in the contiguous zone

Without prejudice to and in addition to Articles 9 and 10, and in accordance with Article 303, paragraph 2, of the United Nations Convention on the Law of the Sea, States Parties may regulate and authorize activities directed at underwater cultural heritage within their contiguous zone. In so doing, they shall require that the Rules be applied.

Article 9 – Reporting and notification in the exclusive economic zone and on the continental shelf

1. All States Parties have a responsibility to protect underwater cultural heritage in the exclusive economic zone and on the continental shelf in conformity with this

Convention.

Accordingly:

(a) a State Party shall require that when its national, or a vessel flying its flag, discovers or intends to engage in activities directed at underwater cultural heritage located in its exclusive economic zone or on its continental shelf, the national or the master of the vessel shall report such discovery or activity to it;

(b) in the exclusive economic zone or on the continental shelf of another State Party:

(i) States Parties shall require the national or the master of the vessel to report such discovery or activity to them and to that other State Party;

(ii) alternatively, a State Party shall require the national or master of the vessel to report such discovery or activity to it and shall ensure the rapid and effective transmission of such reports to all other States Parties.

2. On depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, a State Party shall declare the manner in which reports will be transmitted under paragraph 1(b) of this Article.

3. A State Party shall notify the Director-General of discoveries or activities reported to it under paragraph 1 of this Article.

4. The Director-General shall promptly make available to all States Parties any information notified to him under paragraph 3 of this Article.

5. Any State Party may declare to the State Party in whose exclusive economic zone or on whose continental shelf the underwater cultural heritage is located its interest in being consulted on how to ensure the effective protection of that underwater cultural heritage. Such declaration shall be based on a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned.

Article 10 – Protection of underwater cultural heritage in the exclusive economic zone and on the continental shelf

1. No authorization shall be granted for an activity directed at underwater cultural heritage located in the exclusive economic zone or on the continental shelf except in conformity with the provisions of this Article.

2. A State Party in whose exclusive economic zone or on whose continental shelf underwater cultural heritage is located has the right to prohibit or authorize any activity directed at such heritage to prevent interference with its sovereign rights or jurisdiction as provided for by international law including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

3. Where there is a discovery of underwater cultural heritage or it is intended that activity shall be directed at underwater cultural heritage in a State Party's exclusive economic zone or on its continental shelf, that State Party shall:

(a) consult all other States Parties which have declared an interest under Article 9, paragraph 5, on how best to protect the underwater cultural heritage;

(b) coordinate such consultations as “Coordinating State”, unless it expressly declares that it does not wish to do so, in which case the States Parties which have declared an interest under Article 9, paragraph 5, shall appoint a Coordinating State.

4. Without prejudice to the duty of all States Parties to protect underwater cultural heritage by way of all practicable measures taken in accordance with international law to prevent immediate danger to the underwater cultural heritage, including looting, the Coordinating State may take all practicable measures, and/or issue any necessary authorizations in conformity with this Convention and, if necessary prior to consultations, to prevent any immediate danger to the underwater cultural heritage, whether arising from human activities or any other cause, including looting. In taking such measures assistance may be requested from other States Parties.

5. The Coordinating State:

(a) shall implement measures of protection which have been agreed by the consulting States, which include the Coordinating State, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall implement those measures;

(b) shall issue all necessary authorizations for such agreed measures in conformity with the Rules, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall issue those authorizations;

(c) may conduct any necessary preliminary research on the underwater cultural heritage and shall issue all necessary authorizations therefore, and shall promptly inform the Director-General of the results, who in turn will make such information promptly available to other States Parties.

6. In coordinating consultations, taking measures, conducting preliminary research and/or issuing authorizations pursuant to this Article, the Coordinating State shall act on behalf of the States Parties as a whole and not in its own interest. Any such action shall not in itself constitute a basis for the assertion of any preferential or jurisdictional rights not provided for in international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

7. Subject to the provisions of paragraphs 2 and 4 of this Article, no activity directed at State vessels and aircraft shall be conducted without the agreement of the flag State and the collaboration of the Coordinating State.

Article 11 – Reporting and notification in the Area

1. States Parties have a responsibility to protect underwater cultural heritage in the Area in conformity with this Convention and Article 149 of the United Nations Convention on the Law of the Sea. Accordingly when a national, or a vessel flying the flag of a State Party, discovers or intends to engage in activities directed at underwater

cultural heritage located in the Area, that State Party shall require its national, or the master of the vessel, to report such discovery or activity to it.

2. States Parties shall notify the Director-General and the Secretary-General of the International Seabed Authority of such discoveries or activities reported to them.

3. The Director-General shall promptly make available to all States Parties any such information supplied by States Parties.

4. Any State Party may declare to the Director-General its interest in being consulted on how to ensure the effective protection of that underwater cultural heritage. Such declaration shall be based on a verifiable link to the underwater cultural heritage concerned, particular regard being paid to the preferential rights of States of cultural, historical or archaeological origin.

Article 12 – Protection of underwater cultural heritage in the Area

1. No authorization shall be granted for any activity directed at underwater cultural heritage located in the Area except in conformity with the provisions of this Article.

2. The Director-General shall invite all States Parties which have declared an interest under Article 11, paragraph 4, to consult on how best to protect the underwater cultural heritage, and to appoint a State Party to coordinate such consultations as the “Coordinating State”. The Director-General shall also invite the International Seabed Authority to participate in such consultations.

3. All States Parties may take all practicable measures in conformity with this Convention, if necessary prior to consultations, to prevent any immediate danger to the underwater cultural heritage, whether arising from human activity or any other cause including looting.

4. The Coordinating State shall:

(a) implement measures of protection which have been agreed by the consulting States, which include the Coordinating State, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall implement those measures; and

(b) issue all necessary authorizations for such agreed measures, in conformity with this Convention, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall issue those authorizations.

5. The Coordinating State may conduct any necessary preliminary research on the underwater cultural heritage and shall issue all necessary authorizations therefor, and shall promptly inform the Director-General of the results, who in turn shall make such information available to other States Parties.

6. In coordinating consultations, taking measures, conducting preliminary research, and/or issuing authorizations pursuant to this Article, the Coordinating State shall act for the benefit of humanity as a whole, on behalf of all States Parties. Particular regard shall be paid to the preferential rights of States of cultural, historical or archaeological origin in respect of the underwater cultural heritage concerned.

7. No State Party shall undertake or authorize activities directed at State vessels and aircraft in the Area without the consent of the flag State.

Article 13 – Sovereign immunity

Warships and other government ships or military aircraft with sovereign immunity, operated for non-commercial purposes, undertaking their normal mode of operations, and not engaged in activities directed at underwater cultural heritage, shall not be obliged to report discoveries of underwater cultural heritage under Articles 9, 10, 11 and 12 of this Convention. However States Parties shall ensure, by the adoption of appropriate measures not impairing the operations or operational capabilities of their warships or other government ships or military aircraft with sovereign immunity

operated for non-commercial purposes, that they comply, as far as is reasonable and practicable, with Articles 9, 10, 11 and 12 of this Convention.

Article 14 – Control of entry into the territory, dealing and possession

States Parties shall take measures to prevent the entry into their territory, the dealing in, or the possession of, underwater cultural heritage illicitly exported and/or recovered, where recovery was contrary to this Convention.

Article 15 – Non-use of areas under the jurisdiction of States Parties

States Parties shall take measures to prohibit the use of their territory, including their maritime ports, as well as artificial islands, installations and structures under their exclusive jurisdiction or control, in support of any activity directed at underwater cultural heritage which is not in conformity with this Convention.

Article 16 – Measures relating to nationals and vessels

States Parties shall take all practicable measures to ensure that their nationals and vessels flying their flag do not engage in any activity directed at underwater cultural heritage in a manner not in conformity with this Convention.

Article 17 – Sanctions

1. Each State Party shall impose sanctions for violations of measures it has taken to implement this Convention.

2. Sanctions applicable in respect of violations shall be adequate in severity to be effective in securing compliance with this Convention and to discourage violations wherever they occur and shall deprive offenders of the benefit deriving from their illegal activities.

3. States Parties shall cooperate to ensure enforcement of sanctions imposed under this Article.

Article 18 – Seizure and disposition of underwater cultural heritage

1. Each State Party shall take measures providing for the seizure of underwater cultural heritage in its territory that has been recovered in a manner not in conformity with this Convention.

2. Each State Party shall record, protect and take all reasonable measures to stabilize underwater cultural heritage seized under this Convention.

3. Each State Party shall notify the Director-General and any other State with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned of any seizure of underwater cultural heritage that it has made under this Convention.

4. A State Party which has seized underwater cultural heritage shall ensure that its disposition be for the public benefit, taking into account the need for conservation and research; the need for reassembly of a dispersed collection; the need for public access, exhibition and education; and the interests of any State with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, in respect of the underwater cultural heritage concerned.

Article 19 – Cooperation and information-sharing

1. States Parties shall cooperate and assist each other in the protection and management of underwater cultural heritage under this Convention, including, where practicable, collaborating in the investigation, excavation, documentation, conservation, study and presentation of such heritage.

2. To the extent compatible with the purposes of this Convention, each State Party undertakes to share information with other States Parties concerning underwater cultural heritage, including discovery of heritage, location of heritage, heritage excavated or recovered contrary to this Convention or otherwise in violation of

international law, pertinent scientific methodology and technology, and legal developments relating to such heritage.

3. Information shared between States Parties, or between UNESCO and States Parties, regarding the discovery or location of underwater cultural heritage shall, to the extent compatible with their national legislation, be kept confidential and reserved to competent authorities of States Parties as long as the disclosure of such information might endanger or otherwise put at risk the preservation of such underwater cultural heritage.

4. Each State Party shall take all practicable measures to disseminate information, including where feasible through appropriate international databases, about underwater cultural heritage excavated or recovered contrary to this Convention or otherwise in violation of international law.

Article 20 – Public awareness

Each State Party shall take all practicable measures to raise public awareness regarding the value and significance of underwater cultural heritage and the importance of protecting it under this Convention.

Article 21 – Training in underwater archaeology

States Parties shall cooperate in the provision of training in underwater archaeology, in techniques for the conservation of underwater cultural heritage and, on agreed terms, in the transfer of technology relating to underwater cultural heritage.

Article 22 – Competent authorities

1. In order to ensure the proper implementation of this Convention, States Parties shall establish competent authorities or reinforce the existing ones where appropriate, with the aim of providing for the establishment, maintenance and updating of an inventory of underwater cultural heritage, the effective protection, conservation,

presentation and management of underwater cultural heritage, as well as research and education.

2. States Parties shall communicate to the Director-General the names and addresses of their competent authorities relating to underwater cultural heritage.

Article 23 – Meetings of States Parties

1. The Director-General shall convene a Meeting of States Parties within one year of the entry into force of this Convention and thereafter at least once every two years. At the request of a majority of States Parties, the Director-General shall convene an Extraordinary Meeting of States Parties.

2. The Meeting of States Parties shall decide on its functions and responsibilities.

3. The Meeting of States Parties shall adopt its own Rules of Procedure.

4. The Meeting of States Parties may establish a Scientific and Technical Advisory Body composed of experts nominated by the States Parties with due regard to the principle of equitable geographical distribution and the desirability of a gender balance.

5. The Scientific and Technical Advisory Body shall appropriately assist the Meeting of States Parties in questions of a scientific or technical nature regarding the implementation of the Rules.

Article 24 – Secretariat for this Convention

1. The Director-General shall be responsible for the functions of the Secretariat for this Convention.

2. The duties of the Secretariat shall include:

(a) organizing Meetings of States Parties as provided for in Article 23, paragraph 1; and

(b) assisting States Parties in implementing the decisions of the Meetings of States Parties.

Article 25 – Peaceful settlement of disputes

1. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of this Convention shall be subject to negotiations in good faith or other peaceful means of settlement of their own choice.

2. If those negotiations do not settle the dispute within a reasonable period of time, it may be submitted to UNESCO for mediation, by agreement between the States Parties concerned.

3. If mediation is not undertaken or if there is no settlement by mediation, the provisions relating to the settlement of disputes set out in Part XV of the United Nations Convention on the Law of the Sea apply *mutatis mutandis* to any dispute between States Parties to this Convention concerning the interpretation or application of this Convention, whether or not they are also Parties to the United Nations Convention on the Law of the Sea.

4. Any procedure chosen by a State Party to this Convention and to the United Nations Convention on the Law of the Sea pursuant to Article 287 of the latter shall apply to the settlement of disputes under this Article, unless that State Party, when ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention, or at any time thereafter, chooses another procedure pursuant to Article 287 for the purpose of the settlement of disputes arising out of this Convention.

5. A State Party to this Convention which is not a Party to the United Nations Convention on the Law of the Sea, when ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention or at any time thereafter shall be free to choose, by means of a written declaration, one or more of the means set out in Article 287, paragraph 1, of the United Nations Convention on the Law of the Sea for the purpose of settlement of disputes

under this Article. Article 287 shall apply to such a declaration, as well as to any dispute to which such State is party, which is not covered by a declaration in force. For the purpose of conciliation and arbitration, in accordance with Annexes V and VII of the United Nations Convention on the Law of the Sea, such State shall be entitled to nominate conciliators and arbitrators to be included in the lists referred to in Annex V, Article 2, and Annex VII, Article 2, for the settlement of disputes arising out of this Convention.

Article 26 – Ratification, acceptance, approval or accession

1. This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by Member States of UNESCO.

2. This Convention shall be subject to accession:

(a) by States that are not members of UNESCO but are members of the United Nations or of a specialized agency within the United Nations system or of the International Atomic Energy Agency, as well as by States Parties to the Statute of the International Court of Justice and any other State invited to accede to this Convention by the General Conference of UNESCO;

(b) by territories which enjoy full internal self-government, recognized as such by the United Nations, but have not attained full independence in accordance with General Assembly resolution 1514 (XV) and which have competence over the matters governed by this Convention, including the competence to enter into treaties in respect of those matters.

3. The instruments of ratification, acceptance, approval or accession shall be deposited with the Director-General.

Article 27 – Entry into force

This Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the twentieth instrument referred to in Article 26, but solely with respect to the

twenty States or territories that have so deposited their instruments. It shall enter into force for each other State or territory three months after the date on which that State or territory has deposited its instrument.

Article 28 – Declaration as to inland waters

When ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention or at any time thereafter, any State or territory may declare that the Rules shall apply to inland waters not of a maritime character.

Article 29 – Limitations to geographical scope

At the time of ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention, a State or territory may make a declaration to the depositary that this Convention shall not be applicable to specific parts of its territory, internal waters, archipelagic waters or territorial sea, and shall identify therein the reasons for such declaration. Such State shall, to the extent practicable and as quickly as possible, promote conditions under which this Convention will apply to the areas specified in its declaration, and to that end shall also withdraw its declaration in whole or in part as soon as that has been achieved.

Article 30 – Reservations

With the exception of Article 29, no reservations may be made to this Convention.

Article 31 – Amendments

1. A State Party may, by written communication addressed to the Director-General, propose amendments to this Convention. The Director-General shall circulate such communication to all States Parties. If, within six months from the date of the circulation of the communication, not less than one half of the States Parties reply favourably to the request, the Director-General shall present such proposal to the next Meeting of States Parties for discussion and possible adoption.

2. Amendments shall be adopted by a two-thirds majority of States Parties present and voting.

3. Once adopted, amendments to this Convention shall be subject to ratification, acceptance, approval or accession by the States Parties.

4. Amendments shall enter into force, but solely with respect to the States Parties that have ratified, accepted, approved or acceded to them, three months after the deposit of the instruments referred to in paragraph 3 of this Article by two thirds of the States Parties. Thereafter, for each State or territory that ratifies, accepts, approves or accedes to it, the amendment shall enter into force three months after the date of deposit by that Party of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

5. A State or territory which becomes a Party to this Convention after the entry into force of amendments in conformity with paragraph 4 of this Article shall, failing an expression of different intention by that State or territory, be considered:

(a) as a Party to this Convention as so amended; and

(b) as a Party to the unamended Convention in relation to any State Party not bound by the amendment.

Article 32 – Denunciation

1. A State Party may, by written notification addressed to the Director-General, denounce this Convention.

2. The denunciation shall take effect twelve months after the date of receipt of the notification, unless the notification specifies a later date.

3. The denunciation shall not in any way affect the duty of any State Party to fulfil any obligation embodied in this Convention to which it would be subject under international law independently of this Convention.

Article 33 – The Rules

The Rules annexed to this Convention form an integral part of it and, unless expressly provided otherwise, a reference to this Convention includes a reference to the Rules.

Article 34 – Registration with the United Nations

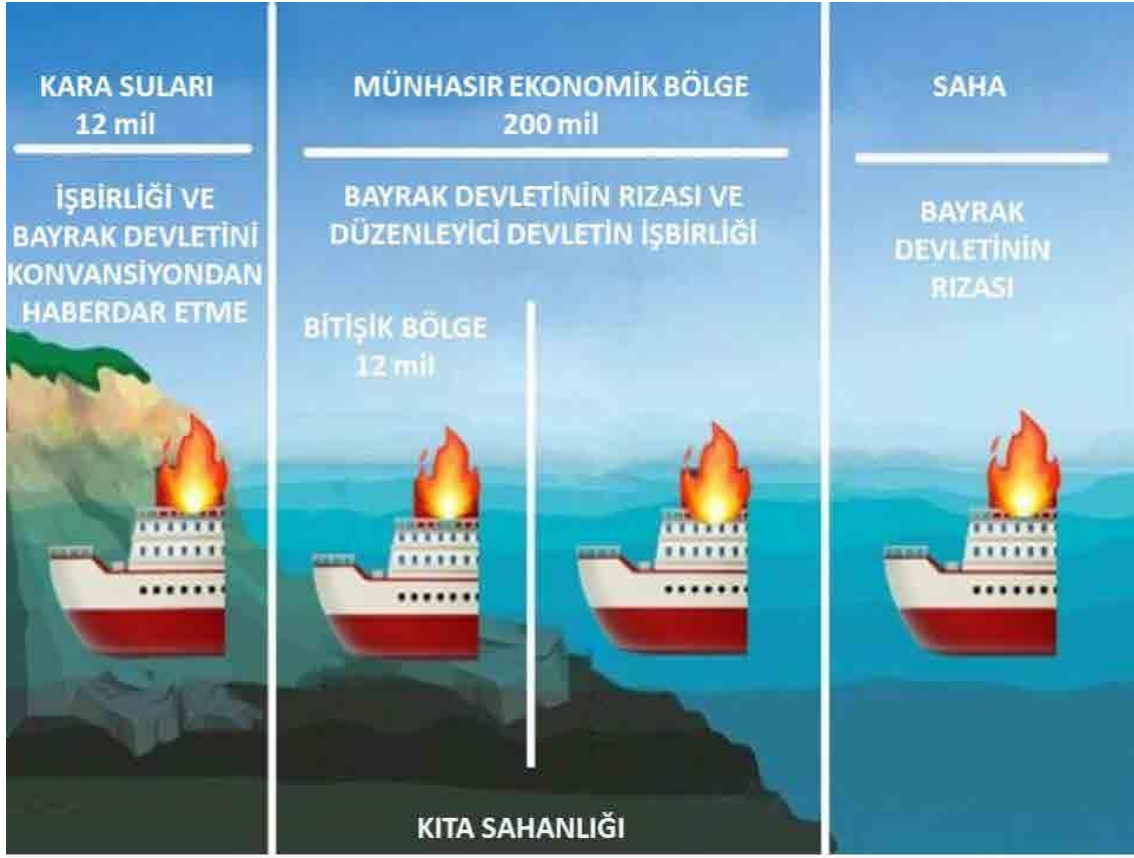
In conformity with Article 102 of the Charter of the United Nations, this Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General.

Article 35 – Authoritative texts

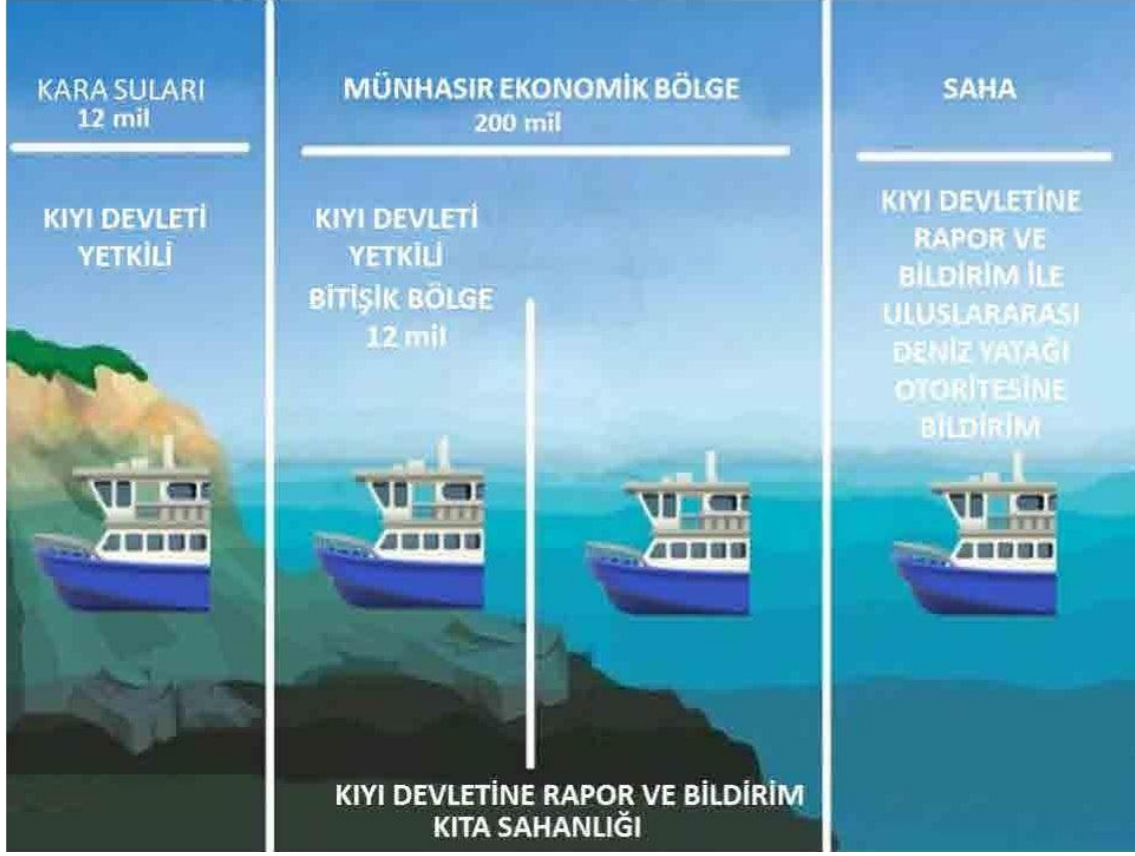
This Convention has been drawn up in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, the six texts being equally authoritative.

EK-2. Farklı Deniz Alanlarına Göre Batık Savaş Gemileri İçin UNESCO

Konvansiyonunda Öngörülen Koruma Sistemi

**EK-3. Deniz Alanlarına Göre UNESCO Konvansiyonunda Öngörülen
Koruma Sistemi**

ÖZET

Gelişen deniz teknolojisi ile birlikte deniz alanlarında daha derinleri keşfetmek mümkün hâle gelmekte ve bu durum su altı kültürel mirasının gün geçtikçe daha korunmasız hâle gelmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla su altı kültürel mirasının evrensel düzeyde korunmasını sağlayacak nitelikteki hukuki enstrümanlara ihtiyaç gündeme gelmektedir. Çalışma kapsamında bu amaca hizmet eden, 2001 tarihinde kabul edilmiş olan UNESCO Konvansiyonu değerlendirilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, UNESCO Konvansiyonunun tarihsel gelişimi incelendikten sonra Konvansiyonun amacı, hukuki mahiyeti, uygulama alanı, Konvansiyonda değişiklik yapılması, Konvansiyona çekince koyma yasağı ile Konvansiyon kapsamında uyuşmazlıkların çözümü irdelenmektedir. Bu bölümde son olarak Konvansiyon ile UNCLOS' un ilişkisi ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, UNESCO Konvansiyonunda ortaya konulan koruma rejimi irdelenerek, Konvansiyonun su altı kültürel mirasının korunması için yer verdiği temel prensipler çerçevesinde devletlere yüklediği yükümlülükler ve taraf devletlerin farklı deniz alanlarındaki su altı kültürel mirasını koruma yetkisinin kapsamı açıklanmaktadır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümünde ise, UNESCO Konvansiyonuna taraf olmayan bazı devletlerin taraf olmaktan kaçınmasının sebeplerine değinildikten sonra Türkiye'nin Konvansiyona taraf olmaması ve genel yaklaşımı ayrıntılı olarak incelenmektedir.

ABSTRACT

With the advancing marine technology, it becomes possible to explore deeper in the marine areas, which makes the underwater cultural heritage more and more vulnerable. Therefore, there is a need for sufficient legal instruments to ensure the universal protection of the underwater cultural heritage. In this study, The UNESCO Convention, which was adopted in 2001, will be evaluated for this purpose.

In the first part of the study, after examining the historical development of the UNESCO Convention, the purpose of the Convention, its legal nature, its application area, the amendment of the Convention, the prohibition of making reservations to the Convention and the resolution of disputes within the Convention are examined. In this context, this section will be ended with the assessment of the relationship between the Convention and UNCLOS.

In the second part of the study, the protection regime laid down in the UNESCO Convention is examined and the obligations imposed on the states within the framework of the fundamental principles of the Convention for the protection of underwater cultural heritage and the scope of the authority of the State Parties to protect underwater cultural heritage in the different marine areas are explained.

In the third section, which is the last chapter of the study, after addressing the cause of the hesitation to become a party of some of the non-party states, Turkey's general approach to the Convention and its non-party to the Convention situation will be scrutinized in detail.